

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası

AKADEMİK

MAHMUD KƏRİMOV

ELMİ YADDAŞDA VƏ XATIRƏLƏRDƏ

Bakı – “Elm” – 2025

*Kitab AMEA-nın Fizika-Riyaziyyat və
Texnika Elmləri Bölməsi tərəfindən hazırlanıb*

Elmi redaktor: Rasim Əliquliyev
AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik

Tərtibçilər: Hikmət Quliyev
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Mətanət Qaragözova

Akademik Mahmud Kərimov: elmi yaddaşda və xatirələrdə.
Bakı: Elm, 2025, – 152 s.

ISBN 978-9952-570-16-8

Kitabda “Akademik Mahmud Kərimov: istedadlı alim, bacarıqlı elm təşkilatçısı” mövzusunda elmi konfransın materialları yer alıb.

MÜNDƏRİCAT

Akademik Mahmud Kərimov haqqında söz
Akademik İsa Həbibbəyli – AMEA-nın prezidenti 7

Akademik Mahmud Kərimovun elmi və
elmi-təşkilati fəaliyyəti haqqında bəzi xatirələr
**Akademik Rasim Əliquliyev – AMEA-nın
vitse-prezidenti, İnformasiya Texnologiyaları
İnstitutunun baş direktoru..... 11**

Akademik Mahmud Kərimov – bacarıqlı elmtəşkilatçısı
Akademik Arif Həşimov – akademik-katib, akademik 18

Mahmud Kərimov – əbədiyyətə gedən yol
Akademik Adil Qəribov – AMEA-nın müşaviri 26

Akademik Mahmud Kərimovun Azərbaycanda
yüksək texnologiyaların inkişafında xidmətləri
**Akademik Əli Abbasov – İdarəetmə Sistemləri
İnstitutunun baş direktoru..... 53**

Akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi dövründə
Radiasiya Problemləri İnstitutunun fəaliyyəti
**AMEA-nın müxbir üzvü İslam Mustafayev – Radiasiya
Problemləri İnstitutunun baş direktoru 57**

İdrakın və mənəviyyətin vəhdətindən görünən
akademik Mahmud Kərimov şəxsiyyəti
**AMEA Rəyasət Heyəti aparatının Elm və təhsil
şöbəsinin müdiri, filologiya elmləri doktoru
Sərxan Xavəri 67**

Mahmud Kərimov ailəmizin çox dəyərli üzvü idi...
**Bakı Milli Akademiyası nəzdində kollecin rəhbəri,
Əməkdar incəsənət xadimi, professor
Nazim Kazımov 76**

Akademik Mahmud Kərimov xatirələrdə

Şəxsiyyətin mənəvi və intellektual bütövlüyü
**Geologiya və Geofizika İnstitutunun baş direktoru,
akademik Akif Əlizadə..... 80**

Bacarıqlı elm təşkilatçısı, nəcib və xeyirxah insan
**AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik
İsmayıl Hacıyev 90**

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının sabiq
prezidenti, akademik Mahmud Kərimovun 75 illik
yubileyi münasibətilə
**AMEA Gəncə Bölməsinin sədri, akademik
Fuad Əliyev 96**

Akademik Mahmud Kərimov görkəmli alim və
ədalətli şəxsiyyət idi
AMEA-nın müşaviri, akademik Telman Əliyev..... 102

Akademik Mahmud Kərimovun əziz xatirəsi
heç zaman unudulmayacaqdır
**Milli Məclisin Səhiyyə komitəsinin sədri,
akademik Əhliman Əmiraslanov 106**

Mahmud müəllimlə son söhbətimin davamı
**Milli Azərbaycan Tarix Muzeyinin direktoru,
akademik Nailə Vəlixanlı 108**

Akademik Mahmud Kərimov çox səmimi insan idi...
**Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun direktoru,
AMEA-nın müxbir üzvü Misir Mərdanov 111**

Unudulmaz Akademik Mahmud Kərimov
**Aşqarlar Kimyası İnstitutunun baş direktoru,
akademik Vəqif Fərzəliyev 116**

Ziyalılığın Mahmud Kərimov nümunəsi
**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin
Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin direktor
müavini, AMEA-nın müxbir üzvü
Əminağa Sadıqov..... 120**

AMEA Rəyasət Heyətinin “Akademik Mahmud
Kərimovun 75 illik yubileyi haqqında” Qərarı126

FOTOALBOM 131

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOV HAQQINDA SÖZ

**AMEA-nın prezidenti,
akademik İsa HƏBİBBƏYLİ**

AMEA-nın 80-ci ildönümünün tamam olmasına bir il, beş ay, on dörd gün qalır. Biz belə bir vaxtda Akademiyanın inkişafında özünəməxsus rolu olan, AMEA-nın prezidenti vəzifəsində işləmiş, görkəmli elm xadimi, akademik Mahmud Kərimovun anadan olmasının 75 illiyini sizinlə bir yerdə böyük ehtiramla qeyd edirik. Hesab edirəm ki, Akademiyanın inkişafında rolu və xidmətləri olmuş AMEA-nın prezidenti, akademik Mahmud Kərimova həsr edilmiş yubiley elmi sessiyasının keçirilməsi bizim elm məbədinin qarşısındakı 80 illiyinə hazırlıq tədbirlərindən biri, yaxud həmin istiqamətdəki işlərə ilkin start verilməsi tədbiri sayıla bilər.

Akademik Mahmud Kərimov (1948-2013) Azərbaycanda Radiasiya fizikası istiqamətində tanınmış görkəmli alimlərdən biri idi. Onun dielektriklər fizikasına həsr olunmuş doktorluq dissertasiyası, ölkədə və xaricdə çap olunmuş 200-dən çox elmi məqaləsi Azərbaycanda fizika elmini və radiasiya tədqiqatlarını zənginləşdirən, bu elmi daha da aktuallaşdıran və yenilikləri ilə diqqəti cəlb edən sanballı elmi əsərlərdir.

Çoxcəhətli elmi fəaliyyətə malik olan akademik Mahmud Kərimov eyni zamanda, informatika sahəsində də fəaliyyət göstərmiş və 2001-ci ildə bu elm sahəsi üzrə Akade-

miyanın həqiqi üzvü seçilmişdir. Mahmud Kərimovun elmi fəaliyyətində Radiasiya İnstitutu ilə bağlı səhifələr xüsusi əlamətdarlığa malikdir. Məhz Mahmud Kərimovun söyləri və təşəbbüsləri sayəsində Akademiyanın Radiasiya Tədqiqatları sektoru inkişaf etdirilərək Radiasiya Problemləri İnstitutuna çevrilmişdir. Alimin radiasiyanın fizika ilə əlaqəli tədqiqinə, radioekologiya və radiasiya materialşünaslığı sahəsinə həsr olunmuş tədqiqatları Akademiya yeni elmi istiqamətin formalaşdırılmasına xidmət etmişdir.

Mahmud Kərimovun AMEA-ya rəhbərlik etdiyi 2001-2013-cü illərdə Azərbaycan elminin inkişaf etdirilməsi, beynəlxalq əlaqələrin yenidən qurulması, yeni müstəviyə çıxarılması, yüksəkixtisaslı yeni gənc elmi nəslin hazırlanması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Xüsusən, akademik Mahmud Kərimovun Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi ilə AMEA arasında yaratdığı əlaqələr Azərbaycanda fizika və texnika elmləri sahəsində çalışan alimlərimizin qarşısına yeni üfüqlər açmışdır. Azərbaycan alimlərinin ölkəmizin hüdudlarından kənarda tanınmasında və Azərbaycan alimlərinin beynəlxalq elmi layihələrdə iştirak etməsinin miqyasının genişləndirilməsində MAQATE ilə əlaqələrin böyük rolu olmuşdur. Fəaliyyəti Beynəlxalq Nobel Sülh mükafatına layiq görülmüş bu ümumdünya təşkilatının layihələrində iştirak etmək Azərbaycan alimlərinin müxtəlif ölkələrin tanınmış elm adamları ilə əməkdaşlığının qurulmasına, fizika elminin ən son nailiyyətlərinin respublikamıza gətirilərək tətbiq olunmasına şərait yaratmışdır. Bu isə öz növbəsində Akademiya rəhbərliyinin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir.

AMEA-nın prezidenti olaraq, həm də Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələndirməsi Şurasına uğurla rəhbərlik edən akademik Mahmud Kərimov Akademiya elmi ilə müxtəlif nazirliklərin tabeliyində olan ali məktəblərdə və sahə elmi-tədqiqat institutlarında aparılan elmi tədqiqatların əlaqələndirilməsinə, istiqamətləndirilməsinə, müasir tələblər səviyyəsində inkişaf etdirilməsinə də özünəməxsus sanballı töhfələr vermişdir.

Akademik Mahmud Kərimovun zamanında Azərbaycan dövlətinin qayğısı ilə AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi, Gəncə Bölməsi və Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi yaradılmışdır. Bu elmi qurumların yaradılması, təşkilatlanması və fəaliyyətini davam etdirməsi proseslərində Mahmud müəllim yaxından iştirak etmiş, həmin bölmələrin və mərkəzlərin formalaşmasına, inkişaf etdirilməsinə AMEA-nın prezidenti kimi diqqət və qayğı göstərmişdir.

Mahmud Kərimov həm də ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında da yaxından iştirak edirdi. Mahmud Kərimov Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurası İdarə Heyətinin sədri kimi həm ölkəmizdə Ulu Öndərin adı ilə bağlı olan bu hərəkətin inkişaf etdirilməsinə, həm də müstəqillik dövrünün başlanğıc illərindən etibarən formalaşmaqda olan Azərbaycan Diasporasının yaradılmasına, inkişaf etdirilməsinə də bacardığı qədər dəstək göstərmiş, bu istiqamətdə müxtəlif tədbirlərin iştirakçısı olmuş, bir çox tədbirlərə şəxsən rəhbərlik etmişdir. Bu cəhətdən görkəmli elm xadimi Mahmud Kərimovun tanınmış ictimai xadim kimi də ölkəmizin inkişafındakı yeri və rolu bu gün ehtiramla yad olunmağa tamamilə layiqdir.

Akademik Mahmud Kərimov haqqında danışarkən onun insani keyfiyyətlərini, yüksək mədəniyyətə malik olan parlaq bir şəxsiyyət olduğunu da ayrıca qeyd etməyi özümə borc bilirəm. Hesab edirəm ki, vəzifəsindən asılı olmayaraq, Mahmud Kərimovu tanıyan hər kəs onun nəciblik, mənəvi zənginlik, yüksək etik dəyərlər, insan mənəviyyatının ən uca keyfiyyətləri kimi xüsusiyyətlərini yaxından müşahidə etmişdir. O, sözün böyük mənasında əsl alim mənəviyyatını və mədəniyyətini ləyaqətlə yaşatmağın nümunəsini göstərmişdir. Bütün bunlara görə Akademiyanın inkişafında böyük rolu olmuş, AMEA-nın prezidenti vəzifəsində çalışmış akademik Mahmud Kərimovun xatirəsini əziz tuturuq.

AMEA-nın prezidenti, akademik Mahmud Kərimovun xidmətləri dövlətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə o, 2008-ci ildə elmin inkişafındakı xidmətlərinə görə “Şöhrət” ordeninə layiq görülmüşdür. Mahmud Kərimov, eyni zamanda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Fəxri fərmanları ilə təltif olunmuşdur.

Hesab edirəm ki, bu gün Akademiyamızın böyük məqsədi də Mahmud Kərimovun nümunəsində elmimizi inkişaf etdirmək, yüksək alim şəxsiyyətini və mənəviyyatını yenidən cəmiyyətə nümunə kimi təqdim etməkdən ibarətdir. Mahmud Kərimovun 65 illik şərəfli, mənalı, zəngin həyat yolu və onun elmi-təşkilati fəaliyyəti elmi ictimaiyyət və yeni elmi nəsillər üçün bir nümunədir.

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOVUN ELMİ VƏ
ELMİ-TƏŞKİLATİ FƏALİYYƏTİ HAQQINDA
BƏZİ XATİRƏLƏRİM

**AMEA-nın vitse-prezidenti,
İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun
baş direktoru, akademik Rasim ƏLİQULİYEV**

Hörmətli toplantı iştirakçıları!

2001-2013-cü illərdə AMEA-nın prezidenti olmuş, mərhum akademik Mahmud Kərimovun 75 illiyinə həsr olunan mötəbər tədbirdə hər birinizi salamlayıram. Əvvəlcə, Fizika-Riyaziyyat və Texnika Elmləri Bölməsi adından AMEA-nın sabiq prezidenti Mahmud Kərimovun yubileyinin yüksək səviyyədə qeyd olunmasına görə AMEA-nın Rəyasət Heyətinə və hörmətli İsa müəllimə minnətdarlığımı bildirirəm. Bu gün burada – AMEA Rəyasət Heyətində, növbəti gün isə Naxçıvanda bir qrup alim və mütəxəssislərin, eyni zamanda AMEA rəhbərliyinin iştirakı ilə Mahmud Kərimovun yubileyi Naxçıvan Dövlət Universitetində də keçiriləcəkdir.

Əvvəlcə, akademik Mahmud Kərimov haqqında qısa bioqrafik məlumatı diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Mahmud Kərimov 18 oktyabr 1948-ci ildə anadan olmuş və ömrünü tamamilə elmə, təhsilə həsr etmişdir. O, miniatür sənətsüinaslıq sahəsində görkəmli alim, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Kərim Kərimovun ailəsində dünyaya göz açmış, ziyalı mühitində yetişmişdir. Mahmud müəllim Azərbaycan Dövlət Universitetinin Fizika fakültəsinə daxil olmuş, ali məktəbi bitirdikdən sonra Azərbaycan Elmlər

Akademiyasında əmək fəaliyyətinə başlamış və ömrünün sonuna kimi bu təşkilatda çalışmışdır. Alim Akademiyadakı fəaliyyətinə radiasiya sahəsində tədqiqatlarla başlamış, laborant, böyük laborant və digər vəzifələrdən AMEA-nın prezidenti səviyyəsinə qədər yüksəlmişdir.

Akademik Mahmud Kərimov radiasiya fizikası və dielektriklər sahəsində çox əhəmiyyətli tədqiqatlar aparmış, Moskvanın bir sıra universitetləri ilə əməkdaşlıq etmiş, 31 yaşında fəlsəfə, 41 yaşında isə elmlər doktoru elmi dərəcələrinə layiq görülmüşdür. Alim, təxminən 10 il ərzində Radiasiya Tədqiqatları Sektoruna rəhbərlik etmişdir. Nəhayət, 2001-ci ildə AMEA-nın həqiqi üzvü, eyni zamanda AMEA-nın prezidenti seçilmişdir. Təəssüflər olsun ki, Mahmud müəllim 64 yaşında ürək xəstəliyindən vəfat etdi.

Biz bu bioqrafiyanın böyük hissəsinin canlı şahidi olmuşuq. Xoşbəxtlikdən 30 ildən artıq bir müddətdə mən rəhmətlik Mahmud müəllimlə həm AMEA-nın rəhbərliyi, həm də Fizika-Riyaziyyat və Texnika Elmləri Bölməsi səviyyəsində müəyyən işgüzar və səmimi münasibətlər mühitində fəaliyyət göstərmişəm. Mahmud müəllim 2001-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının prezidenti seçildikdən sonra Ulu Öndərin tövsiyəsi ilə Akademiyaya rəhbərlik etməyə başladı. Elə o dövrdə də Elmlər Akademiyasına “milli” statusu verildi. Ümummillî liderin həmin sərəncamı ilə Akademiya dövlətimizin elmi və texniki sahədə siyasətini həyata keçirən baş ali elmi təşkilat statusunu aldı. Mübaligəsiz deyə bilərəm ki, müasir dövrdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının formalaşması və inkişafında

mərhum akademik Mahmud Kərimovun müstəsna xidmətləri olmuşdur. Həmin xidmətləri, təxminən, bu şəkildə ümumiləşdirə bilərik:

Birincisi, hər bir AMEA rəhbərinin öz dəsti-xətti olduğu kimi, Mahmud müəllimin də öz üslubu, işə münasibəti, islahatlara məxsusi baxışı var idi. Mahmud müəllimin yaddaşlarda qalan əsas xüsusiyyəti onun insanlarla çox alicənab davranması idi. O, hamı üçün əlçatan, hər kəslə söhbət edə bilən, xalqın dərdinə-sərinə yarayan, bütün insanlara dəstək göstərə bilən xeyirxah, səmimi bir şəxs idi. Mahmud müəllim dövlət başçısı tərəfindən etimad qazanmış Akademiya rəhbəri olmaqla yanaşı, həm də xalqla, ictimaiyyətlə, alimlərlə çox səmimi münasibəti olan görkəmli Azərbaycan ziyalıları idi.

Diqqət çəkən məqamlardan biri də odur ki, Mahmud müəllim Elmlər Akademiyasının rəhbəri kimi fəaliyyətə başladıqdan sonra bir neçə elmi tədqiqat qurumunun instituta çevrilməsi ilə bağlı ölkə rəhbərliyinə müraciət etmişdi. Buna Radiasiya Tədqiqatları Sektorunu misal göstərmək olar. Eyni zamanda İnformasiya-Telekommunikasiya Mərkəzi (indiki İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu) 2002-ci ildə “institut” statusunu almışdır. Mahmud müəllim şəxsən özü beynəlxalq standartlara cavab verə biləcək belə bir institutun yaradılması üçün təşəbbüs göstərmişdi. Beləliklə, o vaxtkı dövrün tələblərini nəzərə alaraq, ölkədə informasiya cəmiyyətinin qurulması, informasiya texnologiyalarının inkişafı və s. kimi məqsədlərin həyata keçirilməsi üçün İnformasiya-Telekommunikasiya Mərkəzi fəaliyyəti-

ni İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu kimi davam etdirməyə başladı. Bu siyahıya digər bir neçə qurumu da əlavə etmək olar.

Akademik Mahmud Kərimov həm də daxilən islahatçı ruha malik olmaqla, yeniliyə çox meyilli idi. O istəyirdi ki, Elmlər Akademiyası sovetlərdən qalma ənənələr əsasında deyil, Avropa standartları və təcrübəsi əsasında fəaliyyət göstərsin. Mahmud müəllim müasir çağırışlara cavab verən elmi tədqiqat institutlarının formalaşdırılması, onların demokratikləşdirilməsi və maliyyələşdirilməsi kimi məsələlərə tamamilə yeni rakursdan yanaşırdı.

Təsadüfi deyildir ki, mərhum akademik Mahmud Kərimovun təşəbbüsü və yaxından iştirakı ilə ölkədə ilk dəfə, faktiki olaraq “Azərbaycan elminin doktrinası” kimi qəbul olunan, müasir elmin çağırışlarına cavab verən, elmdə kompleks islahatların həyata keçirilməsini nəzərdə tutan “Azərbaycan Respublikasında 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya” qəbul olunmuşdur. Çox strateji, innovativ ideyalarla zəngin olan belə bir strategiyanın hazırlanmasında akademik Mahmud Kərimovun müstəsna xidmətləri olmuşdur. O həmçinin Elmin İnkişafı Fondunun yaradılmasında, elmin açıq, şəffaf müsabiqə əsasında maliyyələşdirilməsi ilə bağlı yeni yanaşmaların işlənilməsində də yaxından iştirak etmişdi.

Digər tərəfdən, həmin dövrlərdə müasir tələblərə cavab verən AMEA-nın konfrans zalı, akt zalı, ayrı-ayrı binaları və s. yox idi. Akademiyanın maddi-texniki bazasının müasir avadanlıqlarla təchiz olunması, eləcə də müasir kitabxanaların təşkilində AMEA Rəyasət Heyətinin, eləcə də şəxsən Mahmud Kərimovun böyük xidmətləri olmuşdur.

Mahmud müəllimin fəaliyyətində xüsusi diqqət cəkən məqamlardan biri də onun ölkə üçün faydalı olan bir sıra aparıcı beynəlxalq elmi təşkilatlarla sıx münasibət qurması idi. Məsələn, Mahmud müəllimin ABŞ-ın Mülki Tədqiqatlar və İnkişaf Fondu ilə çox yaxın əlaqələri var idi. Onlar tez-tez Akademiyaya gəlir, müxtəlif institutlara baş çəkir, alimlərlə təmasda olurdular. Dövlət müstəqilliyinin bərpa-sının ilk illərində, ölkənin maliyyə resurslarının az olduğu çətin günlərdə elm sahəsində əhəmiyyətli layihələr həyata keçirilirdi. Həmin dövrdə Azərbaycanda müxtəlif alimlərin beynəlxalq elmi layihələrdə iştirakı xüsusilə diqqəti cəlb edirdi.

Bundan başqa, Mahmud müəllimin Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliklə çox sıx əlaqələri var idi. Onun Akademiyanın prezidenti olduğu dövrdə ölkəmizdə nüvə təhlükəsizliyini təmin edə biləcək infrastrukturun formalaşması, müasir tədqiqatların aparılması, ölkədə radiasiya təhlükəsizliyi, ekoloji təhlükəsizlik, “yaşıl” cəmiyyətin formalaşması, “yaşıl” texnologiyaların tətbiqi, alternativ mənbələrdən enerjinin əldə olunması və s. ilə bağlı çox mühüm layihələr həyata keçirilirdi. Məhz həmin imkanlardan istifadə edilərək beynəlxalq qrantlar çərçivəsində bir çox elmi müəssisəyə dəstək göstərilmişdi.

Mahmud müəllim NATO ilə də çox yaxşı münasibətlər qurmuşdu. Həmin illərdə NATO-nun “Sülh və Təhlükəsizlik Naminə Elm Proqramı” çərçivəsində çoxlu sayda elmi tədqiqatlara və layihələrə dəstək göstərilmişdi. NATO-nun yüksək vəzifəli şəxsləri tez-tez Akademiyaya gəlirdi. Xatırlayırsınızsa, 2003-cü ildə NATO-nun o dövrdəki baş

katibi, lord Corc Robertson Mərkəzi Asiya və Cənubi Qafqaz ölkələri üçün həyata keçirilən “Virtual İpək yolu” layihəsinin açılışı ilə əlaqədar AMEA-ya gəlmişdi. Bütün bu mühüm tədbirlər akademik Mahmud Kərimovun bilavasitə qayğısı və rəhbərliyi ilə həyata keçirilirdi.

Digər tərəfdən, Mahmud müəllimi ən çox düşündürən suallardan biri də ondan ibarət idi ki, AMEA-nı inkişaf etdirmək üçün nə etməli, hansı islahatları həyata keçirməliyik? O hər zaman elmin inkişaf etdirilməsi üzrə beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqini diqqət mərkəzində saxlayırdı. Xatırlayıram ki, hələ o dövrdə Mahmud müəllim yuxarı instansiyalara müraciət etmiş, YUNESKO-nun xüsusi bir komissiyasının yaradılmasına nail olmuşdu. YUNESKO-nun Azərbaycan elmində islahatların aparılması ilə bağlı çox mötəbər, peşəkar elmsünas mütəxəssislərdən ibarət komissiyası fəaliyyət göstərirdi. Həmin komissiya müxtəlif elmi müəssisələrlə yanaşı, AMEA-da da olmuşdu. Görüş zamanı Azərbaycan reallıqlarını, müstəqil dövlətimizin formalaşmasının ilkin mərhələsini nəzərə alaraq, qarşıda duran vəzifələrin müəyyənləşdirilməsinə dair geniş müzakirələr aparılmışdı. Onlarla birgə AMEA-da kompleks islahatların aparılmasına dair ciddi təkliflərin yer aldığı mühüm konseptual sənəd hazırlanmış, müvafiq məsul qurumlara təqdim olunmuşdu.

YUNESKO ilə rəsmi münasibətlər əsasında Azərbaycanda elm sahəsində islahatların aparılması, elm və təhsilin integrasiyası, biliklər iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi, həmçinin digər istiqamətlərdə dünya təcrübəsini özündə əks etdirən islahatlara dair layihə də işlənilirdi. Bu da

AMEA-nın sabiq prezidenti, akademik Mahmud Kərimovun fəaliyyəti ilə bağlı idi.

Mahmud Kərimovun ictimai fəaliyyəti ilə əlaqədar bir əhəmiyyətli məqamı da qeyd etmək istərdim. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 2001-ci ildə Dünya Azərbaycanlılarının I Qurultayı keçirildi. Sonra Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının İdarə Heyəti yaradıldı və akademik Mahmud Kərimov İdarə Heyətinin sədri təyin olundu.

Mahmud müəllim təkcə ailəsi üçün deyil, onu tanıyan, onunla təmasda olan hər kəs üçün çox səmimi, mədəni, həssas və dəyərli insan idi. Mahmud müəllimə qarşı ölkə rəhbərliyinin, şəxsən cənab Prezident İlham Əliyevin də həssas və qayğıkeş münasibəti hər addımda hiss olunurdu. Mahmud Kərimov xəstə olarkən Prezidentimizin ona xüsusi qayğı göstərməsi, müalicə üçün İstanbula göndərməsi onun şəxsiyyətinə və fəaliyyətinə verilən yüksək qiymətin bariz göstəricisidir.

Mən çox şadam ki, belə bir mötəbər tədbirdə mərhum akademik Mahmud Kərimov haqqında xatirələrimi bölüşmək imkanım oldu.

Sağ olun!

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOV – BACARIQLI
ELM TƏŞKİLATÇISI

Akademik-katib, akademik Arif HƏŞİMOV

Çox sağ olun! Təşəkkür edirəm!

Hörmətli tədbir iştirakçıları!

Bu gün hamı üçün, bütün elmi ictimaiyyət üçün əziz gün olduğu kimi, mənim üçün də olduqca əlamətdar gündür. Çünki bu gün görkəmli alimimiz, Akademiyamızın doqquzuncu prezidenti və hamımızın yaxın həmkarı olmuş, bizə olduqca doğma və əziz insan olan Mahmud Kərimovun 75 illik yubileyini sizinlə birlikdə qeyd edirik.

Buradakı çıxışlarda da qeyd edildiyi kimi, akademik Mahmud Kərimov yalnız istedadlı alim yox, bacarıqlı elm təşkilatçısı və işıqlı bir ziyalı, yüksək mənəvi-əxlaqi dəyərlər daşıyıcısı olan görkəmli şəxsiyyət olmuşdur.

Mən akademik Mahmud Kərimov haqqında deyilənləri təkrar etməmək üçün qısaca onun elmi fəaliyyətini səciyələndirən şahidi olduğum bir neçə epizodu deməklə kifayətlənmək istədim.

Akademik Mahmud Kərimovun Akademiyanın prezidenti seçilməyi ilə Azərbaycan elminin tarixində yeni bir mərhələnin əsası qoyuldu. Məlum olduğu kimi, ötən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərindən ümumən cəmiyyətdə mövcud olan siyasi, sosial-iqtisadi xaos elmi fəaliyyət sahəsindən də yan ötməmiş, bu sahədə bir sıra problemlər yaratmışdır. Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyevin Azərbaycanda ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişi ilə

bütün digər sahələrdə olduğu kimi, elmi fəaliyyət sahəsində də köklü islahatlara start verilməyə başlandı. Mahmud Kərimov məhz belə bir dövrdə Akademiyaya rəhbərlik etməyə, bu islahatların həyata keçirilməsində yaxından iştirak etməyə başladı.

Hamının yaxşı yadındadır ki, Akademiyanın keçmiş prezidenti, akademik Fəraməz Maqsudovun qəfil vəfatından sonra Akademiyaya rəhbərlik edəcək yeni şəxsin müəyyənləşdirilməsi zərurəti meydana çıxmışdır. Belə bir şəraitdə Ümummilli lider Heydər Əliyev böyük uzaqgörənlik və müdrikliklə hələ o vaxta qədər çoxlarının o qədər də yaxşı tanımadığı Mahmud Kərimovun üzərində dayandı. Təbii ki, burada Mahmud Kərimovun elmi və elmi-təşkilati fəaliyyət sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlərlə yanaşı, genetik faktorun, Mahmud Kərimovun mənsub olduğu nəslin də rolu vardır. Məlum olduğu kimi, Mahmud Kərimovun atası Kərim Kərimov Azərbaycan milli mədəniyyəti ilə professional-elmi səviyyədə məşğul olan bir şəxs olmuş, ailə kontekstində Azərbaycana məxsus milli dəyərləri ona ötürmüşdü.

Mahmud Kərimovun Akademiyaya prezident seçilməsi ilə Azərbaycan elmində yeni üfiqlər açıldı. Akademiyanın kadr siyasətində ciddi dəyişikliklər baş verməyə başladı. Hamımızın yaxşı yadındadır ki, uzun illik fasilədən sonra Akademiyada həqiqi və müxbir üzvlüyə xeyli sayda yeni namizədlər seçildi.

Mahmud Kərimov Akademiyanın prezidenti seçildikdən sonra Ulu Öndər Heydər Əliyev Akademiyanın fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, elmin ölkənin sosial-iqtisadi in-

kişafında yaxından iştirakı, yeni prioritet elmi istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi və s. məsələlərlə bağlı onun qarşısında yeni vəzifələr müəyyənləşdirdi. Hesab edirik ki, hazırda da davam edən bir sıra elmi və elmi-təşkilati fəaliyyət istiqamətlərinin əsası məhz həmin dövrdən qoyulmuşdur.

Bir faktı xatırlatmaq istəyirəm. Biz bu gün böyük fəxrə və təpəkliliklə deyirik ki, Azərbaycan dünya kosmik klubunun üzvlərindən biridir. Bizim müstəqil ölkəmizin kosmik peykləri mövcuddur. Bu nailiyyətlərin əsası hələ bir neçə on il əvvəl qoyulmuşdur. İndi Azərbaycanda böyük uğurla fəaliyyət görərən Azərkosmosun yaranmasında da akademik Mahmud Kərimovun fəaliyyətinin böyük rolu olmuşdur. O vaxtı Mahmud Kərimov Akademiyanın vice-prezidenti vəzifəsində çalışan akademik Arif Mehdiyevlə birlikdə Amerikaya səfər etdilər. İlk dəfə orada müvafiq şəxslərlə, o cümlədən akademik Roald Saqdeyevlə görüşdülər. Azərkosmosun yaradılmasının əsası məhz həmin dövrdən qoyulmağa başlandı. Onlar bu səfərdən qayıtdıqdan sonra bu istiqamətdəki fəaliyyət sahəsində ciddi dönüş yarandı, elmi tədqiqatlar xeyli dərinləşdi.

Məlum olduğu kimi, sovet hakimiyyəti illərində elmi fəaliyyət sahəsinə miras qalmış məsələlərdən biri də elmin qocalması problemi idi. Mahmud Kərimov öz fəaliyyəti dövründə bu problemin aradan qaldırılması istiqamətində xeyli işlər gördü. Mənim yaxşı yadımdadır, o vaxtı Mahmud Kərimov belə bir tapşırıq vermişdi ki, Akademiyada əməkdaşların ümumi orta yaş həddi müəyyənləşdirilsin. Onda məlum oldu ki, orta yaş həddi çox yuxarıdır. Müxtəlif nöqtələrdən baxdıqdan sonra Mahmud Kərimov bizə bu istiqamətdə tapşırıqlar verdi. Çoxsaylı gənc kadrlar məsul

vəzifələrə irəli çəkildi, ümumiyyətlə gənclərin fəallaşması üçün kompleks tədbirlər həyata keçirildi.

Məndən əvvəl çıxış edən yoldaşlar bir sıra yeni institutların yaranmasından bəhs etdilər. Bu institutların çoxu Akademiyanın Fizika Riyaziyyat və Texnika Elmləri Bölməsinin müəssisələri idi. Xatırlatmaq istəyirəm ki, o vaxtlar Fotoelektronika İnstitutu ilə Fizika İnstitutunun bazasında yeni bir Fizika İnstitutu yaradıldı. Mən qeyd etmək istəyirəm ki, biz 200-ə yaxın gənci az bir müddət ərzində Fizika İnstitutuna işə qəbul etdik. Həmin gənclər indi müdafiə edib müxtəlif sahələrdə çalışırlar. Qeyd etdiyim bu proses Akademiyanın digər İnstitutlarında da həyata keçirilirdi.

Mahmud Kərimovun Akademiyaya rəhbərliyi dövründə həyata keçirilən ən mühüm tədbirlərdən biri 2009-2015-ci illər üzrə Azərbaycanda Elmin İnkişafı üzrə Milli Strategiyanın hazırlanması və icrası oldu.

Elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyada Azərbaycan elminin gələcək hədəflərini müəyyənləşdirən, elmi fəaliyyət sahəsində kompleks yeniləşmələri nəzərdə tutan bir sıra istiqamətlər müəyyənləşdirilmişdir.

Strategiyada elmin inkişafı üzrə qarşıya qoyulan mühüm vəzifələrdən biri respublikada elmi tədqiqat müəssisələrinin sistemli təsnifatı, elmi və elmi-təşkilati fəaliyyətin dəyərləndirilməsidir. Keçən müddət ərzində bu istiqamətdə bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu sahədəki işin səmərəli təşkili nəticəsində elmi fəaliyyətin dəyərləndirilməsinin müasir dövrün standartlarına uyğun vahid meyar və prinsipləri işlənib hazırlanmışdır.

Məlumdur ki, elmi prioritetlərin dəqiq müəyyənləşdirilməsi hər bir ölkənin elm siyasətinin ən mühüm vəzifələrindəndir. Strategiyada da bu məqam xüsusi vurğulanır. Strategiyada Azərbaycan elminin müasir dövrün tələblərinə müvafiq olaraq bir sıra prioritetləri müəyyənləşdirilmişdir. Bu prioritetlər həm ölkənin real tələbatları, həm də dünya elminin çağırışları ilə səsləşir.

Strategiyada qarşıya qoyulan digər mühüm vəzifələrdən biri də dövlətin innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsi sahəsindəki fəaliyyətidir. Strategiyada innovasiya fəaliyyəti infrastrukturunun inkişaf etdirilməsi, o cümlədən texnoparklar, texnoloji mərkəzlər, biznes inkubatorları şəbəkəsinin genişləndirilməsi innovasiya sisteminin formalaşdırılmasının mühüm istiqamətlərindən birini təşkil edir.

Strategiyanın tələblərinə müvafiq olaraq elm sahəsində idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsi və elmi qurumların strukturunun müəyyənləşdirilməsi, peşəkar idarəçilik funksiyalarını həyata keçirməyə qadir olan kadrların hazırlığını təmin etmək məqsədilə bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Müasir dövrün tələbləri səviyyəsində intellektual insan resurslarının formalaşdırılması dövlətin mühüm vəzifələrindəndir. Buna görə də Elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyada elm və təhsilin vahid sosial institut kimi formalaşması əsas vəzifələrdən biri kimi qarşıya qoyulmuşdur. Bu vəzifələrin icrasını təmin etmək məqsədilə son illərdə bir sıra əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilmişdir.

Strategiyanın icrası ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlərin digər mühüm bir istiqamətini hüquqi islahatlar təşkil edir.

Beynəlxalq elmi əlaqələrin inkişafı Strategiyada həyata keçirilməsi zəruri vəzifələrdən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir. Ötən müddət ərzində bu istiqamətdə də xeyli tədbirlər həyata keçirilmiş, mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir.

Elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyada da elmi fəaliyyətin maliyyələşdirilməsi sahəsində bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Son illərdə istər əmək haqları, istər avadanlıqların alınması, istərsə də maddi-texniki bazanın gücləndirilməsi istiqamətində dövlət büdcəsində elmə maliyyə ayrılımları daim artırılmışdır.

Strategiyada baza maliyyələşməsindən ünvanlı maliyyələşməyə keçid əsas vəzifələrdən biri kimi qarşıya qoyulmuşdur. Elmi tədqiqat işlərinin müsabiqə əsasında maliyyələşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondu və Bilik Fondu yaradılmışdır. Bundan başqa, Azərbaycanda neft, qaz və neft-kimya sənayesi ilə əlaqədar elmi araşdırmaları inkişaf etdirmək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin Elm Fondu təsis olunmuş və bu fondun maliyyə dəstəyi ilə bir sıra layihələr maliyyələşdirilmişdir.

Bütün bu qeyd olunan istiqamətlərin reallaşmasına akademik Mahmud Kərimov şəxsən özü rəhbərlik edirdi.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Ulu Öndər Heydər Əliyev 13 may 2003-cü ildə Ukrayna Elmi Mərkəzinin yaradılması haqqında sazişə qoşulmaq barədə qanuna imza atmışdır. Azərbaycan Respublikası Ukrayna Elmi Mərkəzinin yaradılması haqqında 1993-cü ilin oktyabrın 25-də Kiyev şəhərində imzalanmış sazişə qoşulsun. Bu qoşulma ilə Elm və Texnologiyalar Mərkəzinin Azərbaycanda

ofisi yaradıldı və onun mərkəzi də Fizika İnstitutunda yerləşdirildi. Bir Moskva ofisi, bir də Ukrayna ofisi vardı. Ora qoşulmaqla Kanada, Amerika və Avropa Birliyinin hərbi sənaye üzrə işləmiş mütəxəssislər üçün, yeni qrant layihələrinin hazırlanması üçün, verilməsi üçün böyük cəbhə açıldı və orda hər il, əvvəlcə 6, sonrakı illərdə isə 12-ə qədər layihələr hər il birbaşa maliyyələşməyə başladı. Onların hamısı ilə Mahmud müəllim məşğul olurdu. Burda kadrlarda onların nümayəndələri ilə görüşlər də vardır. Mən belə epizodlardan çox danışa bilərəm, ancaq vaxt azdır.

Eyni zamanda Avropanın Mərkəzi Nüvə Tədqiqatları İnstitutu ilə birbaşa sazişin imzalanmasında Mahmud müəllim birbaşa Cenevrədə iştirak etdi. Lap axır nöqtələrinə qədər bizimlə bir yerdə baxdı və orda da belə bir saziş imzalandı və Azərbaycan ora qoşuldu. Onu deyim ki, təkcə qoşulmaq ilə bitmədi. Çünki proqramın həyata keçirilməsi üçün orda gedən təcrübədən alınanları emal etmək üçün böyük hesablama mərkəzi yaratmaq lazım idi. O hesablama mərkəzinin də yaranması üçün bizdə imkanlar yox idi. Mahmud müəllimin orda apardığı danışıklardan sonra Fizika İnstitutuna 760 dənə yüksək personallı kompüter hədiyyə olundu və o proqramın yaradılması üçün bizə orda müəyyən şərait yaradıldı. O vaxtı Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları naziri akademik Əli Abbasovun yaxın dəstəyi ilə biz böyük proqrama qoşulduq və orda gedən təcrübələrdən alınan nəticələri emal etməyə başladıq. Bir-iki epizodu da deyib çıxışımı yekunlaşdıracağam.

Mənim yaxşı yadımdadır ki, Nizami Gəncəvinin 2011-ci ildə 870 illiyi Gəncə şəhərində təntənəli şəkildə qeyd olunurdu. Dünyanın hər yerindən nümayəndələr gəlmişdi.

AMEA-dan olan nümayəndə heyətinə Mahmud müəllim rəhbərlik edirdi. Gəncə şəhərində ilk Nizami Gəncəvi Mərkəzinin yaradılması, onun binasının təməl daşının qoyulmasında Mahmud müəllim yaxından iştirak etdi və orda onun təşkilatçılığı ilə yaradılan Nizami Gəncəvi Mərkəzi və Nizami Gəncəvi Məqbərəsində aparılan işlər Akademiyanın yardımı sayəsində olmuşdur. İndi Gəncəyə getdikdə o, abu-havanı akademik Fuad Əliyevin iştirakı ilə hiss etmək olar.

Sonda onu deyim ki, çox təəssüf ki, Mahmud müəllim aramızdan tez getdi. Onu həyatının son günlərində görənlərdən biri mən idim. Biz cümə günü Mahmud müəllimlə bir yerdə idik, hətta axşam saat 10-da telefonla danışdıq. Şənbə günü günorta xəbər gəldi ki, Mahmud müəllimin həli pisləşib və Mərkəzi Klinik Xəstəxanaya yerləşdirilib. Mən imkan tapıb son dəfə xəstəxananın reanimasiya şöbəsinə daxil olub Mahmud müəllimi görə bildim. Ondan sonra onu Türkiyəyə apardılar və Türkiyədə həyata gözlərini əbədi yumdu.

Mahmud müəllim elə bir işıqlı şəxsiyyətdir ki, gələcək nəsillər, elmlə məşğul olmaq istəyənlər onun şəxsiyyətinin işığından daim nur alacaqlar. Çünki o, öz ömrünü Azərbaycan elminin yolunda şam kimi əritmişdir. Allah Mahmud müəllimə rəhmət eləsin! Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm! Çox sağ olun!

MAHMUD KƏRİMOV – ƏBƏDİYYƏTƏ GEDƏN YOL

**AMEA-nın müşaviri,
akademik Adil QƏRİBOV**

Mənim mərhum akademik Mahmud Kərimovla tanışlığım 1974-cü ildə baş verib. O vaxt Elmlər Akademiyasının Fizika İnstitutundan Radiasiya Tədqiqatları Sektoruna növbəti köçürülmə həyata keçirilmişdi. Radiasiyalı Tədqiqatlar üçün zəruri olan yeni Fiziki metodlarla məşğul olan Kimyəvi-Fizika qrupu və onun tərkibində gənc M.Kərimov RTS-na keçirilmişdi. Mən bu qrup üçün ayrılmış otağa daxil olanda sarışın, uzun saçlı, eynəkli və yaraşıqlı bir gənc ilə rastlaşdım. Bizim hər ikimizin elmi araşdırmalara başlanğıc dövrümüz idi. Odur ki, acgözlüklə bir-birimizi dinlədik və o gündən birgə elmi maraqlarımız daha da genişlənməyə başladı. Mənim məşğul olduğum Radiasiya-heterogen proseslərin mexanizminin aşkar olunmasında M.Kərimovun ixtisaslaşdığı “Elektron Paramaqnit Rezonans” metodu əvəzsiz bir vasitə idi. Ümumiyyətlə, həm kimyəvi, həm də fiziki radiasiyalı proseslər üçün EPR spektroskopiyası çox vacib olduğundan o vaxtdan Mahmud müəllimin Radiasiya Tədqiqatları Sektorunun elmi həyatında mövqeyinin formalaşma prosesinin başlanğıcı qoyuldu.

Məlum olduğu kimi bu günlərdə 68-ci ilini yaşayan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının inkişafı tarixində əsas aparıcı rol oynayan bir neçə vaxt dövrlərini 1945-50, 1955-65, 1970-80 və müstəqillik dövrlərini ayırmaq olar. Bizim elmi fəaliyyət qrupumuz əsasən 1970-80-ci illəri əhatə

edir və ən müasir elmi üsul və metodların tətbiqinə əsaslanan inqilabi elmi-texniki yeniliklər dövrünə təsadüf edir. Odur ki, bizim hər hansı sahədə yenilik əldə etmək üçün daha həssas metodikalar əsasında hadisələrin dərinliyinə varmağımız tələb olunurdu. Məhz bu şəraitdə və göstərilən tələblərin mövcud olduğu vaxtda M.Kərimov elmi fəaliyyətinə başlayıb.

Anadan olduğu və sonradan yaşadığı mühitin də Mahmud müəllimin dünyagörüşünə, elmi və ictimai-tərbiyəvi durumuna böyük təsiri olub. Akademik M.K.Kərimov 1948-ci il oktyabr ayının 18-də Ermənistan Respublikasının İrəvan şəhərində ziyalı ailəsində anadan olub. Onun atası miniatürlər sahəsində özünəməxsus yeri olan, AMEA-nın müxbir üzvü Kərim Kərimov Azərbaycanın adlı-sanlı ziyalıdır. Uşaqlıq illərini Naxçıvan şəhərində və sonralar isə Bakıda, daha da dəqiq desək Biləcəri qəsəbəsində keçirib. Orta məktəbdən sonra bu günkü Bakı Dövlət Universitetinin Fizika fakültəsinə qəbul olunub və 1971-ci ildə Universiteti bitirib. Universitet təhsilini başa vuduqdan sonra 1971-73-cü illərdə Sovet Ordusunda təlim komandiri vəzifəsində baş leytenant rütbəsində qulluq etmişdir. Əskərlik xidmətindən sonra 1973-cü ildə AMEA-nın Fizika İnstitutuna mühəndis vəzifəsinə qəbul edilmiş və 1974-cü ildə yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Kimyəvi-Fizika qrupu tərkibində AMEA-nın Radiasiya Tədqiqatları Sektoruna keçib və 1975-78-ci illərdə aspiranturasında oxuyub. 1974-2001-ci illərdə Radiasiya Tədqiqatları Sektorunda kiçik elmi işçi, böyük elmi işçi, elmi katib, laboratoriya rəhbəri və 1984-2001-ci illərdə isə RTS-nun direktoru vəzifəsində işləmişdir.

M.K.Kərimovun elmi fəaliyyəti çoxşaxəli olub, plazma və radiasiyalı proseslərin elementar aktlarının aşkar olunmasına həsr olunub. İlk elmi fəaliyyətini qumin turşularında sərbəst radikalların tədqiqindən başlayan M.K.Kərimov, sonralar polimer dielektrlərdə yüksək elektrik sahəsi və müxtəlif növ boşalmaların təsiri altında baş verən hadisələrin elementar aktlarına daha çox yer ayırmışdı. Müxtəlif tərkibli və quruluşlu polimerlərdə elektrik sahəsinin təsiri altında qeyri-tarazlı yük daşıyıcılarının və polyar qrupların əmələ gəlməsi, onların əsas zəncirin komponentləri ilə qarşılıqlı təsirinin tədqiqi əsasında müxtəlif növ polimer dielektrlərdə daşınma mexanizmi haqqında məlumat əldə edilib.

Güclü elektrik sahəsinin təsiri altında polimer dielektrlərin elektron sistemlərində dəyişikliklər və radikalların əmələ gəlməsi faktlarını proseslərin ilkin etapları kimi qəbul edərək onların əsasında sonrakı proseslər baş verdiyini aşkar edib. Elmi fəaliyyətinin ilk illərində əldə etdiyi nəticələrin müzakirəsini, o dövrlük ittifaq miqyaslı konfrans və seminarlarda aparıb, onların mütəmadi dəqiqləşməsini həyata keçirirdi. Misal kimi Tbilisidə 1977-ci ildə keçirilən EPR üsulunun fizika və kimyada tətbiqinə dair ittifaq miqyaslı konfransda birgə iştirakımızı göstərə bilərəm. Gənc Mahmud Kərimovun elektrik sahəsində polimer dielektrlərdə baş verən proseslərin mexanizmi haqqında çıxışı konfransda böyük rezonans yaratdı. Konfransın təşkilat komitəsinin sədri akademik N.Xutsişvili dəyirmi stolda onun çıxışı və aldığı nəticələri xüsusi qeyd etdi. Bu cür vəziyyətləri Moskva, Çernoqolovka və digər şəhərlərdə keçir-

rilən ümumittifaq miqyaslı konfranslarda da müşahidə etmişəm. Heç də təsadüfi deyil ki, onun o dövrdə aldığı hələ ilkin nəticələr elmi mühitin böyük diqqət mərkəzində olub. Yadımdadır ki, o vaxtlar istinadlar haqqında məlumat almaq çox çətin olduğundan çap olunmuş əsərlərin nüsxələrini göndərmək üçün müraciət poçt kartları gəlirdi və biz mütəmadi olaraq aldığımız poçt kartlarını bir-birimizə göstərirdik. Mahmud müəllimə çoxlu sayda müraciətlər olurdu və onun əsərlərinə çoxlu sayda istinadlar edilirdi. Çox maraqlıdır bu istinadlar siyahısında SSRİ-nin fizika və kimya sahəsində tanınmış alimlərinin sanballı monoqrafiyaları xüsusi yer tutur. Məsələn, Грибов Л.А. “Теория инфракрасных спектров полимеров”, М. “Наука” 1977; Н.М.Эмануэль, А.Л.Бучаченко “Химическая физика старения и стабилизация полимеров” М. Наука, 1982; А.П.Тютнев, А.В.Ванников “Электрические явления при облучении полимеров”, М. Энергоатомиздат, 1985 və s. monoqrafiyaları göstərmək olar.

Elektrik boşalmalarında əsas aparıcı təsiredici faktor kimi elektrik sahəsi, elektron və ion seli, ultrabənövşəyi şüaları ayırmaq olar. Mahmud müəllim bu faktorların hər birinin polimer zəncirinə təsirini model sistemlərdə tədqiq etmiş, onların polimerin yüklü halına, struktur və tərkib dəyişikliklərinə, qocalma proseslərinə təsiri qanunauyğunluqlarının aşkar edilməsinə xüsusi diqqət ayırmışdır.

Polimer dielektriklərin ionlaşdırıcı şüaların, elektrik sahəsinin və boşalma mühitinin təsirinə davamlılığının onun tərkibi, quruluşu və zənciri təşkil edən komponentlərin dinamikasından asılılığı aşkar olunub.

Elektrik sahəsinin təsiri altında əmələ gələn qeyri-tənzimli yükdaşıyıcılarının lokallaşmış hallarının paramaqnit olması aşkar olunub və onların yaranma kinetikasi öyrənilib. Lokallaşmış halların polimer zəncirinin tərkib və quruluşundan asılılığı aşkar olunub. Belə ki, doymamış və aromatik karbohidrogen zəncirinə malik polimerlərdə yükdaşıyıcılarının böyük çıxımı olması aşkar olunub. Polimer zəncirində elektrik sahələri və ionlaşdırıcı şüaların təsiri altında kimyəvi rabitələrin qırılması nəticəsində sərbəst radikal hallarının əmələ gəlməsi və bu proseslərin mühitin tərkibindən, polimerin xüsusiyyətlərindən asılılığı müəyyən edilib. Polimer strukturunda əmələ gəlmiş radikal halları onun elektrofiziki xassələrinə böyük təsir göstərir. Radikal hallar ilə ətraf mühitin tərkib komponentlərinin qarşılıqlı təsiri polimer dielektriklərin köhnəlmə proseslərinin sürətlənməsi faktı aşkar olunub.

Elektrik boşalması (EB) nəticəsində polimer dielektriklərdə əmələ gələn yükdaşıyıcılarının yüksək qatılıqlı halının relaksasiya prosesinin temperatur, EB-nın parametrləri və polimerlərin tərkib və strukturundan asılılığı aşkar olunub. Polimer strukturunda yükdaşıyıcılarının lokallaşması və sonrakı etaplarda rekombinasiyasının tədqiqi, mərkəzlərinin identifikasiyası və onların energetik parametrlərinin təyininə imkan yaradırdı. Bu mərkəzlərdə lokallaşmış yükdaşıyıcılarının ətraf atomlarda qarşılıqlı təsiri əsasında həm polimerin yaxın struktur xüsusiyyəti və həm də tərkibi haqqında məlumat almağa imkan verməsi aşkar olunub.

Sonrakı tədqiqatlarında akademik M.Kərimov bu istiqaməti daha da inkişaf etdirərək polimerin tərkibinə spin zond adlanan sərbəst radikallara malik molekullar daxil

edib. Əvvəlcədən bütün parametrləri məlum olan zondun mühit ilə qarşılıqlı təsiri haqqında məlumat bu parametrlərin dəyişməsi əsasında əldə edilib. Bu zondların parametrlərinin dəyişməsi əsasında istər elektrik boşalması, istərsə də mühiti təşkil edən aktiv atom və molekullarla qarşılıqlı təsiri nəticəsində polimerin qocalması prosesləri haqqında məlumat almaq imkanı əldə edilib. Polimerlərin elektrik sahəsi və ətraf mühiti xarakterizə edən faktorların (temperatur, mühitdə olan ion, kimyəvi aktiv maddələr, işıq kvantları və s.) təsiri altında elektrofiziki xassələrinin dəyişmələri və son nəticədə isə qocalma proseslərinin mexanizmi aşkar olunub. Polimer sistemlərə istənilən formalı enerjinin (elektrik sahəsi, ionlaşdırıcı şüa, işıq kvantları) təsiri altında elementar mərhələlərin sonunda qeyri-tarazlı yükdaşıyıcıları, radikal, həyəcanlanmış hallar, zəncir defektləri əmələ gəlməsi müşahidə olunub. Bu hissəciklərin hər birinin törədici ilkin enerjiden asılı olaraq diffuziya və sonrakı qarşılıqlı təsirlər üçün kifayət qədər enerjiyə malik olması müəyyən edilib. Həmin hissəciklər energetik relaksasiya proseslərinin sonunda polimer strukturunda mövcud olan müxtəlif mərkəzlərdə lokallaşır. Lokallaşmış hissəciklər müxtəlif fiziki metodlarla müəllif tərəfindən aşkar olunub və onların yaratdığı sonrakı proseslərin tədqiqi əsasında polimer-dielektriklərə məxsus proseslərin mexanizminin aşkar edilməsində istifadə edilib.

Polimerlərdə lokallaşmış yük daşıyıcıları və radikalların, onların bir-biri və digər komponentlərlə qarşılıqlı təsirinə tədqiqi əsasında həmin mərkəzlərin parametrləri təyin edilib. Müəyyən energetik dərinliyə malik lokallaşma mərkəzlərindən yükdaşıyıcılarının azad olması əsasən iki

üsulla həyata keçirilib. Sistemə qızdırmaqla əlavə enerji verilərək yükdaşıyıcılarının kinetik enerjisini artıraraq baryeri aşmaq imkanı ilkin variant kimi tətbiq olunub. Azad olmuş yükdaşıyıcıları mühitdə əks yüklü hissəciklərlə rekombinasiya və daha dərin mərkəzlərlə tutulması prosesləri tədqiq olunub. Əks yüklü hissəciklərlə xüsusi şəraitdə rekombinasiya nəticəsində luminisensiya müşahidə olunur. Rekombinasiya proseslərində ayrılan işıq kvantlarının enerjisi və ayrılma kinetikasi əsasında Mahmud müəllim polimer sistemlərində lokallaşma mərkəzlərinin energetik parametrləri haqqında məlumat əldə edib. Elektrik sahəsi və ionlaşdırıcı şüaların təsiri altında müxtəlif tərkib və strukturlu polimerlərdə termoluminisensiya proseslərinin tədqiqi nəticəsində yükdaşıyıcılarının miqdarı, lokallaşma mərkəzlərinin və rekombinasiya proseslərinin xarakterik parametrlərini təyin etmək imkanı əldə edilib.

Polimerlərdə əvvəlcədən yaradılmış lokallaşmış yükdaşıyıcıları elektrik sahəsinin təsiri altında da azad olaraq digər hissəciklərlə rekombinasiyaya uğrayıb elektroluminisensiyanın yaratması müşahidə olunub.

Elektroluminisensiya prosesinə təsir edən əsas faktorlar aşkar olunub və son nəticədə polimer sistemində bu hadisələrin mexanizmi irəli sürülüb. Polimer dielektriklərdə əmələ gələn sərbəst radikallar da müəyyən enerjiyə malik olduğdan sonra yerdəyişə və digər radikallar ilə rekombinasiya edə bilər. Radikalların əmələ gəlməsi daha enerjitutumlu olub əsasən ionlaşdırıcı şüaların, elektrik boşalma elektron seli, ultrabənövşəyi şüa və elektrik boşalması zamanı onların birgə təsiri nəticəsində baş verə bilməsi aşkar olunub.

Radikalların rekombinasiyası nəticəsində müəyyən dalğa uzunluqlu işıq enerjisi ayrılması da müşahidə edilib. Elektro və radikal luminisensiya polimer strukturunda yaranan və bioqrafik mövcud olan yükdaşıyıcıları və radikal-lar haqqında miqdarı və keyfiyyət xarakterli məlumatlar almağa imkan verib. Hər üç üsulun yəni, termo, elektro və radikal luminisensiya spektrlərinin analizi əsasında onlara səbəb olan hissəciklərin lokallaşma yerləri, onların parametrlərinin polimer struktur və tərkibindən asılılığı və son nəticədə isə polimer dielektrikin xarakterik xassələrinə təsiri aşkar olunub.

Polimer dielektriklərin molekulyar hərəkət və relaksasiya prosesləri onların fiziki xassələrinə təsir edən əsas faktorlardandır. Bu faktorların polimerlərdə elektro və radiasiya təsirindən dəyişməsi termostimullaşmış depolyarizasiya və dielektrik xassələrinin öyrənilməsi əsasında xarakterizə olunub. Polimerlərdə relaksasiya proseslərinə temperatur, statistik təzyiq, xarici elektrik sahəsi və işığın təsiri qanunauyğunluqları aşkar olunub. Bu nəticələr polimer dielektriklərin fiziki, elektrofiziki, mexaniki xassələrinin və müxtəlif şəraitdə onların istismarı xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsində böyük praktiki və fundamental elmi əhəmiyyət kəsb edir.

Əvvəlcədən elektrik sahəsi və digər faktorların təsiri altında polimerlərdə əmələ gələn yüklü hallar onların müxtəlif dalğa uzunluqlu işıq kvantlarının udması və səpilməsi prosesinə də böyük təsir göstərdiyi aşkar edilib. Bu prosesləri o, müxtəlif tərkib və strukturlu polimer sistemində tədqiq edərək polimer dielektriklərin fizikası və radiasiya fizikası sahəsində gələcək yeni istiqamətin əsasını qoymuşdur.

Belə ki, o, polimer sistemlərdə böyük əhəmiyyət kəsb edən yükdaşıyıcıları, relaksasiyaya olmamış energetik halların və daşınma prosesləri üçün sərfəli şəraitin yaradılmasını polimerin tərkibində və qeyri-tarazlı şəraitdə sintezi vasitəsilə əldə edilməsində görürdü. Odur ki, onun tərəfindən yeni elmi istiqamət, plazmopolimerləşmə istiqaməti inkişaf etdirilməyə başladı. Müxtəlif polimer təbəqələrin, xüsusən də poliasetonitrilin plazmopolimerləşmə yolu ilə alınması üsulu işlənilmişdir.

Son illərdə alternativ enerji mənbəyi olan günəş enerjisinin elektrik enerjisinə ucuz və effektiv çeviricilərinin alınması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Plazmopolimerləşmə üsulu ilə alınmış poliasetonitrilin görünən işıq oblastında daha həssas və yükdaşıyıcılarının yüksək qatılıqlığına malik olması müəyyən edilib. Bu üsulla alınmış poliasetonitrilin günəş enerjisinin çeviricisi kimi xarakterik parametrləri təyin olunub və bu tip birləşmələrin çevirici kimi böyük perspektivi olması aşkar olunub. Onun tərəfindən plazmopolimerlərin enerji çeviriciləri kimi tədqiqatlarının nəticələri dəfələrlə müxtəlif beynəlxalq konqres, simpozium və elmi seminarlarda plenar məruzələr edilmiş və alınmış nəticələrin gələcək perspektivliyi haqqında müsbət rəylər əldə edilmişdir.

Keçən əsrin 90-cı illərinin sonunda polidien tərkibli polimer birləşmələr və onlar əsasında kompozit materiallar elektronikada geniş tətbiq olunmağa başlamışdır. Mahmud müəllim plazmopolimerləşmə üsulu ilə polidiasetilen almış və onun tərkibinə müxtəlif xarakterli aşkarlanma aparılmışdı. Polidiasetiləndə yükdaşıyıcılarının fotogenerasiyasında maqnit spin effektinin elektrik sahəsindən asılılıq

qanunauyğunluğu aşkar edilib. Poliasetilenin yod ilə aşqarlanması nəticəsində onun optik, elektrofiziki xassələrinə böyük dəyişiklik əldə edilmişdir. Daxil edilmiş aşqarlar poli- π elektronların sərbəstliyini, mühitdə spin mübadiləsi və relaksasiya proseslərinə böyük təsir göstərməsi müəyyən edilib.

İndividual və aşqarlanmış polimer sistemlərdə elektro, radiasiya, fotostimullaşmış proseslərin tədqiqi yeni kompozit sistemlərin əsasında elektronika və texnikanın müxtəlif istiqamətində istifadə oluna bilən material və cihazların alınması istiqamətində elmi araşdırmalara başlamağa imkan vermişdir. Müxtəlif polimerlərin qarışığı və kompozit materiallarının fiziki, optik və elektrofiziki xassələri tədqiq olunub, onların praktiki aspektdən əhəmiyyətliyi xarakterizə olunub.

Polimerlərin pyezoelektrik, seqnetoelektrik və yarımkeçiricilər ilə kompozit materialları alınıb, onların pyezoresistr, teplofiziki, elektrofiziki, struktur xassələri tədqiq olunub. Sonrakı etapda polimer-pyezokeramika əsasında yeni kompozit materiallar alınıb, onların pyezoelektrik xassələri tədqiq olunub. Bu kompozit materialların sintezini başqa müəlliflərdən fərqli olaraq Mahmud müəllimin kollektivi elektrik boşalması, ionlaşdırıcı şüaların təsiri altında aparırmışdı. Odur ki, onların pyezoelektrik, dielektrik və optik xassələrində adi şəraitdə alınmış kompozit materiallardan tam fərqli nəticələr müşahidə olunub. Aparılmış elmi-tədqiqat işləri nəticəsində tətbiq üçün yeni dozimetr, pyezodatçık və digər cihazların nümunələri hazırlanıb.

Mahmud müəllimin elmi yaradıcılığı elektron paramaqnit rezonans, elektrik sahəsi, polimer, foto, radiasiya

proseslərdən başlayaraq elmdə püxtələşdikcə istiqamətlər də şaxələnir və keçən əsrin 90-cı illərində oksid birləşmələr və onların əsasında heterogen sistemlər, yarımkeçiricilər, neft, poliaromatik birləşmələr sahələrini də əhatə etməyə başlayır.

Oksid dielektriklərdə ionlaşdırıcı şüaların və elektrik sahəsinin təsiri altında paramaqnit radiasiya defektlərinin identifikasiyası, yaranma kinetikasi, rekombinasiya proseslərinin tədqiqinə xüsusi yer ayırır. Nüvə texnologiyasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edən BeO , B_2O_3 , Me-SiO_3 və seolit sistemlərdə elektron və deşiklərin lokallaşmış vəziyyətləri, onların səthi səviyyələrlə qarşılıqlı təsiri, onların iştirakı ilə termostimullaşmış proseslər tədqiq olunub. Alınmış nəticələr əsasında Atom-hidrogen energetikası istiqamətində hidrogen vasitəsilə nüvə enerjisinin çevrilməsi üsulu işlənilib. Onun rəhbərliyi ilə Nüvə reaktorlarının işində mühüm əhəmiyyət kəsb edən BeO -da ionlaşdırıcı şüaların və elektrik boşalmasının təsiri altında radiasiya defektlərinin əmələ gəlməsi, radiasiya defektəmələgəlmə proseslərində ölçü effekti və səthi səviyyələrin təsirinin tədqiqinə həsr olunmuş elmlər doktoru dissertasiya işi hazırlanıb, müvəffəqiyyətlə müdafiə edilib.

Müxtəlif yarımkeçirici birləşmələrdə ionlaşdırıcı şüaların təsiri altında yaranan radiasiya defektlərinin onların xassələrinə təsiri tədqiq olunub. Onun rəhbərliyi altında sapvari Ge-Si , Cd-S və digər yarımkeçirici sistemlərdə radiasiya defektlərinin onların fotohəssaslığı, volt-amper xarakteristikası, optik və digər xarakterik xassələrinə təsiri

öyrənilib. Sapvari Ge-Si əsasında yeni tenzodatçıklar düzəldilib. Bu istiqamətdə onun rəhbərliyi altında fizika- riyaziyyat elmləri doktoru hazırlanıb.

Onun rəhbərliyi altında neft və ağır neft fraksiyalarında fiziki faktorların təsiri altında gedən proseslərin tədqiqi aparılmışdı. İonlaşdırıcı şüaların təsiri altında ağır neft fraksiyalarında radikalların əmələ gəlmə kinetikasi və onların iştirakı ilə baş verən oksidləşmə prosesləri tədqiq olunub. İonlaşdırıcı şüaların təsiri altında neftbitumlarda gedən radiasiya və radiasiya-termik proseslərin mexanizmini aşkar etmək məqsədilə EPR, optik və xromotoqrafik üsullar tətbiq edilmişdir. İonlaşdırıcı şüaların və temperaturun təsiri altında ağır neft fraksiyalarında destruksiya və polimerləşmə proseslərinin getmə oblastları təyin edilib. Bu istiqamətdə işləri davam etdirən müəllif sonrakı illərdə ekoloji problemlər kontekstində poliaromatik karbohidrogen qarışığının radiolitik çevrilmə proseslərini tədqiq edib.

Akademik Mahmud Kərimov suverenlik dövründə öz elmi fəaliyyətinin istiqamətlərini köklü şəkildə genişləndirərək respublikamızın ehtiyacı olduğu elmi-texniki istiqamətlərə daha çox üstünlük vermişdi. Belə ümdə problemlərdən respublikamızın ekoloji durumunun fiziki, kimyəvi və radiasiya problemlərini göstərmək olar. Odur ki, özünün və institutun əksər laboratoriyalarının elmi tədqiqatlarını bu istiqamətlərə yönəltdi. Göstərilən istiqamətlərin icrası yeni tədqiqat metodikalarının mənimsənilməsi və avadanlıqların alınmasını tələb edirdi. İlkin dövrlərdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının maddi durumu bahalı avadanlıqların alınmasına, bu istiqamətdə kadr hazırlığına və metodikaların tətbiqinə imkan vermirdi. Odur

ki, Mahmud müəllim beynəlxalq layihə, qrant və proqramlara xüsusi diqqət ayırır və bu sahədə işlər təşkil etməyə başlamışdı.

2001-2005-ci illər ərzində akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi ilə ABŞ MAT fondunun NR1021 qrant layihəsi icra olunmuşdur. NR1021 layihəsinin məqsədi müasir ətraf mühit fizikası və kimyası tədqiqat mərkəzinin yaranması idi. Nəticədə AMEA Radiasiya Problemləri İnstitutu nəzdində beynəlxalq səviyyəli ekoloji tədqiqatları icra etməyə hazır olan “Ətraf mühit Fizikası və Kimyası” mərkəzinin metodoloji strukturu işlənilib hazırlanmış, daha sonra laboratorianın beynəlxalq ISO 17025, ISO 14001 və OHSAS 18001 prosedurları üzrə akkreditasiyası həyata keçirilmişdir.

“Ətraf Mühitin Fizikası və Kimyası Mərkəzi”, ABŞ mülki elmi tədqiqatlara dəstək üzrə regional mərkəzlər proqramı (RESC) çərçivəsində, Milli Elmlər Akademiyası Radiasiya Problemləri İnstitutunun ABŞ Mülki Araşdırmalar və İnkişaf Fondu (CRDF) arasındakı NR2-1021 müqaviləsi əsasında təşkil olunmuşdur. Ümumilikdə CRDF keçmiş sovet ölkələrində 22 belə mərkəz təsis etmişdir ki, bu mərkəz bunların arasında ən müvəffəqiyyətliələrindən biri hesab olunur.

NATO Sfp 977991 layihəsi və eləcə də UNDP, UNEP və Xəzər Ekoloji Proqramı layihələri zərərli maddələrin Kür və Arazla Xəzər dənizinə daşınması proseslərinin öyrənilməsi kimi Azərbaycan üçün çox mühüm olan problemlərin tədqiqinə istiqamətlənib.

Mərkəzin idarəetmə olunması ISO 9001:2001 keyfiyyəti idarəetmə sisteminə uyğunlaşdırılmışdır. Analitikada keyfiyyətə nəzarət və təminat parametrlərinin tam icrası və protokollaşdırılması təmin edilib ki, bu da elmi layihələrdə dəqiq nəticələrin təbiətini müəyyənləşdirməklə yanaşı, ümumilikdə etibarlı servisin özülünü təşkil edir. Mərkəz Azərbaycan Respublikası Standartlaşma və Patent Agentliyi ilə yaxından əməkdaşlıq edir və milli akreditasiya olunmuş sınaq laboratoriyasıdır. Mərkəzin məqsədi, mövcud problemlərin həlli üzrə çöl işləri və laboratoriya servisləri üzrə ən yüksək etibarlılıq və keyfiyyət nümayiş etdirməkdir. Mərkəzdə təcrübəli sahə işçiləri personalı fəaliyyət göstərir ki, onlar ən müxtəlif növ nümunəgötürmə texnologiyaları və metodologiyaları tətbiq etməklə ətraf mühitin monitorinqini icra edirlər. Eyni zamanda ətraf mühit proseslərinin modelləşməsi və məlumat bazalarının inkişaf etdirilməsi üzrə mütəxəssislər hazırlanması ətraf mühit tədqiqi üzrə layihələrin bütün mərhələlərini idarə etməyə imkan verir.

Mərkəz hazırkı fəaliyyəti və inkişafı üçün dünyada lider olan tədqiqat və inkişaf mərkəzləri ilə yaxın əməkdaşlıq edir:

- Oreqon Dövlət Universiteti (ABŞ)
- Florida Dövlət Universiteti (ABŞ)
- Antverpen Universiteti (Belçika)
- Norvegiya Elm və Texnologiya Universiteti
- Təbii Sərvətlər və Tətbiqi Həyat Elmləri Universiteti (Avstriya)
- Boloniya Universiteti (İtaliya)
- ABŞ Geoloji Tədqiqatlar Denver Federal Mərkəzi
- ABŞ Geoloji Tədqiqatlar Sankt Peterburq Mərkəzi

İnstitutun 2002-ci ildə CRDF fondu və NATO Elm fondundan aldığı qrantlar mərkəzə artıq 2003-cü ildə regionda ən müasir laboratoriya səviyyəsinə çatmağa imkan verdi. CRDF fondu şərtləri çərçivəsində elmi komandaların inkişafında eksperimental bir qurum olan mərkəzin əsas fəaliyyət istiqamətləri bunlardır:

- Radiasiya Problemləri İnstitutunun, Azərbaycanın dövlət strukturlarının beynəlxalq səviyyəli laboratoriya analitik tapşırıqlarına hazır olan laboratoriya potensialının davamlı inkişafı;
- Azərbaycanda və regionda ətraf mühitin tədqiqinin icra olunmasında elmi cəhətdən əsaslanmış analitik məlumatların tətbiqi, zərərli tullantıların emalı və təmizləmə texnologiyalarının inkişafına yönəlmiş ətraf mühit fizikası və kimyası elmi layihələrinin təşkili və icrası;
- Ətraf Mühit Fizikası və Kimyası elmi məktəbinin inkişaf etdirilməsi istiqamətində inkişafı, personalın layiqli iş şəraiti ilə təmini;
- CRDF, NATO SfP, ATƏT, UNEP, UNDP, STCU və digər beynəlxalq təşkilatların maliyyələşdirdiyi ekoloji layihələrdə iştirak;
- Yerli və beynəlxalq sifarişçilərə müqavilələr çərçivəsində laboratoriya analitik xidmətlərin, ekoloji tədqiqatlar və konsaltinq xidmətlərinin təşkili və icrası.

2002-2008-ci illər ərzində akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi ilə NATO Elm fondunu SfP 977991 Cənubi Qafqaz çaylarının monitorinqi layihəsi icra olunmuşdur. Bu layihədə NATO Elm fondu tərəfindən tərəfdaş elmi mərkəzlər kimi New-Mexico University (USA), Antverp University (Belgium) və Trontheim University (Norway) iştirak edirdilər.

Tədqiqat obyektı olaraq Azərbaycanı dağ çayları suları, Xəzər dənizi suları və dib çöküntüləri və Azərbaycanın 2 torpaq zonası seçilmişdir. 3 əsas zərərli maddələr qrupu üzrə radium izotopları, polisiklik aromatik birləşmələr və ağır metallar üzrə Azərbaycanın səth suları, dib çöküntüləri və səth suları zolağındakı torpaqlarda paylanma dinamikası üzrə məlumat bazasının əsası qurulmuşdur.

Layihə çərçivəsində:

- Regionda Avropa və ABŞ-da inkişaf etdirilmiş ətraf mühit fizikası və kimyası metodlarının Kür və Araz aylarında zərərli maddələrin öyrənilməsinə tətbiq olunmasının elmi əsasları işlənilmişdir. (2002-2005)

- Ağır metallar, radionuklidlər və pestisidlərin çay sularında daşınması qanunauyğunluqları tədqiq olunmuşdur. (2004-2007)

- İnkişaf etdirilmiş elmi metodların əsasında hazırlanmış və NATO Elm Fondu tərəfindən müzakirə olunaraq tövsiyyə olunmuş monitoring metodlar Milli Monitoring Mərkəzlərinə təqdim olunmuş, trening və birgə tətbiqi tədqiqatlar icra olunmuşdur. (2006-2008)

Akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi altında inkişaf etdirilmiş yeni metodlardan aşağıdakıları xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır.

1. Qrunt sularında Ra226 və Ra228 təyini üzrə modifikasiya olunmuş gamma-spektroskopik metodun tətbiqi 0,1 pCi/L həssaslığı əldə etməyə imkan vermişdir ki, bu da Ra226/Ra228 izotoplarının tədqiqi əsasında grunt sularının dinamikası üzrə məlumat bazalarının qurulmasına imkan verəcəkdir.

2. Deyterium izotoplu daxili standartların tətbiqi ilə Politsiklik Aromatik Karbohidrogenlərin təyininin GC/MS-SİM metodu inkişaf etdirilmişdir ki, bu ilk dəfə olaraq regionda politsiklik birləşmələrin genezisi üzrə tam məlumat bazasını qurmağa istiqamətlənən layihələri icra etməyə imkan verir.
3. Li(6), Sc(45), Ge(72), Rh(103), İn(115), Tb(159) və Bi(209) izotoplarından istifadə etməklə İCP-MS texnologiyası Xəzər dənizi su sutunu və dib çöküntülərində akkumulyasiya olunmuş ağır metalların paylanması üzrə fundamental tədqiqatların icrasına imkan verir.

AMEA Radiasiya Problemləri İnstitutunda M.K.Kərimovun rəhbərliyi altında nüvə enerjisinin dinc məqsədlərlə qeyri-energetik istifadəsi, radiasiya təhlükəsizliyi, radioekologiya, bərk cisimlərdə radiasiya effektləri və radiasiya materialşünaslığı istiqamətləri üzrə aparılan elmi-tədqiqat işlərinin dünya elminə integrasiyasını təmin etmək məqsədi ilə Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik (AEBA), Amerika Birləşmiş Ştatlarının Nüvə Təhlükəsizlik Departamenti, NATO, ABŞ Mülki Araşdırmalar Fondu CRDF ilə beynəlxalq proqramlar çərçivəsində işlər davam etdirilmişdir.

ABŞ Energetika Nazirliyi Arqonn Milli Laboratoriyası ilə ikitərəfli müqaviləyə əsasən Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsi və Dövlət Sərhəd Xidməti əməkdaşları üçün “Kütləvi qırğın silahlarının identifikasiyası və bu silahların işlənilib hazırlanmasında istifadə olunan Avadanlıq və Materiallar” xüsusi təlim kurslarının hazırlanıb keçirilməsi üzrə layihə həyata keçirilmişdir.

ABŞ Energetika Nazirliyi, Nüvə Təhlükəsizlik Departamentinin “Radioloji Təhlükənin Azaldılmasına dair Beynəlxalq Layihəsi” çərçivəsində RPİ Azərbaycan Respublikasında radioaktiv materialların, mənbələrin və qurğuların fiziki müdafiəsinin gücləndirilməsinə dair işlərə elmi-metodik rəhbərlik edir. 2005-ci ildə Respublikamızda mövcud olan radioaktiv mənbələrin fiziki müdafiəsi gücləndirilmiş və yüksək aktivlikli radioaktiv materialların saxlanması üçün xüsusi anbarın tikintisinə və 2006-cı ildən başlayaraq Azərbaycan Respublikasında mövcud olan radioaktiv mənbələrdən istifadə olunan obyektlərin fiziki mühafizəsinin gücləndirilməsinə dair işlər həyata keçirilmişdir.

Radiasiya Problemləri İnstitutu Avropa Şurasının TACİS Proqramı çərçivəsində 2009-2011-ci illərdə “Nüvə və radioaktiv materialların qeyri-qanuni dövriyyəsinin qarşısının alınması” çoxölkəli layihəsini tamamlamışdır. Layihə əsasında AMEA RPİ-yə yeni avadanlıqlar verilmişdir.

Akademik M.K.Kərimov Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik ilə əlaqələrin qurulmasında çox mühüm rol oynamış, əksər illik Baş Konfranslarında Azərbaycanın təmsilçilik missiyasını həyata keçirmişdi. O, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin nəzdində yaranmış AEBA ilə əlaqələrin təşkili üzrə dövlət komissiyasının daimi üzvü olmuşdu. AEBA-nın Baş Konfranslarında Respublikamızın tələblərinə dair çıxışlar edib, yeni layihələrin əsaslandırılmasında iştirak edirdi. Beynəlxalq qurumlarla əlaqələrin dinamikasına baxsaq, bütün sahələrdə Respublikamızın durmadan artan siyasi və iqtisadi durumu, ölkə

prezidenti İ.Əliyev cənablarının uzaqgörən və elmi əsaslanmış siyasətinin təsirinin təzahürünü görərik. Odur ki, Atom Enerjisi üzrə beynəlxalq Agentlik ilə əlaqələr də üzv olduğumuz 12 il ərzində sürətli inkişaf dövrü keçmiş və bu gün regionda ən yüksək səviyyəyə çatmışdır.

M.K.Kərimovun dəstəyi nəticəsində AMEA-nın RPİ-də Texniki Əməkdaşlıq Proqramı çərçivəsində 6 milli və çoxlu sayda regional layihələr icra olunub. Bu layihələr nəticəsində AMEA-nın RPİ-də Beynəlxalq Nüvə İnformasiya Sisteminin Azərbaycan bölümü yaradılmış, Azərbaycanda nüvə və radioaktiv materialların monitoring laboratoriyası təşkil edilmiş, Tədqiqat Nüvə Reaktorunun elmi-iqtisadi əsaslandırılması həyata keçirilmiş, Radiasiyalı Texnologiyaların imkanları genişləndirilmişdir.

AEBA ilə Texniki Əməkdaşlıq Proqramı çərçivəsində 2009-2011-ci illərdə AzB4002 layihəsi "Tədqiqat nüvə reaktorunun quraşdırılması üzrə texniki-iqtisadi əsaslandırmanın hazırlanması" yerinə yetirilmişdir.

M.K.Kərimovun dəstəyi ilə layihə üzrə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin tapşırığına əsasən "Tədqiqat Nüvə Reaktoru"nın tikintisi üçün torpaq sahəsi ayrılmış, torpağın kadastr planı hazırlanmış, Reaktorun tikintisi ilə əlaqədar uyğun Nazirliklər ilə müzakirələr aparılmış, İnstitutun əməkdaşları AEBA-nın təklif etdiyi müxtəlif beynəlxalq institutlarda training kursları keçmişlər. Beş əməkdaş Rusiya Federasiyasının Dubna şəhərinə Beynəlxalq Nüvə Tədqiqatları Mərkəzinə ezam edilmişdir.

Eləcə də 2009-2011-ci illərdə AEBA ilə Texniki Əməkdaşlıq Proqramı çərçivəsində AZB002 layihəsi "Radiasiya

texnologiyaları vasitəsilə qida məhsullarının, tibbi material, polimer və tikinti materiallarının sterilizasiya edilməsi üçün qamma-şüalanma kompleksinin yaradılması” layihəsi həyata keçirilmişdir.

Birbaşa M.K.Kərimovun qayğısı nəticəsində AR Nazirlər Kabinetinin 2011-ci il 4 iyul tarixli 177s sayılı sərəncamı ilə AMEA-ya “Radiasiyalı proseslərin imkanlarının genişləndirilməsi-sterilizasiya qurğusunun yaradılması” layihəsi üzrə ilkin tikinti işlərinin aparılması məqsədi ilə vəsait ayrılmışdır. Kompleksin şüalanma qurğusunun məhsuldarlığını və şüalanma keyfiyyətini artırmaq məqsədi ilə AEBA-nın Texniki Əməkdaşlıq Şöbəsinin vasitəçiliyi ilə əlavə izotop mənbələrinin qoyulmasına nail olub. Kompleksin layihə-smeta sənədləri işlənilib, kommunikasiya xətləri qurulur. Artıq bu kompleksin yaradılması üzrə əməli işlərin icrasına başlanılıb.

Bu layihə üzrə institutun gənc əməkdaşları Türkiyənin Ankara, Macarıstanın Budapeşt və Polşanın Varşava şəhərlərində fəaliyyət göstərən radiasiya sterilizasiya qurğularında treninq kurslarına göndərilmişdir.

Dozimetrik və keyfiyyətə nəzarət laboratoriyalarının təşkili kimi mühüm problemlərə həsr olunmuş layihələr icra olunub. Bu layihələr çərçivəsində AMEA RPI-yə ən müasir avadanlıqlar alınıb, çoxlu sayda gənc kadrların hazırlığı həyata keçirilib. AEBA-nın bütün nümayəndələrinin Azərbaycana gəlişində onları qəbul edib, vacib məsələləri gündəmə qaldıraraq və birgə müzakirəsini aparıb.

ABŞ-nın Energetika Nazirliyinin Milli Nüvə Təhlükəsizliyi Administrasiyasının Müdafiənin İkinci Xətti Proqramı çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəd

keçid məntəqələrində radiasiya aşkarlayan avadanlıqların quraşdırılması işi həyata keçirilir və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 17/1745-95-22/11 sayılı, 29 noyabr 2007-ci il tarixli dərəkənarına əsasən AMEA-nın Radiasiya Problemləri İnstitutu radiasiya aşkaredici cihazların kalibrə və təmir işlərinin aparılması, eləcə də bu cihazların istismar edilməsi sahəsində təlimlərin həyata keçirilməsi üzrə səlahiyyətli qurum təyin edilmişdir. Müdafiənin İkinci Xətti Proqramı çərçivəsində İnstitutun "Nüvə və Radiasiya Təhlükəsizliyi üzrə Ekspertiza Mərkəzi"nin əməkdaşları müvafiq təlimlər keçmişlər və mütəmadi olaraq sərhədlərdə quraşdırılmış radiasiyanı aşkar edən avadanlığın və cihazların istismar və kalibrə işlərini həyata keçirirlər. Hal-hazırda bu işlər uğurla davam etdirilir.

Akademik M.K.Kərimov MDB çərçivəsində elmi əlaqələrin yeni səviyyədə qurulması və təşkilində fəal iştirak edib. Belə ki, o, MDB-də Akademiyaların Beynəlxalq Assosiasiyasında Azərbaycanı təmsil edib, onların bütün iclaslarında elmi-təşkilati məruzələrlə iştirak edib. Dubna Beynəlxalq Nüvə Tədqiqatlar Mərkəzinin üzvü olduğundan və onunla əməkdaşlığın genişləndirilməsində fəal iştirak edib. O, həmçinin Müstəqil Dövlətlər Birliyinin Atom Enerjisinin dinc məsələlərlə istifadəsi üzrə dövlətlərarası komissiyasının təşkili və ilkin illərdə orada respublikamızın təmsilçisi olub. Sonrakı illərdə bu missiyanı mən apardıqda əlaqələrdən respublikamızın tələblərinin ödənilməsi istiqamətində fəaliyyətimdə də onun böyük dəstəyini müşahidə etmişəm.

Mahmud müəllim Azərbaycan alimlərinin beynəlxalq global elmi layihələrində iştirakına xüsusi fikir verirdi. Belə

ki, dövrün qlobal layihəsi olan Böyük Adron Kolloyderlərində yüksək enerjili hissəciklər toqquşması üzrə təcrübə və onun nəticələrinin işlənilməsində Azərbaycan fiziklərinin iştirakını hər tərəfli dəstəkləmişdi. Uzun illər idi AMEA-nın Fizika İnstitutunda “Atlas” proqramı çərçivəsində işlərin yerinə yetirilməsinə xüsusi diqqət göstərirdi. Bu proqram və digər böyük riyazi əməliyyatlarla səciyyələnən model nəzəri elmi işlərin yerinə yetirilməsi və beynəlxalq elmi məlumatları və informasiya texnoloji imkanlardan bəhrələnmək məqsədi ilə onun rəhbərliyi altında AMEA-nın Fizika İnstitutunda super kompüter seti şəbəkəsi yaradılıb. Bu sistem nüvə və atom, yüksək enerjili hissəciklər, radiasiya materialşünaslığı və digər sahələrdə geniş parametrlı informasiya texnoloji və nəzəri hesablama əməliyyatlarının həyata keçirilməsinə imkan verir.

O, həmişə söhbət əsnasında qeyd edirdi ki, fundamental elmi biliklər milli, dil, din və ölkə çərçivəsinə sığmayıb qlobal xarakterlidir. Odur ki, çalışmaq lazımdır ki, beynəlxalq təcrübədən və elmi biliklər ehtiyatlarından səmərəli və milli mənafeyimiz üçün istifadə olunsun. Bütün ömrü boyunca çalışırdı ki, keçmişdən qalmış, bu günün tələbləri ilə uzlaşmayan, heç bir perspektivi olmayan, tədqiqat xatirinə tədqiqatlardan alimləri uzaqlaşdırsın. Mütəmadi olaraq elmi yeniliklərlə marqlanıb, yeni istiqamətlərin bizim institutda və ümumiyyətlə AMEA-nın digər strukturlarında tətbiqinə xüsusi fikir verirdi. Son illərdə nanomaterial və nanotexnologiyalar onun çox diqqət mərkəzində idi. AMEA-nın Neft-Kimya Prosesləri və Polimer Materialları İnstitutlarında nanomaterialların alınmasına dair informasiya aldıqda çox sevindi və Rusiyada olduğu kimi bizim

Elmlər Akademiyasında da belə bir mərkəzin formalaşmasını arzulayırdı. Bu istiqamətdə akademik A.Məhərrəmovun Bakı Dövlət Universitetində Nanomaterialların Fizikası və Texnologiyası Mərkəzini yaratmasını çox bəyənirdi və mənə bu mərkəzlə sıx əlaqə qurulmasını tövsiyyə edirdi. Nanotexnologiya və nanomateriallar üzrə reklam xarakterli çıxışları və çap olunmuş əsərləri isə heç cür qəbul etmirdi.

Akademik M.K.Kərimov çox hərtərəfli, dərin bilik ehtiyatlarına, analitik düşünmə qabiliyyətinə malik idi. İstər bizim institutun Elmi şura və seminarında, istərsə də Rəyasət Heyətinin iclaslarında səthi və qeyri-aktual elmi çıxışları həmişə tənqid etmiş, bu qəbildən mövzuların doktorantlara verilməsinin qarşısını alırdı. İnstitutun elmi istiqamətləri və alınmış nəticələrinin mütəmadi olaraq bizim ikili görüşlərimizdə müzakirələri aparılır və lazım olduqda korrektə edilirdi. Buna baxmayaraq Rəyasət Heyətinin iclaslarında ən çox tənqidi qeydlər bizim və Fizika institutunun doktorantlarının mövzularına edilirdi.

Mahmud müəllim öz laboratoriyasında və ümumiyyətlə o vaxtkı Radiasiya Tədqiqatları Sektorunda çox işgüzar elmi mühit yaratmışdı. Baxmayaraq ki, o dövrdə institutun maddi-texniki bazası bu günkü səviyyədə deyildi, olan avadanlıqlar işlək vəziyyətdə saxlanılırdı.

O, gənclərə böyük dəstək verir və onların sevimlisi idi. Odur ki, instituta çoxlu sayda gənc mütəxəssislər qəbul edilmiş və onların elmi fəaliyyətinə və müdafiəsinə şərait yaradırdı. Bu gün Radiasiya Problemləri İnstitutunun elm yükünü daşıyan elmlər və fəlsəfə doktorlarının çoxu onun rəhbərliyi dövründə hazırlanmışdı.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti seçildikdən sonra Ulu öndərimiz H.Əliyevin ölkəmizin o dövrdə olan iqtisadi və siyasi durumuna müvafiq elmi siyasətinin icracısı və koordinatoru kimi mühüm və məsul vəzifəni layiqincə yerinə yetirmək üçün böyük işlər aparmışdı. Görkəmli alim kimi birinci növbədə institutlarda elmi şəraitin, maddi-texniki durumun, nizam-intizamın, əməkdaşların sosial durumunun yüksəldilməsinə xüsusi fikir verirdi. O, həmişə qeyd edirdi ki, Akademiya ali ziyalılıq nümunəsi, yüksək intellektual səviyyəsi ilə bütün qurumlardan fərqləndiyindən burada idarəetmədə adi amirlik, sərt məhdudiyyətlər istifadə oluna bilməz. Onun idarəetmə ənənəsi yüksək mədənilik, demokratiklik və hər kəsə dost, yoldaş prinsiplərinə əsaslanmışdı. Hamını dinləmək, problemlərini düzgün qiymətləndirmək və lazım gəldikdə həllinə şərait yaratmaq onun gündəlik iş prinsipi idi. Hər hansı fikir ilə razılaşmadığı halda qarşısındakının qəlbinə toxunmamaq üçün sakit durub, sonrakı söhbət əsasında çox ustalıqla və zərif şəkildə öz fikrini bildirirdi. Mən onun xasiyyətinə yaxşı bələd olduğuma baxmayaraq ilk dövrlər bu cür vəziyyətlərdə onun yanından böyük inamla çıxırdım. O çalışırdı ki, dağıdıcı 90-cı illərdə pis vəziyyətə düşmüş Akademiya institutlarının iş şəraitini və əməkdaşlarda əvvəlki elmi araşdırma vərdişlərini bərpa etsin.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev cənablarının son illərdə elmə göstərdiyi böyük diqqət və qayğının nəticəsi olaraq AMEA-nın bütün institutlarında köklü dəyişikliklər olub, ən yeni avadanlıqlar alınıb, gənclər MDB və uzaq xarici ölkələrdə müasir səviyyələrə malik olurlar, alimlərin əmək haqları dəfələrlə artırılıb. Mahmud

Kərimov ölkə rəhbərliyinin elmin inkişafına yönəlmiş strateji xəttinə müvafiq olaraq Akademiyada köklü struktur dəyişiklikləri aparır, aktual istiqamətlər üzrə yeni institutlar açılırdı. Az müddət ərzində institutlar ən müasir avadanlıqlarla təchiz edilir, iş şəraitləri tamamilə yenidən qurulmağa başlayır. Demək olar ki, Akademiyanın əksər institutlarında beynəlxalq səviyyədə iş şəraitləri yaradıldı. Son illərdə Akademiyada yaranmış elmi mühit və maddi-texniki vəziyyətdən, dövlətimizin elmin dinamik inkişafı üçün diqqətindən razılıq hissi keçirən akademik Mahmud Kərimov deyirdi ki, idarəedici qurum çalışmalıdır ki, laboratoriya və şöbələrdə çalışan elmi işçilərə maneçilik yaratmasın. Çünki hər bir görkəmli alim elmi istiqamətini dövrün tələbinə uyğunlaşdırmaq və şərait olduqda intensiv elmi işlərin təşkili qabiliyyətinə malikdir. Onların iş şəraiti və rejiminə lazımsız müdaxilə heç vaxt müsbət nəticə verməz.

Mahmud müəllim özünə qarşı çox tələbkər idi. O, daima elmi yeniliklərlə tanış olur və onların respublikamızda yeni səviyyədə yerinə yetirilməsinə çalışırdı. Heç olmasa 7-10 gündən bir bizim institutun aldığı nüvə, radiasiyalı elmlərə aid elmi jurnallara baxmaq üçün instituta gəlir, mənim kabinetimdə saatlarla onların üzərində işləyirdi. Daimi olaraq özü internet imkanlarından da yeniliklərin əldə edilməsində istifadə edirdi.

Mahmud müəllim rusdilli idi. AMEA-na prezident seçildikdə Azərbaycan dilində çıxışlar etməkdə çətinlik çəkirdi. Az müddət ərzində azərbaycan dilini mükəmməl öyrəndi və hətta bir gün mənə zəng edib mənim təqdimatımda Azərbaycan dilində səhv tutduğunu zarafatyanı söylədi. Sonralar Mahmud müəllimə Respublika və beynəlxalq

miqyaslı konfrans, seminar, qurultay və forumların açılış və aparılması etibar edilirdi. Hamımızın yadındadır ki, necə məharətlə Ümumdünya Aərbaycanlılarının qurultaylarının açılışı və orada çıxışları həyata keçirmişdi. Hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyev cənablarının təşəbbüsü ilə Respublikamızda keçirilən ictimai forumlarda çıxışları və bu cür yüzlərlə misallar göstərmək olar.

Mahmud müəllim görkəmli alim, elm təşkilatçısı, sadıq dost, qayğıkeş övlad və valideyn idi. Bizim onunla 40 illik dostluğumuz və yoldaşlıq dövründə həmişə ondan qayğı, diqqət, sadıqlıq, nəciblik və yüksək nəzakət görmüşəm. Mən inanıram ki, elə bir adam tapılmaz ki, onun haqqında hər hansı neqativ fikir söyləsin və yuxarıda deyilənlərə yaxşılıq istiqamətində daha əlavələr etməsin. O, çox sadıq ər, qayğıkeş ata və baba idi. Onun çox sevdiyi qızı Səbinə İtaliyada yaşayırdı. Həmişə söhbət əsnasında qızı və nəvələri üçün darıxdığını söyləyirdi. Oğlu Fəridin ailə qurması və nəvəsinin dünyaya gəlişindən sonra sevinci yerə-göyə sığmırdı.

O, nəsil-kökünə, valideynlərinə, bacı-qardaşına qarşı çox diqqətli idi. Anası onlardan ayrı yaşayırdı. O, hər gün nahar fasiləsində artıq qocalmış anasını öpərək onunla birlikdə nahar edər, daimi diqqət göstərirdi. Rəhmətlik atası Kərim müəllim gənc Mahmud haqqında o dövrdə söyləyirdi: “Mən Mahmudu çox istəyirəm, övladlarımin gözüdür, ağıllıdır, lakin çox sakit və mədənidir, sanki dövrün adamı deyil”. Doğrudan da Kərim müəllimin uzaqgörənliklə çoxdan verdiyi bu qiymətlərin hamısının biz şahidi olduq. O, görkəmli alim olaraq alimliyin ən yüksək akademik səviyyəsinə yetişdi. O, təkcə Azərbaycanın deyil, bir neçə xarici

ölkə akademiyaalarının fəxri üzvü seçildi. Malik olduğu güclü elmi-təşkilatçılıq qabiliyyətinə dövlətimiz böyük etimad göstərdi və 12 il AMEA-nın prezidenti oldu. Amma Kərim müəllimin son kəlamı ilə biz razılaşmalı olacağıq, çünki Mahmud müəllimin xarakteri, daxili zənginliyi, mədəniyyəti və əxlaqi keyfiyyətinə görə dövrünü çox qabaqlayıb. Sanki Allah bunu nəzərə alaraq onu vaxtsız, gələcəkdə yenidən peyda etmək niyyəti ilə bizdən uzaqlaşdırdı. Belə keyfiyyətlərə malik olan insanlar az-az həyata gəlir və tez də cəmiyyətdən uzaqlaşır. Lakin onlar tarixə çevrilib, bizimlə həmişə yaşayır. Onlara olan məhəbbət, istəklər vaxt keçdikcə artır. Mahmud müəllim, Sən bizimlə yalnız cismani ayrısən, Sən həm də çox xoşbəxt adamsən ki, Sənə bu qədər xalq və xüsusən də elmi mühitdə məhəbbət var.

Allah sənə rəhmət eləsin!

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOVUN
AZƏRBAYCANDA YÜKSƏK TEXNOLOGİYALARIN
İNKİŞAFINDA XİDMƏTLƏRİ

**İdarəetmə Sistemləri İnstitutunun baş direktoru,
akademik Əli ABBASOV**

Hörmətli İsa müəllim!

Yaddaşlarda qalan belə bir elmi konfransda, belə yüksək tədbirdə mənə də söz verdiyinizə görə təşəkkür edirəm!

Mənim də Mahmud müəllimlə bağlı çox xoş xatirələrim var. Tədbirimiz elmi konfransdır və mövzum da yüksək texnologiyaların inkişafında Mahmud müəllimin xidmətlərinə həsr olunub.

Doğrudan da, Akademiyanın prezidenti kimi Mahmud müəllimlə bizim əlaqələrimizin çoxu elə bu istiqamətdə qurulmuşdu. Azərbaycan elminin avanqardı olan bir təşkilatın rəhbəri kimi o, elmi nailiyyətlərin tətbiqinə, elmtutumlu layihələrin həyata keçirilməsinə, elmi nəticələrin kommersiyalaşdırılmasına böyük önəm verirdi.

Burada qeyd olundu ki, Mahmud müəllim Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlqələndirilməsi Şurasının sədri idi. Bu istiqamətdə Mahmud müəllimlə həmişə əməkdaşlıq etmişik. Həmçinin, o Elmin İnkişafı Fondunun Himayədarlar Şurasının sədr müavini kimi də həmişə Azərbaycanda elmin tətbiqinə diqqət yetirmişdir. Lakin bizim Mahmud müəllimlə texnologiyaların inkişafı sahəsində əsas əməkdaşlığımız 2009-cu ildə Azərbaycanda Elmin Strategiyası və strategiyanın həyata keçirilməsi üçün 2009-2015-ci illər

üzrə qəbul olunmuş Dövlət Proqramının icrası ilə bağlı olub. Əsas istiqamətlərdən biri elmin geniş, hərtərəfli, sosial-iqtisadi inkişafda, sənayedə, bütün sahələrdə tətbiqindən çıxan müddəalarla başladı və bizim 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Rəhbərlik və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi ilə AMEA arasında imzaladığımız Niyyət Protokolu buna bir start verdi. Mahmud müəllimlə bizimlə əməkdaşlığımız yüksək texnologiyaların inkişafı sahəsində aparılan işlər, Avropa Nüvə Tədqiqatları Mərkəzi ilə əlaqələr, Yüksək Texnologiyalar Parkı və kosmik sahənin inkişafı istiqamətlərində olmuşdur.

Xatırlayıram ki, Mahmud müəllim məni tez-tez dəvət edirdi və bizim “Selen” EİB ilə birlikdə bir sıra layihələrin yerinə yetirilməsində iştirak etməyimizi təklif edirdi. O vaxtlar onun atdığı ilk addım Milli GRID şəbəkə sisteminin yaradılması ilə bağlı idi. Bu iş Fizika İnstitutunda Yüksək enerjilər fizikası laboratoriyasında başladı. Bu çox vacib idi. Çünki böyük hadron kollayderinin artıq işə başlaması yaxınlaşırdı. Burada ən əsas məsələ orda alınan informasiyanın bütün dünya alimlərinə çatdırılması və o informasiyadan istifadə edərək ümumi korporativ şəkildə problemlərin həlli idi. Bu çox böyük bir layihə idi. O zaman mən görürdüm ki, Mahmud müəllim bu layihəyə necə böyük maraq göstərir. Onun özünün fizik olmasına baxmayaraq informatika sahəsində də alim kimi çalışmış və akademik seçilmişdir. Onun qurulması, həyata keçirilməsində biz onunla əməkdaşlıq etdik. Bunun ən əsası o idi ki, onunla müzakirələrdən sonra o, layihə daha da irəli gedirdi. Çünki o zamanlar “Selen” EİB-də böyük Data Mərkəzinin qurulmasına başlanılmışdı. Akademik Rəhim Əliyevlərin də

yadında olar ki, o iş 4 istiqamətdə aparılırdı. Birincisi əsasən Cenevrədə, ikincisi isə dünyanın 13 müxtəlif ölkəsində idi. Biz 14-cünün üzərində işləməyə başladıq. Biz ona lisenziya alanda, təəssüf ki, artıq Mahmud müəllim vəfat etmişdi. Mən deyərdim ki, belə bir Data Mərkəzin hazırlanmasında, orada kollaıderdən gələn informasiyanın qəbulunda və onun istifadəsində elmi problemlərin həllinə Mahmud müəllim böyük töhfə vermişdir.

İkinci istiqamət də Yüksək Texnologiyalar Parkı 2012-ci ildə ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin fərmanı ilə yaranıqda Mahmud müəllim buradakı müzakirələrdə, öz müsahibələrində elmin kommersiyalaşdırılması problemlərindən xüsusi vurğulayırdı. O, qeyd edirdi ki, AMEA-da elmin geniş tətbiqi üçün Yüksək Texnologiyalar Parkı böyük rol oynayacaqdır. Mahmud müəllim 3 əsas gətirdi. Bunlardan birincisi o idi ki, hüquqi baza yaranmalıdır. İkincisi, innovativ inkişaf üçün əlverişli mühit formalaşdırılmalı, ən əsası isə özəl sektorun inkişafı, yüksək texnologiyalarla məşğul olan özəl sektor yetişməlidir. Düzdür, bu gün də o problem olaraq qalır, amma bu, Mahmud müəllimin o zaman bizə göstərdiyi doğru bir yol idi.

Üçüncü istiqamətimiz kosmik sahədə məlum oldu. 2009-cu ildə Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə Azərbaycanda kosmik sənayenin yaradılması və inkişafı üzrə Dövlət Proqramı qəbul olundu. O zaman Mahmud müəllim çox qətiyyətlə ora xüsusi bir bənd ayırırdı ki, kosmik informasiyanın qəbulu və emalı istiqamətində AMEA-nın xüsusi rolu olsun və onlarla da maliyyələşmə ilə əlaqədar işlər görülsün. Bu gün də o işləri biz davam etdiririk. İdarəetmə Sistemləri İnstitutunda kosmik informasiyanın

emalı ilə məşğul olan xüsusi qruplar var. Bu gün də biz onu pilotsuz uçuş aparatlarında tətbiq edirik. İdarəetmə Sistemləri İnstitutundan danışarkən neft sənayesində, neft sənaye sistemində idarəçilik, texnoloji proseslərə nəzarət, ümumiyyətlə sənaye idarə etmək sistemlərinin inkişafında böyük bir yol keçilmişdir. Mahmud müəllimin dövründə də bu istiqamətdə, bu institutda xüsusi nəticələr alınmış və bu gün həmin sistemlər artıq birləşərək SKADA arxitekturalı müasir model əsasında fəaliyyət göstərilir.

Mahmud müəllim haqqında, onun ölkəmizdə yüksək texnologiyaların inkişafındakı rolundan çox danışmaq olar, amma məruzəyə məhdud vaxt verildiyi üçün mən belə ümumiləşdirərdim. Burada Mahmud müəllimin şəxsi keyfiyyətlərindən, nümunəvi xasiyyətlərindən danışıldı. Mən də onun dostu olmuşam. Bir insan kimi, böyük bir alim kimi, təşkilatçı kimi, yaxşı dost kimi həmişə yadımızda qalacaq.

Sonda Nyutonun bir sözü yadıma düşür: “Əgər çox irəli baxmaq istəyirsənsə nəhənglərin çiyinə çıx”. Doğrudan da Mahmud müəllimin qoyduğu iz belədir ki, bundan sonra da gələn bizim gənclərimiz, gənc alimlərimiz Mahmud müəllimin o güclü çiyinlərinə güvənə bilərlər. Allah ona rəhmət eləsin! Ruhu şad olsun!

Çox sağ olun!

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOVUN
RƏHBƏRLİYİ DÖVRÜNDƏ RADİASIYA
PROBLEMLƏRİ İNSTİTUTUNUN FƏALİYYƏTİ

**Radiasiya Problemləri İnstitutunun baş direktoru,
AMEA-nın müxbir üzvü İslam MUSTAFAYEV**

Dielektriklərin radiasiya fizikası və spektroskopiya sahəsində dünya şöhrətli alim, özünəməxsus təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə fərqlənən görkəmli elm təşkilatçısı, Azərbaycan elm tarixinə demokratik idarəetmə üsulunu gətirən fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, AMEA-nın həqiqi üzvü Mahmud Kərim oğlu Kərimovun 75 illiyi ərəfəsində onun Radiasiya tədqiqatları Sektoruna (indiki Radiasiya problemləri İnstitutu) rəhbərliyi dövrünü xarakterizə etmək mənim payıma düşdüyü üçün özümü xoşbəxt hesab edirəm. Bu dövr İnstitutumuz üçün həm dönüş, həm də sıçrayışlı inkişaf dövrü olmuşdur. Qeyd edirəm ki, İnstitutun bundan əvvəlki 15 ilində ona 4 direktor rəhbərlik etmişdi və bu dövrü həm institusional, həm də yüksəkixtisaslı insan resurslarının formalaşması dövrü kimi xarakterizə etmək olar. Əsas istiqaməti neftin radiasiya kimyası olan və Atom enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliyin yaranmasından dərhal sonra Neft –kimya prosesləri İnstitutunda yaradılan “Radiasiya kimyası” laboratoriyasının varisi olan Radiasiya Tədqiqatları Sektorunda o dövrün ən mükəmməl şüalandırma mənbələri – 2 elektron sürətləndiricisi, 4 Kobalt-60 izotop radiasiya mənbəyi, Seziyum-137 izotopu əsasında çalışan mobil şüalandırıcı mənbə olan təşkilat keçmiş SSRİ-də tezliklə tanınmış radiasiya mərkəzinə çevrilmişdir. Ən

müasir xromatoqrafiya, spektroskopiya, derivatoqrafiya və digər cihazlarla təhziz olunmuş bu elm mərkəzinə nümunələri şüalandırmaq və analizlər etmək üçün həm yerli təşkilatlardan, həm də Gürcüstandan, Rusiyadan, Belorusiyadan və SSRİ-nin digər respublikalarından tədqiqatçılar gəldirdilər. Keçən əsrin 70-ci illərində Sektorda neft fraksiyalarından olefinlərin alınması, radiasiya-heterogen proseslər, yarımqeçirici və dielektriklərə radiasiyanın təsiri, plazmokimya, Dozimetriya, Polimerlərin radiasiya kimyəvi üsulla modifikasiyası və s sahələrdə elmi tədqiqatlar aparılırdı.

Radiasiya Tədqiqatları Sektoru SSRİ EA Neft-kimya sintezi İnstitutu ilə birlikdə neftin radiasiya kimyası, xüsusilə radiasiya-termiki krekinq proseslərinin tədqiqi üzrə SSRİ-də qabaqcıl mövqedə yer almışdır. 1970-ci illərin birinci yarısında ali məktəblərlə sıx əlaqələr yaradaraq perspektivli kadrların Sektora cəlb olunması sahəsində fəaliyyət başlanılmışdı. 1972-ci ildə N.Hacıyeva, A.Qəribov, H.Ələkbərov, A.Əliyev, 1973-cü ildə M.Qurbanov, İ.Mustafayev, X.Əbiyeva, N.Rəşidov, Ə.Qurbanov, 1974-cü ildə G.Vəlibəyova, A.Məhərrəmov, E.Zülfüqarov və s. kimi kadrlar radiasiya sahəsində elmi-tədqiqatlara cəlb olunmuşdular. Qeyd etmək lazımdır ki, bu kadrların bir çoxu ali təhsil üzrə diplom işlərini SSRİ EA Kimyəvi Fizika İnstitutunda hazırlayıb, təyinatla Sektora gəlmişdilər. Bu kadrların hazırlanması işinə SSRİ-in məşhur alimləri – L.Polak, B.Dzantiyev, E.Borisov, V.Sarayeva, L.Buqayenko, V.Nikolski və b. cəlb olunmuşdular. Hazırda İnstitutda yalnız SSRİ EA-nın Kimyəvi Fizika İnstitutunda müxtəlif dövrlərdə aspiranturada oxumuş, təkmilləşmə və diplom

praktikasında olmuş 10-dan çox mütəxəssis çalışır ki, onlardan da 4-ü elmlər doktoru, laboratoriya rəhbəridir. Gənc kadrların Sektora gəlişi ilə yeni istiqamətlərdə tədqiqatlara başlanıldı.

Keçən əsrin 70-ci illərinin ortalarında öz rəhbəri X.Gözləovlə birlikdə Fizika İnstitutundan Radiasiya tədqiqatları Sektoruna köçürülən Mahmud Kərimovun fəal iştirakı ilə kondensə olunmuş sistemlərin radiolizində yaranan paramaqnit zərrəciklərin EPR metodu ilə tədqiqi baş verən proseslərin mexanizmini aydınlaşdırmağa imkan yaratdı. Bu sistemlərdə radiolitik proseslərin tədqiqinə diferensial-termik analiz, İK-, UB- spektroskopiya və radiotermolüminessensiya metodlarının cəlb olunması onların səviyyəsini daha da yüksəltdi.

1970-ci illərin sonlarında artıq Sektorda, əsasən, gənclərdən ibarət böyük kadr potensialı toplanmışdı. Bu dövrdə Beynəlxalq miqyasda professor Nicat Vəziroğlunun, SSRİ-də isə professor V.Leqasovun rəhbərliyi altında "Hidrogen energetikası" üzrə yeni elmi-texniki proqram formalaşırdı və bu proqramda radioliz prosesləri mühüm yer tuturdu. Suyun, metanın, karbon-dioksidin, hidrogen-sulfidin və üzvi yanacaqların radiasiya-kimyəvi çevrilmələrində hidrogenin, karbon-monoksidin, sintez-qazın və sintetik maye yanacaqların alınması mühüm bir problem kimi qarşıya qoyulmuşdu. İ.V.Kurçatov adına Atom Enerjisi İnstitutu, Kimyəvi Fizika İnstitutu, Yanar Qazıntılar İnstitutu, M.V. Lomonosov adına MDU və digər qabaqcıl elm mərkəzlərində müxtəlif elmi-texniki məqsədli Proqramlar üzrə geniş tədqiqatlara başlanıldı. Sektorun əsas tədqiqat istiqamətlərindən biri olaraq bu problem qəbul olundu. Qeyd etmək

lazımdır ki, toplanmış kadr potensialı və texniki imkanlardan səmərəli istifadə edərək təqribən 10 il müddətində bu sahədə ciddi tədqiqatlar aparılmışdır. 1979-cu ildə polimerlərə elektrik boşalmasının təsiri sahəsində namizədlik dissertasiyası müdafiə edən Mahmud Kərimov 80-ci illərin əvvəllərindən elmi katib vəzifəsinə irəli çəkilmişdi. Direktor vəzifəsinə isə, 1977-ci ildən öz laboratoriyası ilə Fizika İnstitutundan Sektora keçən fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Məmmədemin Bəkirov rəhbərlik edirdi. Bu dövrdə ölkənin müxtəlif qabaqcıl elm mərkəzlərində dissertasiya müdafiə edərək Sektora qayıdan 10-a yaxın gənc alim çox effektiv sürətdə elmi axtarışlara başlamışdılar. Dünyanın ən qabaqcıl elmi jurnallarında məqalələr dərc olunur, nüfuzlu konfranslarda məruzələr edilirdi. İşgüzar və yaradıcı elmi-tədqiqat şəraiti yaranmışdı, İ.V.Kurçatov adına Atom Enerjisi İnstitutu ilə Atom-hidrogen energetikası üzrə birgə tədqiqatlar aparılır, Sektor iki ildən bir keçirilən çox nüfuzlu Sahələrarası seminarda 3-5 nəfərlik qrup şəklində fəal iştirak edirdi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu dövrdə az bir müddət ərzində Sektorun kollektivi yarıbayarı yenilənmişdi. Müxtəlif institutlardan Sektora əməkdaşlar keçirmişdilər və bunlar kollektivin işgüzar elmi mühitinə uyğunlaşa bilmirdilər.

Müxtəlif çəkişmələr, ziddiyyətlər, şikayətlər təşkilatda mənəvi-psixoloji atmosferi pozur və gərginlik yaradırdı. Bu vəziyyətdən çıxmaq yollarından biri kimi rəhbərliyin dəyişdirilməsi qərarı verildi və Mahmud Kərimov Sektora rəhbər təyin edildi. Mənəvi-psixoloji atmosferin ekstremal

dərəcədə ağır olduğu bir dövrdə 36 yaşlı M.Kərimov Sektora demokratik idarəetmə ənənəsi gətirdi, elm adamları azad şəkildə elmi yaradıcılıqla məşğul olmağa başladılar.

Uğurlar özünü çox da gözlətmədi. Atom-hidrogen enerjisi üzrə M.A.Stırıkoviçin rəhbərliyi ilə tərtib olunmuş İttifaq miqyaslı məqsədli kompleks proqrama Radiasiya Tədqiqatları Sektoru da daxil edildi. Bu Proqramda İ.V.Kurçatov adına Atom Enerjisi İnstitutu, Kimyəvi Fizikanın Enerji Problemləri İnstitutu, Yanar Qazıntılar İnstitutu, M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universiteti, L.Y.Karpov adına Fizika-Kimya İnstitutu və bu Problemlə məşğul olan ən nüfuzlu elm mərkəzləri iştirak edirdilər. Bu dövrdə Azərbaycanda Hidrogen energetikası Problem Şurasına akademik Musa İsmayilov rəhbərlik edirdi və tezliklə o Mahmud müəllimlə sıx əməkdaşlıq yaratdı. Ümumiyyətlə, Mahmud müəllimin xarakterinə əməkdaşlığa açıqlıq, fəaliyyətdə şəffaflıq, dostluqda sədaqət səciyyəvi idi və bu xarakter onu ətrafdakılara sevdirdi. Bu sevgi bütövlükdə Sektora xeyir gətirirdi. Görkəmli akademiklər Ç.Cuvarlı, M.Əliyev və başqaları Sektorun hesabatlarında iştirak edir, inkişaf üçün öz məsləhətlərini əsirgəmədilər.

1985-ci ilin yayında SSRİ-yə gələn Ümumdünya Hidrogen Enerjisi Assosiasiyasının Prezidenti professor Nicat Vəziroğlu Mahmud müəllimin dəvəti ilə Sektorun qonağı oldu və bu hadisə sonradan Azərbaycanda Hidrogen energetikasının inkişafına böyük təkan verdi. O, istəyirdi ki, Hidrogen energetikası üzrə 7-ci Beynəlxalq Konfrans Moskvada keçirilsin və onun açılışını, o zaman SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini olan Heydər Əliyev etsin. Bu Konfrans 1988-ci baş tutdu, lakin N.Vəziroğlunun

planları baş tutmadı. 1985 və 1987-ci illərdə Sektorda Hidrogen energetikası üzrə yerinə yetirilən işlər SSRİ Elmlər Akademiyasının baş elmi katibi akademik K. Skriyabinin məruzəsində sovet elminin ən mühüm elmi nəticələri sırasına daxil edilmişdir. O dövr üçün bu çox böyük elmi nailiyyət sayılırdı. 1986-cı il aprelin 24-də Çernobıl Atom elektirik stansiyasının 4-cü blokunda reaktorda baş verən qəza radiasiya ilə məşğul olan bütün elm adamlarının diqqətini özünə çəkdi. 1988-ci ildə isə Radiasiya tədqiqatları Sektoruna “Atmosfer” şifrli irimiqyaslı təsərrüfat hesablı sifariş verildi. Sifarişə əsasən partlayış dövründə reaktorun səmasında hava mühitində baş verən radiasiya-kimyəvi reaksiyaların kimyəvi xarakteristikası öyrənilməli, hava mühitində qazların tərkibi qiymətləndirilməli idi. Bu işlər uğurla yerinə yetirildi və daxil olan vəsait Sektorun maddi-texniki bazasının gücləndirilməsinə sərf olundu.

M.Kərimovun Sektora rəhbərliyi dövründə Atom-hidrogen energetikası sahəsində aparılan tədqiqatları bir neçə istiqamətə ayırmaq olar:

- Suyun heterogen və homogen radiolizi;
- Metan, karbon-dioksit, hidrogen-sulfid radiolizi;
- Üzvi yanacaqların radiasiya-termiki çevrilmələri.

Bu elmi nəticələr dəfələrlə Azərbaycan EA və SSRİ EA-nın ən vacib elmi nəticələri arasında yer tutmuş, ixtira üçün 50-dən çox müəlliflik şəhadətnaməsi alınmış, 200-dən çox məqalə dərc olunmuşdur. Su və su əsasında homogen və heterogen fazalarda aparılan radiasiya-kimyəvi proseslərdə hidrogenin alınması prosesinin effektivliyi müəyyən edilmiş, onun radiasiya-kimyəvi çıxımının mümkün hü-

dudları təyin olunmuşdur. Oksid maddələrdə udulan radiasiya enerjisinin səthdə adsorbsiya olunmuş su molekulu verilməsi və sonuncunun parçalanması mexanizmi aşkar edilmiş, prosesin fiziki-kimyəvi modeli təklif olunmuşdur. Karbonun iştirakı ilə baş verən radiasiya-termiki proseslərdə hidrogenin alınmasının zəncirvari mexanizmi aşkar edilmişdir. Karbon-dioksiddən karbon-monoksidin, hidrogen-sulfiddən hidrogenin alınmasının radiasiya-kimyəvi üsulları təklif olunmuşdur. Karbon-dioksidin hidrogenin iştirakı ilə baş verən radiasiya-termiki çevrilməsində zəncirvari rejimdə karbon-monoksidin alınması ilk dəfə müşahidə olunmuşdur. Neft qalıqları, kömürlər və yanar şistlərdən radiasiya-termiki təsir nəticəsində hidrogenin, sintez-qazın, karbon adsorbentin alınma metodlarının elmi əsasları işlənilmişdir. Atom enerjisinin istilik və radiasiya komponentlərindən istifadə etməklə hidrogenin alınmasının səmərəli üsulları təklif olunmuşdur. Radiasiya-termiki təsir nəticəsində radikalların radiolitik yolla yaranması və termik təsirlə qopma reaksiyalarının baş verməsi prosesləri təhlil olunmuş və üzvi sistemlərdə ən yüksək radiasiya effekti müşahidə etməyə imkan verən “doza gücü-temperatur” asılılığı üçün yarıempirik formula alınmışdır. Tədqiqatların gedişində radiasiyanın təsiri ilə yaranan aktiv zərrəciklərin radiasiya-kimyəvi çıxımı, kimyəvi reaksiyaların sürət sabitləri, aktivləşmə enerjisi və bir çox digər özəllikləri də aşkar olunmuşdur. Atom-hidrogen energetikası Proqramı çərçivəsində bir sıra fotokimyəvi proseslər də tədqiq olunmuşdur. Suyun homogen və heterogen sistemlərdə Vakuüm-Ultrabənövşəyi Fotolizi, hidrogen-sulfid və onun əsasında mürəkkəb qaz sistemlərinin fotolizi, kömürlər və

onların çevrilmə məhsullarının fotolitik çevrilmələri sahəsində geniş tədqiqatlar aparılmış və maraqlı nəticələr əldə edilmişdir. Atom-hidrogen energetikası Proqramı çərçivəsində aparılan tədqiqatların nəticələri 5 doktorluq (V.Rüstəmov, İ.Mustafayev, M.Qurbanov, A.Qəribov, Ə.Həsənov) və 15-ə qədər namizədlik (H.Hacıyev, Z.İskəndərova, X.Məmmədov, N.Quliyeva, G.Vəlibəyova, H.Mahmudov, T.Ağayev, Y.Cəfərov, N.İbadov və s) dissertasiyalarında öz əksini tapmışdır. M.Kərimovun rəhbərliyi ilə kömür-neft qarışığının radiasiya-termiki pirolizindən benzin və dizel yanacağının alınması prosesi dissertant N.Quliyeva tərəfindən uğurla yerinə yetirilmişdir.

Təbii ki, alınan elmi nəticələri təhlil etmək, onların dünyə elmində yerini müəyyənləşdirmək bu kiçik həcmli yazının məqsədlərindən kənarda qalsa da, hər halda göstərilən rəqəmlər müəyyən təsəvvürlər yaradır. Yarımkəçiricilər və dielektriklər fizikası, alternativ energetika və digər sahələrdə də dissertasiyalar müdafiə olundu, Sektorun yüksək ixtisaslı kadr potensialı xeyli inkişaf etdi, təşkilat SSRİ miqyasında və müstəqilliyin bərpa olunması dövründə keçid dövrünün çətinliklərinə baxmayaraq, M.Kərimovun rəhbərliyi altında inkişaf etdi. Mahmud müəllim artıq 1989-cu ildən elmlər doktoru elmi dərəcəsi almışdı və öz yaşadlarının da müdafiə etməsinə şərait yaratdı və təbliğ etdi. Əgər onun rəhbərliyə gəldiyi dövrdə Sektorda cəmi 3 elmlər doktoru var idisə, 10 ildən sonra doktorların sayı 12-ə çatmışdı. Həm də Radiasiya kimyası kimi nadir ixtisas üzrə SSRİ-də olan 27 elmlər doktorunun 5-i bizim Sektorda oldu. Onlar bu dərəcəni MDU, Karpov adına FKİ-da, Elektrokimya İnstitutunda və digər SSRİ-nin qabaqcıl İnstitutlarında aldılar.

Gürcüstanın Fizika, Qeyri-üzvi kimya və elektrokimya, Belorusiyanın Nüvə energetikası, SSRİ EA-nın bir çox İnstitutları ilə əlaqələr gücləndirildi və bu günədək bu əlaqələr inkişaf etdirilir. Mahmud müəllim məqsədli aspirantura, ezamiyyətlər vasitəsilə kadrların SSRİ-nin ən qabaqcıl müəssisələrində hazırlanması qayğısına qalırdı.

M.Kərimovun rəhbərliyi dövründə Radiasiya texnologiyalarının praktik istifadəsi sahəsində də uğurlu addımlar atılmağa başlandı. Radiasiya-kimyəvi metodlarla modifikasiya olunmuş polimer materialların qazma texnikasında germetikləşdirici maddə kimi istifadəsi, dərman bitkilərinin radiasiya-kimyəvi sterilizasiyası və s. proseslər tətbiq olundu. Radiasiya-kimyəvi üsulla modifikasiya olunmuş karbon adsorbentlərinin akademik M.Cavadzadənin rəhbərlik etdiyi klinikada hemosorbsiyası prosesində sınaqdan keçirilməsi müsbət nəticələr verdi.

Azərbaycanın Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliyə üzv olması Mahmud müəllimin rəhbərliyi ilə formalaşan bir ictimai hərəkətin müsbət nəticəsi idi. Bunun üçün öncədən "Əhalinin radiasiya təhlükəsizliyi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun" qəbul edilməsinə nail olan M.Kərimov sonradan bu hərəkəti gücləndirərək 2001-ci ildə, artıq o Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Prezidenti olduqdan sonra ölkəmizin AEBA-ya üzv olması təmin olundu. Eyni zamanda Radiasiya Tədqiqatları Sektoru da Radiasiya Problemləri İnstitutuna çevrildi. Hazırda bu İnstitut 300 nəfərə yaxın əməkdaşı, o cümlədən 3 AMEA-nın müxbir üzvü, 20-ə qədər elmlər doktoru və 60-dan çox fəlsəfə doktorunun çalışdığı dünyada tanınan qabaqcıl elm mərkəzinə çevrilmişdir. Radiasiya texnologiyaları, Radiasiya təhlükəsizliyi, Radiasiya materialşünaslığı

və Bərpa olunan enerji mənbələri kimi istiqamətlərdə uğurla tədqiqatlar aparır.

Mahmud müəllimin 75 illik yubileyində onun haqqında dost və həmkar kimi danışanda təbii ki, onun şəxsi keyfiyyətlərini qeyd etməmək olmaz. İncə yumor hissinə, kübar davranışa, yaraşqlı xarici görkəmə, yüksək intellektual səviyyədə ünsiyyət yaratmaq qabiliyyətinə malik Mahmud müəllim ətrafdakıların diqqətini çox tez cəlb edirdi və bu xüsusiyyətlər ümumiyyətlə, onun rəhbərlik etdiyi təşkilata da uğurlar gətirirdi. Yaxşı voleybol oynayırdı, hətta direktor olanda da bu idman növü ilə məşğul olurdu, yarışlarda komandamıza uğurlar gətirirdi. Yaxşı gitara çalırdı və bunu biz yalnız 90-cı illərdə bildik. Əməkdaşlarımızdan biri doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdi və “Köhnə İnturist”də kiçik ziyafət verirdi. Bizim masaya kimsə şampan şərabı göndərmişdi. Sonradan öyrəndik ki, restoranda çalışan ansambl tərəfindən əvvəllər bu ansamblıda gitara çalmış Mahmud müəllimə göndərilib. “Fiziklər zarafat edir” stilində onun haqqında yazılmış yumoristik epizodlardan heç vaxt incimirdi, əksinə onları yayırdı. Bir dəfə mən “Radiasiya kimyası gülüşlərdə” kitabımda onun haqqında da 2-3 yumoristik epizod yazmışdım və gözləyirdim ki, məni tənqid edəcək, amma tam tərsinə oldu.

Bütövlükdə, akademik Mahmud Kərimovun Radiasiya Tədqiqatları Sektoruna rəhbərlik etdiyi 17 il bu təşkilatın həm institusional, həm texniki potensial, həm də ki, insan resurslarının inkişafı üçün ən əlverişli illər sırasına aid etmək olar.

Allah ona rəhmət eləsin!

İDRAKIN VƏ MƏNƏVİYYATIN VƏHDƏTİNDƏN
GÖRÜNƏN AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOV
ŞƏXSİYYƏTİ

**AMEA Rəyasət Heyəti aparatının
Elm və təhsil şöbəsinin müdiri, filologiya
elmləri doktoru Sərxan XAVƏRİ**

Çox sağ olun, İsa müəllim! Mənə söz verdiniz üçün Sizə öz, dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Hörmətli İsa müəllim başda olmaq şərtilə görkəmli akademiklərimizin çıxış etdiyi bir tədbirdə bu tribunanı bölüşməyin hansı səviyyədə məsuliyyət və etimad olduğunu yaxşı anlayır, qüsurlarımızı həyəcənımıza bağışlamağınızı xahiş edirik.

Mən onu qeyd etmək istərdim ki, uzun illər ərzində Mahmud müəllimlə birlikdə işləyib, onun şəxsiyyət bütövlüyünü müəyyənləşdirən xüsusiyyətləri yaxından müşahidə etmişəm. Ona görə də Mahmud müəllimin şəxsiyyət bütövlüyünü xarakterizə edən mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər haqqında müşahidələrimi sizinlə bölüşmək istəyirəm.

Hamının yaxşı yadındadır, təxminən on il bundan əvvəl fevralın birinci ongünlüyünün sonuncu günü qəfil yayılan xəbər ölkənin informasiya səmasında ildırım kimi çaxdı: "Azərbaycan elmi ictimaiyyətinə ağır itki üz verib..." Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti Mahmud Kərimov... Bu şok effekti elmi-ictimai mühitin hüdudlarını adlayıb bütün ölkə miqyasında rezonans doğurdu...

Vaxtilə Dostoyevski yazırdı ki, “ağlın işi heyrət doğurur, ürəyin işi nə isə dəruni bir sevinc”. Qəribədir ki, Mahmud müəllimin on ildən artıq bir müddətdə ölkənin əsas intellektual beyin mərkəzi olan Elmlər Akademiyasına rəhbərliyi idraki fəaliyyətdən daha çox, həmişə qəlb işi təsiri bağışladı.

O, sadəcə olaraq yaxşı adam idi... sadə, təvazökar, səmimi, xeyirxah, intizamlı, əxlaqlı, mədəni və daxilən azad. Onu tanıyanların, onunla az-çox ünsiyyətdə olanların hamısı, şübhəsiz, razılaşar ki, bütün bu sadalanan keyfiyyətlər Mahmud müəllimi xarakterizə edən cəhətlər idi. Lakin onda bütün bunlardan əlavə nə isə vardı ki, onu fərqləndirən əsas xüsusiyyət olmaqla başqalarına dərin mənəvi-psixoloji təsirini şərtləndirirdi. Bu nə isə yuxarıda sadalanan cəhətlərdən nə ayrılıqda götürülən hər hansısa biri, nə də bunların hamısının birlikdə vəhdətinin doğurduğu mənəvi-əxlaqi effekt idi... Əksinə, sanki bütün bu əxlaqi keyfiyyətlər onun şəxsiyyət bütövlüyünü müəyyənləşdirən mahiyyət statuslu həmin nə isənin sönük zahiri təzahürləri, görüntüləri idi.

Məşhur fransız linqivisti Qustav Qiyom idrak nəzəriyyəsinin fundamental prinsipi statusuna layiq ola biləcək belə bir maraqlı tezis irəli sürmüşdür: “Elm belə bir intuitiv dərketməyə əsaslanır ki, görünən dünyanı daim özündə təcəssüm etdirib, lakin qətiyyən bənzəmədiyi gizli şeylərdən “danışır”. Dilçi alimin yanaşmasına görə, idraki fəaliyyətin əsas stimulyatoru məhz həmin təzahürlərin dili ilə “danışan” və danışa-danışa idrak sahiblərini gizli dünyanın daha mübhəm sirlərinə doğru səsləyən nə isələrdir. Mahmud Kərimov şəxsiyyəti də gerçəkliyin öz strukturu

kimi zahiri sadəliyyənin arxasında dərin mənəvi zənginlik, idraki mürəkkəbliyə gəldirdi. Bu sadəlik daxili “Mən”də mükəmməl mənəvi-əxlaqi və mürəkkəb idraki-fəlsəfi əsaslara dayanırdı.

O, Akademiyanın Mirəsədulla Mirqasımovdan başlanan prezidentlər silsiləsinin doqquzuncusu idi. Azərbaycan elmi elitasının ən görkəmli ziyalılarından təmsil olunduğu bu silsilədə hər prezidentin öz üslubu, öz dəsti-xətti olub. Mahmud Kərimovun Akademiyayı idarəetmə prinsipi də tamamilə fərqli idi. O, bu işdə daha çox öz daxilindən gələn mənəvi başlanğıca əsaslanır, qəbul etdiyi qərarlar da daha çox bu prinsiplə şərtlənirdi. Mürəkkəb problemlərin obyektiv həllində, münaqişələrin aradan qaldırılmasında, sağlam və işgüzar mühit yaradılmasında onun bu mənəvi prinsiplərinin əvəzsiz rolu vardır.

Elmlər Akademiyasına mənəvi prinsiplər əsasında rəhbərlik etmək o qədər də asan iş deyil. Burada mənəvi və intellektual inkişaf şkalasının bütün səviyyələrini təmsil edən ziyalılar var. Təbii ki, onların içərisində Mahmud Kərimovun oponentləri də yox deyildi... Mahmud müəllimin şəxsiyyətində elə bir birləşdirici ruh vardı ki, çox asanlıqla, hətta bəzən xüsusi bir enerji sərf etmədən integrativ sosial sahə yaratmağa, fərqli rəşional fikir və mülahizələri də, antirəşional maraqları da nizama, harmoniyaya tabe etdirərək, son nəticədə Xeyirə yönəltməyi bacarırdı. Qəribədir ki, bir-birini heç cür anlamayan bu adamların hamısı Mahmud müəllimin dilini yaxşı başa düşürdülər.

Bu mənada Mahmud müəllimin fəaliyyəti bir çox hallarda prezidentin Akademiyaya başçılığından daha çox, ru-

haninin məbədə rəhbərliyini assosiasiya edirdi. O, sabit daxili ruhi-mənəvi harmoniyaya malik idi. Ən mürəkkəb situasiyalarda, şəxsən öz mənafeyi əleyhinə yönələn vəziyyətlərin yarandığı məqamlarda belə bu daxili ruhi-mənəvi harmoniya pozulmurdu. Dimitri Lixaçov deyirdi ki, sən nə qədər öz şəxsi mənafeyindən güzəştə gedə bilirsənsə, bir o qədər ziyalısan. Mahmud müəllimin şəxsində nəinki şəxsi mənafedən güzəştin sərhədini, heç şəxsi mənafeyin özünü belə təsəvvür etmək olmurdu.

Qəribəsi də o idi ki, davranış tipologiyası ilə müsəlman mistisizmini assosiasiya edən bu dərvişanəlik onun şəxsində qətiyyənlə Şərq əxlaq komponenti deyildi. Mahmud müəllim Şərqi pis bilirdi... Mahmud Kərimov daha çox rus mədəni-intellektual mühiti kontekstində formalaşmış ziyalı idi. Lakin buna baxmayaraq, Akademiyanın prezidenti olduğu müddətdə o bütün varlığı ilə Azərbaycanın tarixinə, mədəniyyətinə və mənəviyyətinə doğru təbii bir yol gəldi. Artıq bizim tanıdığımız Mahmud Kərimovun təsəvvüründə Azərbaycanın keçib gəldiyi tarixi təkamül yolu, milli dəyərlər, milli mədəniyyət obrazları tamamilə canlı idi. İxtisasca fizik olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın və azərbaycanlıların haradan gəlib hara getdiyi barədə onun nəinki ümumi təsəvvürü, konseptual-elmi baxış sistemi vardı. Bir ziyalı fenomeni olaraq Mahmud Kərimov bütün varlığı ilə Azərbaycan hadisəsi idi.

O, Azərbaycan ziyalılarının – ən yaxşı nümayəndələrinin belə! – itirdiyi dəyərləri: fərdi vicdan, şəxsi məsuliyyət, daxili azadlıq, həqiqətpərəstlik, səmimi dövlətçilik və ədalət hissini özündə qoruyub saxlaya bilmişdi. Məhz bunun

nəticəsi idi ki, o, əsl ziyalı kimi həysiyyət və ləyaqət bütövlüyünü ən mürəkkəb situasiyalarda da qoruyub saxlaya bildi.

Eynşteyn deyirdi ki, insanları öyrətməyin yeganə ağıllı üsulu onlara nümunə göstərməkdir. Bəşəriyyətin sosial tərəqqisində sivilizasiyaları epoxadan epoxaya inkişaf etdirən peyğəmbərlik institutları (mənəvi-ruhani dəyərlərin şəxsiyyətdən cəmiyyətə ötürülməsi mexanizmləri) Eynşteynin dediyi bu modelə əsaslanmışdır. Mahmud müəllimin şəxsiyyətində belə bir ilahi örnək missiyası son dərəcə qabarıq idi. O da fəaliyyəti ilə daha çox insanlıq, sadəlik, mədəniyyət, ədalət nümunəsi göstərirdi.

Mahmud Kərimov o dərəcədə sadə idi ki, bu utancaq ziyalının yalnız elmi miqyasda deyil, müasir Azərbaycanın ictimai-mədəni mühitində, hətta beynəlxalq elmi səviyyədə əvəzolunmaz xüsusi əhəmiyyətə nəyin hesabına nail olduğunu rəşional olaraq müəyyənləşdirməyə çətinlik çəkirdin... Məncə, cəmiyyətin mənəvi balansının qorunması, mənəvi prinsiplər əsasında davranış modellərinin kütləvi olaraq normativləşdirilməsi üçün belə şəxsiyyətlərin sadəliyindəki mükəmməllik və mürəkkəbliyin professional elmi tədqiqatın predmetinə çevrilməsi ümumi işin xeyrinə olardı.

Mahmud Kərimov ixtisasca fizik idi. O, 1979-cu ildə fizika-riyaziyyat elmləri üzrə namizədlik, 1989-cu ildə doktorluq dissertasiyalarını müdafiə etmiş, 2000-ci ildə isə professor elmi adını almışdır. 2001-ci ildə akademik və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti seçiləndək ciddi elmi fəaliyyətlə məşğul olmuş, zəngin elmi nailiyyətləri ilə radiasiya fizikası və informatika sahələrinin

yeni biliklərlə zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Geniş oxucu kütləsi üçün o qədər də anlaşıqlı olmayan dielektriklər fizikası, yaddaş elementləri, informasiyanın ötürülməsi və çevrilməsi sistemlər və s. bu kimi dünya elminə də prioritet hesab olunan məsələlər onun tədqiqat sahəsinə daxil idi. Biz humanitar sahə mütəxəssisləri bu elm sahəsi üzrə təfərrüatlara varə bilməkdən uzağıq. Amma onunla ünsiyyətdə mənəvi məsumluğun miqyassızlığı kimi, idraki dərinliyin dibsizliyini də müşahidə edə bilirdik. Mahmud müəllimin düşüncə tərzinə ilk baxışdan sezilməyən, lakin sonradan tədricən müəyyənəlşən dərinlik və genişlik xas idi. Gərgin iş rejiminə baxmayaraq, ən xırda fürsəti belə kitab oxumağa sərf edən Mahmud müəllimin dünya elminin ən müasir inkişaf tendensiyaları ilə bağlı zəngin informasiyası, həmin informasiyaları aydın şəkildə sistemləşdirən səlis məntiqi vardı. İstənilən elmi məsələdə (bu, ictimai-humanitar elm sahələrini də əhatə edə bilərdi) birbaşa mahiyyətə varmaq qabiliyyəti vardı. Məntiqi səlist və anlaşıqlı idi.

Müsahibələrinin birində son dərəcə sadə və anlaşıqlı bir şəkildə bildirirdi ki, mən də razıyam ki, hər şeydən əvvəl söz olub (müqəddəs kitablarda yazıldığı kimi), amma bilik, həm də bu “bilik” sözü elə məntiqin özü olub. Onun qənaətinə görə, bu məntiq özünün ən ideal ifadəsini riyazi dildə tapır.

Məncə, onun idraki gücü heç nəyi, ən əsası isə öz şəxsi elmi qənaətini belə mütləqləşdirib onun əsirinə çevrilməməsində idi. Onun obyektiv xarakterli subyektiv elmi qə-

naətləri belə, alimlərin əksəriyyətində müşahidə etdiyimizdən fərqli olaraq, idraki üfüqlərin sonsuzluğuna boylanmaqda ona mane ola bilmirdi.

“Bircə onu bilirəm ki, heç nəyi bilmirəm” – deyən Sokratdan üzü bəri biliyə münasibətdə bir müdrik yanaşma zaman-zaman ən müxtəlif fikir nəhəngləri tərəfindən təkrar-təkrar interpretasiya olunub. Azərbaycan elmi-ictimai təfəkkürünün XX əsrdə yetişdirdiyi mütəfəkkirlərdən olan Yaşar Qarayev də bu məlum həqiqəti özünəməxsus şəkildə ifadədən özünü saxlaya bilməyib: “Kainatın işıq-qaranlıq arifmetikasında “məlum” adi nisbətlə dəyişəndə “naməlum” həndəsi nisbətlə dəyişir. Nurun, işığın hər zərrəsi bir dəfə artanda, ondan görünən qaranlığın (məchulluğun) sahəsi, həcmi yüz dəfə böyüyür. Təkcə o, – heç nəyi bilməyən qafil (!) hər şeyi bildiyini zənn edir və bilmir ki, nəyi isə öyrənəndə (yalnız onda!) sən nəyi bilmədiyini də dərk edirsən...” Bu mənada Mahmud müəllim Elmin bəşəriyyətin min illər ərzindəki praktiki və nəzəri təcrübəsini akumuləyisiyə edən, bir insan ömründə zərrəsinə belə sahib olmağın qeyri-mümkün olduğu intəhasız bir yaddaş bankı olduğunu çoxdan anlamışdı.

Azərbaycan elmi üslubunun ifadə imkanlarının genişləndirilməsi zərurətindən tez-tez söhbət açıldı. Hesab edildi ki, Azərbaycan dilinin təfəkkür standartları ilə düşünərək müasir dünya elminin ən son nailiyyətləri səviyyəsində biliklər yaratmaq üçün mütəxəssislər hələ çox iş görməlidirlər.

Səmimi bir dövlətçilik sevgisinə malik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi dövründə Akademiya ölkə rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilən sosial-iqtisadi və mədəni-mənəvi

proseslərə daha yaxından qoşularaq işlək mexanizmə çevrildi. Məhz onun akademik idarəetməsi nəticəsində on minlik bir yaradıcı kollektiv vahid bir məcraya yönəldildi. Nə qədər formal səslənsə də, məhz Mahmud Kərimovun prezidentliyi dövründə Azərbaycan elminin beynəlxalq əlaqələri görünməmiş miqyasda genişləndi, infrastrukturunu təkmilləşdi, maddi-texniki bazası xeyli dərəcədə yeniləşdi, kadr potensialı gücləndi, alimlərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində bir sıra əməli addımlar atıldı.

Onun rəhbərliyi ilə Azərbaycan elminin 2009-2015-ci illəri əhatə edən Milli İnkişaf Strategiyası qəbul olundu. Bu sənədin çoxsaylı funksiyalarından biri də Azərbaycan elminin və elmsünaşlığının müasir ritorika sistemini yarada bildiyi oldu. Burada yalnız inkişafın istiqamətləri yox, həmçinin anlayışların oriyentirləri də müəyyənləşdi.

O, sonda bizə həyatı kimi ölümün də sadə bir nümunəsini göstərdi. Sən demə, ölüm formulu da, yaşam formulu kimi bu qədər sadə imiş... Sən demə, cümə günü iş masasının arxasında yarımçıq qalmış sənədlərə baxaraq, “bazar ertəsi davam edirik” deyib, istirahət günü əbədi yolçuluğa çıxmaq olarmış... Bu qədər sadə. Nə illərlə çəkən uzun xəstəlik, nə şikayət, nə inilti, nə sızıltı. Sən demə, ömrü də başa çatmış iş həftəsi kimi dostlarla, həmkarlarla mehribancasına sağollaşib, “sağlıq olsun, görüşərik” deyərək başa vurmaq olarmış...

Biz də bu gün Mahmud müəllimin ruhu qarşısında deyirik: “sağlıq olsun, görüşərik, Mahmud müəllim”.

Bir də onu qeyd etmək istəyirik ki, Azərbaycan elminin nümayəndələrinin, alimlərin Mahmud müəllimin xatirəsi

qarşısındakı ən böyük mənəvi öhdəliyi Azərbaycan elminin inkişafına məhz onun idealları, mənəvi və intellektual prinsipləri səviyyəsində töhfə verməkdən ibarətdir. Sevin-dirici haldır ki, son dövr Akademiyanın prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin rəhbərliyi ilə Akademiya istər ölkənin sosial-iqtisadi, mədəni-mənəvi tələbləri baxımından, istərsə də müasir dünyanın çağırışları baxımından daha mü-təşəkkil təşkil olunaraq irəliliyə doğru sürətlə addımlamaq-da, öz nüfuzunu bərpa edərək inkişafının yeni mərhələsinə qədəm qoymaqladır. Həyata keçirilən bu islahatlar Mahmud müəllimin vaxtilə təmsil etdiyi intellektual və mənəvi prinsiplərə sədəqətin ən gözəl nümunəsidir.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm! Çox sağ olun!

MAHMUD KƏRİMOV
AİLƏMİZİN ÇOX DƏYƏRLİ ÜZVÜ İDİ ...

**Bakı Musiqi Akademiyası nəzdindəki kollecin
rəhbəri, Əməkdar incəsənət xadimi,
professor Nazim KAZIMOV**

Hörmətli İsa müəllim, hörmətli akademiklər!

Zəngin elmi ənənələri olan Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Respublikamızda iqtisadiyyatın gücləndirilməsi, mədəniyyətin tərəqqisi, humanitar, fundamental və tətbiqi elm sahələrinin inkişafında rolu danılmazdır. 2001-2013-cü illərdə bu möhtəşəm elm ocağına rəhbərlik etmiş, dayım oğlu Mahmud Kərimovun bu gün 75 illik yubileyini qeyd edirik. Mənə çox doğma olan insan haqqında danışmaq nə qədər xoş olsa da, bir o də qədər çətindir.

İlk öncə Mahmudun necə bir ziyalı ailədən olduğu barədə məlumat verim. Onun atası, AMEA-nın müxbir üzvü, sənətsünaslıq doktoru, professor, dayım Kərim Kərimovun Azərbaycan incəsənəti tarixində müstəsna xidmətləri olmuşdur. Mənim ailədə daha çox ona bənzərliyim aramızda olan doğmalığa münasibətlərini daha da artırmışdı. Ali məktəblərə - Universitetin "Filologiya", Konservatorianın "Tar" ixtisası üzrə verdiyim qəbul imtahanlarının hamısına Kərim dayım mənimlə birgə getmiş, baxmayaraq ki, bu ərəfədə öz oğlu Mahmud da imtahan verirdi, o məhz mənə psixoloji cəhətdən yaxından dəstək olmuşdu.

Azərbaycan miniatür tarixini dərin elmi dəlillərlə dünya incəsənəti tarixində layiq olduğu səviyyəyə qaldıran, Azərbaycan rəssamlarının üslub və dəst-xətlərini kəşf etmək yolu

ilə onları İran və digər Şərq xalqları sənətindən ayırıb öz xalqının mədəniyyəti ilə qovuşduran Kərim Kərimovun mənim dayım olması ilə hər zaman fəxr etmişəm. Öz fəaliyyətində, öz sözündə doğru-dəqiq olan Kərim dayımın 1970-ci ildə “Sultan Məhəmməd və onun məktəbi” kitabı Moskvada nəşr olunarkən bədnam erməni qonşularımız paxıllıq, xudbinlik kimi keyfiyyətlərini hər zaman olduğu kimi nümayiş etdirərək, Sultan Məhəmmədin iranlı olduğunu, Azərbaycan klassik miniatür irsinə heç bir aidiyyəti olmadığı fikrini irəli sürdülər. Moskvaya dəvət olunmuş dayım Kərim Kərimov iclasda iştirak edən rus, erməni sənətşünaslarına “L.V.Bethoven və ya İ.S.Baxın Almaniya Demokratik Respublikası (ADR) yoxsa Almaniya Federativ Respublikasından (AFR) olduqlarını kim deyə bilər?” sualı ilə müraciət edir. Sualına cavab almayan Kərim müəllim “Təbriz - Azərbaycandır” söyləyir və bununla da, məsələ düzgün həllini tapmış olur.

Azərbaycan sənətşünaslığını öz yaradıcılığında təbliğ və təşviq edən belə bir alimin ailəsində dünyaya göz açan, ziyalı mühitdə böyüyüb, tərbiyə alan Mahmud Kərimovla aramızda il yarım yaş fərqi var idi. Uşaqlıqdan yüksək intellekti, zəngin erudisiyası, istedadı ilə hamıdan seçilirdi. Naxçıvandan Bakıya gələn zaman ailəliklə baba evinə gəlir, Mahmudla bir yerdə oluq. Yayda 1 ay Naxçıvanda, 1 ay da Biləcəridə yay tətlimizi keçirirdik. Mən tarda, Mahmud isə skripkada gözəl çalırdı. O, Biləcəridə musiqi məktəbində təhsil alırdı. Mahmudun gözəl musiqi duyumu var idi. Düşünürdüm ki, ikimiz də musiqiçi olcağıq. Mahmud 18-19 yaşında olarkən 20 nömrəli məktəbin şagirdləri – kiçik qardaşı Azər Kərimov və onun sinif yoldaşları Mark Vaynbrand,

Harri İşxanovla birgə rok qrupu yaradırlar. Bu qrupun fəaliyyəti bəstəkar Oqtay Kazımının diqqətini cəlb edir və o, bu qrupu öz yaratdığı qrupla birləşdirərək “Eksperiment OK” adlı yeni qrup yaradır. Mahmud burada ritm gitarada, Azər vokal, həm də zərb alətlərində, Mark solo gitarada, Harri bas gitarada, Eldar Mansurov elektro orqanda, Elxan Şıxəliyev saksafonda çalırdılar. Cəmi bir il bu qrupda iştirak edən Mahmudun fizika, riyaziyyat elmlərinə olan marağı onu Bakı Dövlət Universitetinin “Fizika” fakültəsinə gətirib çıxarır.

Uğurla ali təhsilini başa vuran Mahmud 31 yaşında fizika-riyaziyyat elmləri üzrə namizədlik, 41 yaşında doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. AMEA-nın prezidenti kimi vəzifəyə yüksəlsə belə, öz sadəliyi, səmimiyyəti ilə hər kəsin hörmətini qazanmışdı. Gənc elmi işçilərə qayğı ilə yanaşan Mahmud Kərimovun alimlərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, kadr potensialının gücləndirilməsi, elmi fəaliyyətin stimullaşdırılması zəminində mühüm islahatlar aparılmışdır.

Dostluqda sadıq, zəngin daxili mənəviyyətə sahib olan Mahmud yaşca böyük olmasına baxmayaraq mənə ağsaqqal deyirdi. Sanki bu dünyanı, bizləri vaxtsız tərk edəcəyini duyurmuş kimi hətta böyük qardaşım Hüseynin yanında da “Məndən heç kim inciməsin, amma mənim ağsaqqalım Nazimdir” deyirdi. Bu sözlərlə ailədə bəzi lazımi işlərini mənə həvalə etmiş olduğunu onu itirdikdən sonra anladım.

Xeyrxah, gözəl ailə başçısı, əsl ziyalıya məxsus insani dəyərləri özündə ehtiva edən nüfuzlu alim Mahmud Kərimovun xatirəsi hər zaman qəlbimizdə yaşayacaq.

AKADEMIK
MAHMUD KƏRİMOV
XATIRƏLƏRDƏ

ŞƏXSİYYƏTİN MƏNƏVİ VƏ İNTELLEKTUAL BÜTÖVLÜYÜ¹

**Geologiya və Geofizika
İnstitutunun baş direktoru akademik
Akif ƏLİZADƏ**

Bu il Azərbaycan elminin görkəmli nümayəndələrindən biri, elmi-təşkilati və ictimai fəaliyyəti ilə milli intellektual düşüncəmizin inkişafında, onun müasir meyar və prinsiplər əsasında təşkilində xüsusi xidmətlər göstərmiş, AMEA-nın sabiq prezidenti, akademik Mahmud Kərimovun yetmiş illik yubileyidir. Öz şəxsiyyətində yüksək əxlaqi keyfiyyətləri, əsl ziyalıya məxsus insani dəyərləri birləşdirən akademik Mahmud Kərimov istər fərdi tədqiqatları, istərsə də on ildən artıq bir müddətdə Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti kimi elmi-təşkilati fəaliyyəti ilə Azərbaycanda intellektual tərəqqiyə mühüm töhfələr bəxş etmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin ötən əsrin sonlarından başlayaraq həyata keçirdiyi dövlət quruculuğu siyasətinin mühüm istiqamətlərindən olan elm siyasətinin reallaşdırılmasında, bu istiqamətdə bir sıra uğur və nailiyyətlərin əldə olunmasında, son nəticədə Azərbaycan elminin ağır böhrandan çıxarılaraq inkişaf yoluna qədəm qoymasında akademik Mahmud Kərimovun xidmətləri olmuşdur.

¹ Yazı "Azərbaycan" qəzetinin 18 oktyabr 2018-ci il tarixli sayında nəşr olunmuşdur.

Elmin ağır və şərəfli yollarında bir sıra uğurlara imza atmış M.Kərimov nümunəvi bir həyat bioqrafiyasına malikdir. O, 18 oktyabr 1948-ci ildə ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Atası Azərbaycan incəsənət tarixinin görkəmli tədqiqatçılarından, miniatürlər sahəsində tanınmış alim, AMEA-nın müxbir üzvü Kərim Kərimov idi. Belə bir ziyalı mühitində tərbiyə almış Mahmud Kərimovda uşaqlıq illərindən təhsilə, elmə, incəsənətə böyük maraq yaranmış və bu maraq onu Bakı Dövlət Universitetinin Fizika fakültəsinə gətirib çıxarmışdır. O, 1971-ci ildə ali təhsilini başa vurmuş, 1973-cü ildə Azərbaycan EA-nın Fizika İnstitutunda mühəndis kimi əmək fəaliyyətinə başlamış, 1974-2001-ci illərdə Radiasiya Tədqiqatları Sektorunda kiçik elmi işçi, böyük elmi işçi, elmi katib, laboratoriya rəhbəri və 1984-cü ildən 2001-ci ilədək Radiasiya Tədqiqatları Sektorunun direktoru vəzifəsində çalışmışdır. Alim 1979-cu ildə fizika-riyaziyyat elmləri üzrə namizədlik, 1989-cu ildə doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmiş, 2000-ci ildə professor elmi adını almışdır. 2001-ci ildə AMEA-nın həqiqi üzvü və AMEA-nın prezidenti seçilmiş, 2013-cü ilədək Akademiya-ya rəhbərlik etmişdir. Onun rəhbərliyi müddətində Azərbaycan elminin inkişafı baxımından bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmiş, uğurlar əldə edilmişdir.

İlk növbədə onu qeyd etmək lazımdır ki, akademik Mahmud Kərimovun AMEA-ya rəhbərlik etdiyi dövrün özü müasir Azərbaycanın tarixində müstəqil dövlət quruculuğu baxımından mühüm əhəmiyyətə malik ayrıca bir mərhələdir. Məhz bu illərdən başlayaraq Prezident İlham Əliyev Ümummilli lider Heydər Əliyevin dövlət quruculuğu sahəsində müəyyənləşdirdiyi siyasətə uğurla rəhbərlik

etməyə başladı. Davamlı sosial-iqtisadi inkişafa nail olunması, beynəlxalq aləmdə Azərbaycanın nüfuzunun sürətlə artması, strateji məsələlərin həllində müstəqil və prinsipial mövqeyin ardıcıl olaraq güclənməsi, dünya enerji təhlükəsizliyində ölkəmizin rolunun genişlənməsi, sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və humanitar sahələri əhatə edən çoxsaylı dövlət proqramları və konsepsiyaların uğurla həyata keçirilməsi ilə Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti və hüquqi dövlətin daha da möhkəmləndirilməsi istiqamətində əhəmiyyətli uğurlar əldə edildi. Belə bir şəraitdə elmi fəaliyyət sahəsində müşahidə olunan inkişaf tempi getdikcə sürətlənməyə və özünün keyfiyyətə yeni mərhələsinə qədəm qoymağa başladı. Bu illərdə, Akademikanın cəmiyyətdə nüfuzu getdikcə güclənməyə, dövlət siyasətinin həyata keçirilməsində fəallığı əhəmiyyətli dərəcədə artmağa başladı. Akademik Mahmud Kərimovun AMEA-ya rəhbərliyi illərində elmi fəaliyyət sahəsində çoxsaylı uğurlar əldə edildi. İlk növbədə elmin inkişafı dövlət siyasətinin strateji əhəmiyyətli prioritetlərindən birinə çevrildi; ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsində insan kapitalı prioritet istiqamətlərdən biri olaraq dövlət siyasəti səviyyəsində təsbit olundu; dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğunda elmin yeri və rolu müəyyənləşdirildi.

Qeyd olunan mühüm istiqamətlərə uyğun olaraq akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi ilə 2001-2013-cü illərdə Akademiyada bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu gün Azərbaycan elmində həyata keçirilən mühüm islahatların zəmini, əsas funksiyasını yerinə yetirən

həmin tədbirləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək mümkündür:

- alimlərin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, elmi fəaliyyətin stimullaşdırılması və elmin maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi istiqamətində ardıcıl tədbirlərin həyata keçirilməsi;

- elmi kadr potensialının gücləndirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlərin gerçəkləşdirilməsi;

- humanitar siyasət sahəsində uzunmüddətli layihələrə start verilməsi;

- elmi potensialın dövlət siyasətinin, xüsusən milli təhlükəsizlik siyasətinin həyata keçirilməsində yaxından iştirakı.

Akademik Mahmud Kərimovun AMEA-ya rəhbərliyi illərində elmi fəaliyyət sahəsində həyata keçirilən işlərin mühüm istiqamətlərindən biri, elmin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması olmuşdur. Əsrin əvvəllərindən başlayaraq Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, Azərbaycan Etnoqrafiya Muzeyinin yaradılması, Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, Nəsirəddin Tusi adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının yenidən qurulması haqqında dövlət başçısı tərəfindən ardıcıl sərəncamlar imzalandı. Azərbaycan Prezidentinin sərəncamlarına əsasən ayrılmış vəsaitlər hesabına AMEA-nın Tarix, Arxeologiya və Etnoqrafiya, Dilçilik institutlarında, muzeylərində yüksək səviyyədə təmir-bərpa, yenidənqurma işləri aparılmış, elmi müəssisələr müasir avadanlıqlarla təchiz edilmişdir. AMEA-nın Geologiya, Fizika, Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi, Ni-

zami Gəncəvi adına Ədəbiyyat Muzeyi, Polimer Materialları, Aşqarlar Kimyası institutları əsaslı olaraq təmir olunmuşdur.

Görkəmli alim M.Kərimovun Akademiyaya rəhbərliyi illərində həyata keçirilən mühüm tədbirlərdən biri də Azərbaycanda elmin inkişafı üzrə Milli Strategiyanın və həmin strategiya ilə bağlı dövlət proqramının həyata keçirilməsi olmuşdur. Strategiyanın icrası istiqamətində dövlətin elmi-texniki və innovasiya siyasətinin əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilmiş, elm və texnika sahəsində idarəetmə sisteminin və elmi qurumların strukturunun təkmilləşdirilməsi, beynəlxalq elmi əməkdaşlıq, yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanması, Akademiyanın dövlət proqramlarının icrasında yaxından iştirakı və s. kimi istiqamətlər üzrə olduqca əhəmiyyətli addımlar atılmışdır. Həmçinin elm və təhsilin integrasiyası, elmi işçilərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi, elektron elmin formalaşması sahəsində də bir sıra işlər həyata keçirilmişdir.

Akademik Mahmud Kərimov elmi-təşkilati fəaliyyətlə yanaşı, daim elmi-tədqiqatla da məşğul olmuşdur. O, öz elmi araşdırmaları ilə fizika və informatika sahəsində mühüm nailiyyətlərə imza atmışdır. İlk elmi məqaləsini tələbə ikən SSRİ EA-nın "Optika i spektroskopiya" jurnalında çap etdirən M.Kərimov tərəfindən ilk dəfə olaraq polimer dielektrlərdə güclü elektrik sahəsinin təsiri ilə baş verən elementar elektron və molekulyar proseslər tədqiq edilmişdir ki, bu da materialların xassələrinin elektrik sahəsi ilə idarə edilməsinə yollar açmış və polimer dielektrlərin elektrik köhnəlməsi və dağılması mexanizmlərini aydınlaşdırmışdır. Onun yaradıcılığında əhəmiyyətli yerlərdən birini də

şüalanma və elektrik sahəsinin təsirləri ilə oksid dielektriklərdə nöqtəvi defektlərin yaranma mexanizmi və kinetikasının tədqiqi təşkil edir. Bu tədqiqatlar suyun radiasiya və plazma katalitik parçalanması proseslərində şüalanma enerjisinin kimyəvi enerjiyə çevrilməsi kimi aktual problemlərlə sıx əlaqədardır. Mahmud Kərimov tərəfindən ilk dəfə aşkar edilmiş elektrik sahəsi ilə stimullaşdırılan termoluminessensiya effekti polimerlərdə molekulyar dinamikanın və müxtəlif halların energetik xüsusiyyətlərinin aşkar edilməsində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Onun tərəfindən yaradılmış polimer dielektriklərdə güclü lokal elektrik sahələrinin spin-zond diaqnostika metodu polimer izolyatorların davamlılığının proqnozlaşdırılmasında, onlarda həcmi yüklərin formalaşması və toplanması proseslərinin tədqiqində mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Elektron paramaqnit rezonansı sahəsində yüksək hazırlıqlı mütəxəssis olan Mahmud Kərimov bu tədqiqat metodunu fizika, kimya və biologiyanın müxtəlif məsələlərinin həllinə uğurla tətbiq etmişdir. Onun tərəfindən müxtəlif tip bərk maddələrə ionlaşdırıcı şüaların təsiri, bu şüaların təsiri altında yarımkeçirici, polimer, dielektrik maddələrin fiziki və fiziki-kimyəvi xassələrində baş verən dəyişikliklər, onların qanunauyğunluqları kompleks şəkildə tədqiq edilmişdir. Sürətləndirilmiş elektronların yarımkeçirici materiallara və cihazlara (diod, tranzistor və s.) təsiri öyrənilmiş, kosmik fəza faktorlarının təsiri şəraitində işləyən cihazların radiasiyaya davamlılığı problemləri araşdırılmışdır.

Görkəmli alim müntəzəm olaraq elmi konfranslarda, simpoziumlarda və seminarlarda iştirak edirdi. O, 300-dən

çox elmi əsərin və bir sıra ixtiraların müəllifi olmuşdur. Onun elmi nəticələrinə elmi ədəbiyyatda çoxsaylı istinadlar vardır.

Akademik Mahmud Kərimovun bir alim, ictimai xadim, yorulmaz elm təşkilatçısı kimi fəaliyyəti çoxşaxəli idi. O, Azərbaycan hökumətinin Birləşmiş Nüvə Tədqiqatları İnstitutunda (Dubna, Rusiya) səlahiyyətli nümayəndəsi, Gürcüstan və Qazaxıstan Milli Elmlər Akademiyasının fəxri üzvü, Elmi Əlaqələndirmə və Terminologiya şuralarının sədri, Qara dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq ölkələri Akademiyalarının Prezidentlər Şurasının üzvü idi. O, həmçinin Heydər Əliyev adına mükafat, təhsil, heraldika komissiyasının, Heydər Əliyev Fondunun Himayəçilər Şurasının, Dövlət Neft Fondunun Müşahidəçilər Şurasının üzvü idi.

Akademik ölkəmizi AEBA, NATO, UNESCO kimi nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarda layiqincə təmsil edirdi. Dünyaya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının İdarə Heyətinin sədri kimi Ümummilli lider Heydər Əliyevin bu istiqamətdə strateji xəttini uğurla həyata keçirirdi.

Mahmud Kərimovun fəaliyyətinin mühüm istiqamətlərindən birini xüsusi elmi əhəmiyyətə malik meqa layihələrin həyata keçirilməsi təşkil etmişdir. 2001-2005-ci illər ərzində onun rəhbərliyi ilə ABŞ NATO fondunun NR1021 qrant layihəsi icra olunmuşdur. NR1021 layihəsinin məqsədi müasir ətraf mühit fizikası və kimyası tədqiqat mərkəzinin yaradılması idi. Nəticədə, AMEA Radiasiya Problemləri İnstitutu nəzdində beynəlxalq səviyyəli ekoloji tədqiqatları icra etməyə hazır olan "Ətraf mühit Fizikası və Kimyası" mərkəzinin metodoloji strukturu işlənib hazırlanmış, daha sonra laboratorianın beynəlxalq ISO 17025, ISO

14001 və OHSAS 18001 prosedurları üzrə akkreditasiyası həyata keçirilmişdir.

Alim polimer, polimer-kompozit, modifikasiya olunmuş polimer sistemlərin dielektrik, enerji çeviricisi, enerji və informasiya nəqli və sair unikal xassələri özündə daşıyan unikal obyekt və sistem kimi istər fundamental elmi, istərsə də praktiki nöqteyi-nəzərdən əhəmiyyətliyi və aktuallığının durmadan yüksələcəyini görərək bu sahələrdə tədqiqatların müasir səviyyədə genişləndirilməsini tövsiyə edirdi.

"Ətraf Mühitin Fizikası və Kimyası Mərkəzi", ABŞ mülki elmi tədqiqatlara dəstək üzrə regional mərkəzlər proqramı (RESC) çərçivəsində, Milli Elmlər Akademiyası Radiasiya Problemləri İnstitutunun ABŞ Mülki Araşdırmalar və İnkişaf Fondu (CRDF) arasındakı NR2-1021 müqaviləsi əsasında təşkil olunmuşdur. Ümumilikdə CRDF keçmiş sovet ölkələrində 22 belə mərkəz təsis etmişdir ki, bu mərkəz onların arasında ən müvəffəqiyyətliələrindən biri hesab olunur.

NATO SfP 977991 layihəsi və eləcə də UNDP, UNEP və Xəzər Ekoloji Proqramı layihələri zərərli maddələrin Kür və Araz çayları ilə Xəzər dənizinə daşınması proseslərinin öyrənilməsi kimi Azərbaycan üçün çox mühüm olan problemlərin tədqiqinə istiqamətlənib.

AMEA-nın Radiasiya Problemləri İnstitutunun 2002-ci ildə CRDF fondu və NATO Elm fondundan aldığı qrantlar mərkəzə artıq 2003-cü ildə regionda ən müasir laboratoriya səviyyəsinə çatmağa imkan verdi.

Akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi ilə 2002-2008-ci illər ərzində NATO Elm fondunun SfP 977991 Cənubi Qafqaz çaylarının monitorinqi layihəsi icra olunmuşdur. Bu layihədə NATO Elm Fondu tərəfindən tərəfdaş elmi mərkəzlər kimi New-Mexico University (USA), Antverp University (Belgium) və Trontheim University (Norway) iştirak edirdilər.

Akademik M.Kərimov Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik (AEBA) ilə əlaqələrin qurulmasında çox mühüm rol oynamış, AEBA-nın illik Baş Konfranslarında Azərbaycanın təmsilçilik missiyasını həyata keçirmişdi. O, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin nəzdində yaranmış AEBA ilə əlaqələrin təşkili üzrə dövlət komissiyasının daimi üzvü olmuşdu. AEBA-nın Baş Konfranslarında respublikamızın tələblərinə dair çıxışlar edib, yeni layihələrin əsaslandırılmasında iştirak edirdi. Beynəlxalq qurumlarla əlaqələrin dinamikasına baxsaq, bütün sahələrdə respublikamızın durmadan yüksələn siyasi və iqtisadi durumu, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin uzaqgörən və elmə əsaslanmış siyasətinin təsirinin təzahürünü görürük. Odur ki, AEBA ilə əlaqələrdə üzv olduğumuz illər ərzində bu sahə sürətli inkişaf dövrü keçmiş və bu gün regionda ən yüksək səviyyəyə çatmışdır.

M.Kərimovun dəstəyi nəticəsində AMEA-nın Radiasiya Problemləri İnstitutunda (RPI) Texniki Əməkdaşlıq Proqramı çərçivəsində 4 milli və çoxlu sayda regional layihələr icra olunmuşdur. Bu layihələr nəticəsində AMEA-nın RPI-də Beynəlxalq Nüvə İnformasiya Sisteminin Azərbaycan bölümü yaradılmış, eyni zamanda respublikada nüvə və radioaktiv materialların monitorinq laboratoriyası təşkil

edilmiş, Tədqiqat Nüvə Reaktorunun elmi-iqtisadi əsaslandırılması həyata keçirilmiş, radiasiyalı texnologiyaların imkanları genişləndirilmişdir.

Akademik M.K.Kərimov MDB çərçivəsində elmi əlaqələrin yeni səviyyədə qurulması və təşkilində də fəal iştirak etmişdir. Belə ki, o, MDB-də Akademiyaların Beynəlxalq Assosiasiyasında Azərbaycanı təmsil etmiş, Assosiasiyanın bütün iclaslarında onun elmi-təşkilati məruzələri böyük maraqla qarşılanmışdır. Dubna Beynəlxalq Nüvə Tədqiqatları Mərkəzinin üzvü kimi bu mərkəzlə əməkdaşlığın genişləndirilməsində o, fəal iştirak etmişdir. O, həmçinin Müstəqil Dövlətlər Birliyinin Atom Enerjisinin Dinc Məqsədlərlə İstifadəsi üzrə Dövlətlərarası Komissiyasının təşkili və ilkin illərdə orada respublikamızın təmsilçisi olmuşdur.

İstər elmi, istərsə də təşkilati və ictimai fəaliyyəti ilə Azərbaycan elminin inkişafına mühüm töhfələr bəxş etmiş Mahmud Kərimovun xidmətləri dövlət tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. O, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı ilə "Şöhrət" ordeni ilə təltif olunmuşdur.

Akademik Mahmud Kərimov həm də yüksək mənəvi-əxlaqi dəyərlərin daşıyıcısı idi. O, əsl Azərbaycan ziyalıları olaraq təvazökar, səmimi, xeyirxah, mədəni və daxilən azad bir insan idi. Bütün bu keyfiyyətlər onu Azərbaycan ziyalılığının xüsusi hörmət və ehtiram göstərilən şəxsiyyətlərindən birinə çevirmişdir. Heç şübhəsiz ki, onun işıqlı xatirəsi Azərbaycan elmi ictimaiyyətinin, həmçinin xalqımızın qəlbində daim yaşayacaqdır.

BACARIQLI ELM TƏŞKİLATÇISI, NƏCİB VƏ XEYİRXAH İNSAN

**AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri,
akademik İsmayıl HACIYEV**

Elmimizin baş məbədi sayılan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 78 illik tarixinin 12 ildən artıq bir dövrünə (2001-2013) akademik Mahmud Kərimov rəhbərlik etmişdir. Bu dövr Akademiyanın tarixinə uğurlu və yaddaqalan illər kimi daxil olmuşdur. Akademik Mahmud Kərimovun AMEA-nın prezidenti seçilməsi respublikamızda elmi mühitə yeni keyfiyyətlər gətirmiş və elmi-tədqiqat müəssisələrinin fəaliyyəti xeyli canlanmışdır. Bütün həyatını Akademiya ilə bağlayan M.Kərimov AMEA-nın uğurlarını və çatışmazlıqlarını çox yaxşı bilirdi. Çünki o, AMEA-da müxtəlif vəzifələr daşımış və bu səbəbdən də Akademiya işinə yaxından bələd idi.

M.Kərimovun atası tanınmış sənətsüнас alim Kərim Kərimov da Akademiya sistemində işləmiş, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü olmuş, təsviri sənət və mədəniyyət tariximizin tədqiqində əvəzsiz xidmətlər göstərmişdir. Məhz belə bir ziyalı ailəsində tərbiyə alan Mahmud Kərimovun elm yolunu tutması da tamamilə təbii və qanunauyğun idi.

Akademik Mahmud Kərimovun AMEA-nın prezidenti seçilməsi də təsadüfi deyildir. Onun elmi fəaliyyətinin ancaq Akademiya ilə bağlı olması, 17 il Radiasiya Tədqiqatları Sektoruna uğurla rəhbərlik etməsi, elmi və təşkilati işlərdə kifayət qədər təcrübəsi, görkəmli alim kimi tanınması

onu Elmlər Akademiyasının prezidenti vəzifəsinə gətirib çıxarmışdır.

Akademiyaya rəhbərlik etmək başqa müəssisə və təşkilatlara rəhbərlik etməkdən bir sıra cəhətlərinə görə fərqlənir. İlk növbədə, bu vəzifəni tutan alimin apardığı tədqiqatlar, elmi fəaliyyəti diqqəti cəlb etməli, ölkə miqyasında və xarici ölkələrdə tanınmalı, sayılan-seçilən elm adamı olmalı - bir sözlə, alimlər “ordusu” onu qəbul etməlidir. Akademik M.Kərimovdan əvvəlki prezidentlərin - M.Mirqasimov, Y.Məmmədəliyev, M.Əliyev, Z.Xəlilov, R.İsmayılov, H.Abdullayev, E.Salayev və F.Maqsudovun elmi və təşkilati fəaliyyətləri nəzərə alınaraq həmin vəzifəyə layiq görülmüş, görkəmli alimlər kimi keçmiş SSRİ-də və dünyada tanınmışlar. Akademik Mahmud Kərimovun da fəaliyyətində elmlə idarəçiliyin vəhdət təşkil etməsi neçə illər idi ki göz qabağında idi. Bu keyfiyyətlər onun Milli Elmlər Akademiyasına prezident seçkilərində yeganə namizəd olmasının əsas səbəbi idi.

Akademiya sahəsində çalışan elm adamlarının bir çoxu müxtəlif illərdə respublikamızın ən tanınmış, görkəmli və nüfuzlu ziyalıları olmuşdur. Belə görkəmli ziyalılarla dil tapmaq, onlarla ünsiyyət qurmaq, elmi fəaliyyətlərini ölkəmizin tərəqqisi və inkişafına yönəltmək Akademiyaya prezidentindən yüksək mədəniyyət, erudisiya, təşkilatçılıq qabiliyyəti tələb edir. Gizli deyildir ki, Akademiyaya sistemində həmişə elə görkəmli alimlər olmuşdur ki, onlar nəinki Akademiyaya, hətta respublikanın ictimai-siyasi, elmi və mədəni həyatına təsir etmək gücündə olmuşlar. Belə alimlərlə işləmək Akademiyaya rəhbərindən böyük bacarıq tələb edir.

Akademik Mahmud Kərimovun yüksək elmi-mənəvi keyfiyyətləri və təşkilati fəaliyyəti Akademiya sistemini uğurla idarə etməyə imkan vermişdir.

Akademik Mahmud Kərimov intellekti, ziyalılığı, mənəvi-əxlaqi keyfiyyətləri və yüksək mədəniyyəti ilə respublika əhalisi və elmi ictimaiyyəti arasında çox yüksək nüfuz qazanmışdır. O, idarəetmədə inzibatçılıqdan daha çox elmi idarəetməyə, mənəvi-əxlaqi meyarlara üstünlük verirdi. M.Kərimovun bu keyfiyyətləri hər bir Akademiya işçisinə təsir edir və onu uğurlu fəaliyyətə istiqamətləndirirdi.

Akademik M.Kərimovu idarəetmədə bir dəfə də olsa ucadan danışan, səsini qaldıran görən olmamışdır. Çünki bu "keyfiyyətlər" Mahmud Kərimovun xarakterinə yaddır. Yüksək insani, mənəvi-əxlaqi keyfiyyətləri M.Kərimova böyük hörmət qazandırmış və Akademiya işlərin, elmi tədqiqatların uğurla aparılmasına kömək etmişdir.

Akademik Mahmud Kərimov ilk növbədə görkəmli alim kimi tanınırdı. O, respublikamızda fizika elminin inkişafına qiymətli töhfələr vermiş, zəngin elmi fəaliyyəti ilə radiasiya fizikası və informatika sahələrinin yeni biliklərlə zənginləşdirilməsində mühüm rol oynamışdır. Onun elmi tədqiqatlarının başlıca istiqaməti dielektriklər fizikası ilə bağlı idi. Mahmud Kərimov nüvə və radiasiya təhlükəsizliyi sahəsində elmi-texniki problemlərin həlli baxımından respublikamız üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən radioekologiya və radiasiya materialşünaslığı istiqamətlərində də elmi tədqiqatlar aparırdı. O Beynəlxalq Atom Enerjisi ilə işbirliyi quraraq radiasiya tədqiqatları ilə bağlı bir neçə mühüm layihədə respublika alimlərinin fəal iştirakını təmin etmişdir.

Akademik Mahmud Kərimov prezidentlik dövründə özünü bir daha bacarıqlı elm təşkilatçısı kimi göstərmiş, akademiya da bir sıra struktur islahatları həyata keçirmiş, İnformasiya Texnologiyaları, Radiasiya Problemləri, Folklor İnstitutlarının yaradılmasına nail olmuş, maddi-texniki bazanı zənginləşdirmiş, yeni cihaz və avadanlıqlar alınmışdır. Bunun üçün 2008-ci ildə 2 milyon manat, 2009-cu ildə 10 milyon manat vəsait ayrılmasına nail olmuşdur. 2008-ci ildə arxeoloji ekspedisiyaların keçirilməsi üçün prezidentin ehtiyat Fondundan 1 milyon manat, Tarix Muzeyində əşyaların bərpası və yeni materialların alınması üçün 1 milyon manat, Şamaxı Astrofizika Rəsədxanasının təmiri və yeni avadanlıqların alınması üçün 5 milyon manat vəsait ayrılmasına nail oldu.

Mahmud Kərimov Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə Milli Ensiklopediyanın Baş redaktoru təyin edilmişdir. Onun baş redaktorluğu dövründə Azərbaycan Milli Ensiklopediyasının “Azərbaycan” cildi və 4 cildi nəşr olunmuşdur.

Akademik Mahmud Kərimovun prezidentliyi dövründə regionlarda elmin inkişafına xüsusi diqqət və qayğı göstərilmişdir. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin keçən əsrin 60-cı illərindən respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə regionlarda elmi mərkəzlərin, ali təhsil müəssisələrinin yaradılmasına böyük diqqət yetirilmişdi. Bu siyasət XXI əsrin əvvəllərində də davam etdirilmişdir. Ulu öndərin xüsusi sərəncamı ilə AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi yaradılmışdır. Onun maddi-texniki bazası möhkəmləndirilmiş, kadr potensialı artırılmışdır. Akademik M.Kərimovun ölkə Prezidenti Heydər Əliyevə təqdim etdiyi təkliflər

əsasında Naxçıvan Bölməsi və onun strukturu formalaşdırılmışdır. Bir qədər sonra Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi yaradılmış və onun fəaliyyəti üçün lazımi şərait qurulmuşdur. Gəncə və Şəki regional elmi mərkəzlərinin fəaliyyətinə diqqət artırılmış və qayğı göstərilmişdir. AMEA-nın prezidenti M.Kərimovun başçılığı ilə Akademiyanın Rəyasət Heyətinin bir qrup üzvü Naxçıvan Bölməsində, Lənkəran, Gəncə və Şəki regional elmi mərkəzlərində olmuş, aparılan elmi-tədqiqat işləri ilə tanış olmuş, öz tövsiyə və tapşırıqlarını vermişlər. Regionların elmi bölmə və mərkəzlərində qarşıya çıxan problemlərin aradan qaldırılmasında biz akademik Mahmud Kərimovun diqqət və qayğısını həmişə hiss etmiş, müxtəlif məsələlərin həll olunmasında onun köməyinə arxalanmışıq. AMEA-nın prezidenti M.Kərimov regionların hərtərəfli inkişafında elmin özünəməxsus roluna xüsusi diqqət yetirmişdir.

Akademik M.Kərimovun AMEA-nın prezidentliyi dövrü bir sıra müsbət cəhətləri və tarixi xidmətləri ilə səciyyələnir. Belə ki, AMEA-nın 60 illik yubileyi keçirilmiş, respublika Prezidenti cənab İlham Əliyev yubiley tədbirində iştirak və çıxış etmiş, AMEA-nın 60 il ərzində gördüyü işlərə böyük qiymət vermişdir: “Mən də fəxr edirəm ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası bu gün çox yüksək səviyyədədir”. Akademiya əməkdaşlarına fəxri adlar, Dövlət mükafatları verilmiş və onların sosial vəziyyətlərinin yaxşılaşdırılması üçün əlavə tədbirlər görülmüşdür.

Akademik M.Kərimov bir sıra beynəlxalq və respublika səviyyəli qurum və təşkilatlara ya rəhbərlik edir, ya da onların işində çox yaxından iştirak edirdi. Bütün bunlar

akademik Mahmud Kərimova böyük hörmət və nüfuz qazandırmışdır. Respublikamızın elmi ictimaiyyəti, ziyalıları onu təvazökar və nəcib insan, görkəmli alim və elm təşkilatçısı kimi tanıyır və qəbul edirdilər. Akademik Mahmud Kərimov bu hörmət və nüfuzu nəcib və xeyirxah əməlləri, elmi və təşkilatı fəaliyyəti ilə qazanmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev akademik Mahmud Kərimovun elmdə xüsusi fəaliyyətini nəzərə alaraq onu “Şöhrət” orden ilə təltif etmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan alimləri, ziyalıları ölkəmizin, cəmiyyətimizin elitasıdır. Onların dünyagörüşü, mövqeyi, hərəkətləri, fəaliyyəti Azərbaycanın inkişaf dinamikasını, inkişaf perspektivlərini xeyli dərəcədə müəyyən edir”. Bu sahədə akademik Mahmud Kərimovun xüsusi yeri və rolu olmuşdur ki, bu gün də o minnətdarlıqla xatırlanır.

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ
SABİQ PREZİDENTİ, AKADEMİK
MAHMUD KƏRİMOVUN 75 İLLİK
YUBİLEYİ MÜNASİBƏTİLƏ

**AMEA Gəncə Bölməsinin sədri,
akademik Fuad ƏLİYEV**

Azərbaycan Şərqi ən qədim elm və mədəniyyət mərkəzlərindən biridir. Tarixi məlumatlara və qədim elmi kitablara, milli-mənəvi dəyərlərə nəzər saldıqda millətimizin böyük mütəfəkkirlərə, görkəmli alimlərə, zəngin biliyə, elmi nailiyyətlərə malik olduğunu görürük.

Məhəmməd peyğəmbərin yaranan bir gündən axirət dünyasına qədər elmlə məşğul olmağı nəsihət etməsi heç də təsadüfi deyil.

“Elm üçün bir an çalışmaq Allah yanında oruc tutmaqdan, Həccə getməkdən, ulu Tanrı yolunda cihada qoşulmaqdan daha üstündür”.

Vətəninə, dövlətini, millətini sevən hər bir insan elmə, təhsilə yüksək qiymət verməli, daim onun inkişafına çalışmalıdır.

Azərbaycan elminin müqəddəs məbədi olan Milli Elmlər Akademiyasının yaranmasında və inkişafında bir çox görkəmli alimlərin əməyi olmuş və hər bir şəxs elmə göstərdiyi diqqət və qayğıya görə özünə sağlığında abidə yaratmışdır.

Xalqımızın görkəmli elm xadimləri, onların dünya elminə verdiyi nəzəriyyələr və ixtiralar əsasında 1945-ci ildə

yaradılan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının formalaşması və inkişafında akademik Mahmud Kərimovun da böyük əməyi olmuşdur.

Bu görkəmli şəxsiyyətin uzun illər ərzində çətin və şəərəfli zəhməti sayəsində Azərbaycan elminin müxtəlif sahələrini inkişaf etdirə bilmişdir.

Yəqin ki, bu anım günündə onunla birgə Milli Elmlər Akademiyasında çalışan alimlər bir çox elmi nailiyyətləri öz xatirələrində qeyd edəcəklər.

Mən də uzun illər ərzində onunla birgə çalışdığım üçün Azərbaycan elminin regionlarda inkişaf etdirilməsi, elmi kadrların hazırlanması, regionun problemlərinin həlli üçün yaradılan laboratoriyalar və şöbələr haqqında qısaca məlumat vermək istərdim.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu Ulu Öndərimiz Heydər Əliyevin elmə göstərdiyi diqqət və qayğının nəticəsidir ki, onun verdiyi sərəncam və qərarlar əsasında ölkəmizin müxtəlif regionlarında elmi mərkəzlərin yaradılmasına rəvac verildi. Çünki bölgələrin sosial-iqtisadi və ictimai-siyasi inkişafı yüksək səviyyəli milli kadrların hazırlanması, innovativ texnologiyaların yerlərdə tətbiqi sahəsində həyata keçirilə bilərdi.

1981-ci ildə yaradılan Kirovabad Elm Mərkəzi də bu tələblərin həyata keçirilməsi məqsədilə fəaliyyətə başlamış və tədrisən müxtəlif rəhbərlik dövründə öz inkişaf mərhələsini keçmişdir.

Mərhum akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi dövründə Gəncədə elmin müxtəlif sahələrini əhatə edən yeni laboratoriyalar və şöbələr yaradılmağa başlandı, çünki o dövrdə şəhər Respublikanın ikinci sənaye mərkəzi

və milli-mənəvi dəyərlərin qorunub saxlanıldığı bir mərkəz idi.

Kirovabad Elm Mərkəzi yaradılarkən üç kimya laboratoriyası əsasında formalaşmış və əsasən dünyada yeganə müalicəvi əhəmiyyətə malik Naftalan nefti, yerli xammallar əsasında fəaliyyət göstərən əlvan metallurgiya sahələrində elmi tədqiqat işləri aparılmışdır.

Qərb bölgəsi tarixən əlvan metallurgiya sahəsində inkişaf etmiş, ancaq istehsal sahələrinin fəaliyyəti nəticəsində bu ərazinin torpaq və su hövzələrini tullantılar zəbt etmişdir ki, bu da ciddi ekoloji problemlərin yaranmasına səbəb olmuşdur.

Mərhum akademik uzun illər Radiasiya Problemləri İnstitutuna rəhbərlik etdiyi üçün bu tullantıların tərkibini yaxşı bilir və onların törədəcəyi fəsadları aradan qaldırmaq üçün Gəncə Elm Mərkəzində Ekologiya və təbii sərvətlər laboratoriyasının yaradılmasına qərar vermiş və az bir vaxt ərzində laboratoriya fəaliyyətə başlamışdır.

Aparılan elmi tədqiqatlar nəticəsində az bir vaxt ərzində Qərb bölgəsi ərazisindəki iki yüz milyon tondan artıq müxtəlif sənaye tullantılarının mövcudluğu aşkar edildi və onların hər biri pasportlaşdırılaraq yeni istehsal sahələrinin yaradılması texnologiyaları və layihələri hazırlandı.

İctimai və humanitar elmlər sahəsində də mərhum akademik Mahmud Kərimov çox vacib və dəyərli elmi tədqiqatlar aparılmasına şərait yaratdı.

Dövlətimiz və elmimiz üçün ən vacib məsələlərdən biri xalqımızı dünya mədəniyyətinə tanıtdıran Nizami Gəncəvi Mərkəzinin yaradılması haqqında verdiyi qərar oldu.

Yaradılan Mərkəz uzun illər ərzində dahi şairin şəcərəsinin araşdırılması və yaradıcılığına həsr olunan elmi tədqiqat işləri aparmış, onlarla kitablar nəşr etdirmiş, nizamişünas alimlər yetişdirmişdir və şairin irsini xarici ölkələrdə təbliğ etməyə nail olmuşdur. Tədqiq olunan tarixi materiallar və əlyazmalar əsasında dahi şairin nəsil şəcərəsinin minillər boyu Gəncə şəhərində yaşadığı və onun heç bir başqa ölkəyə getmədiyini tədqiq etmişlər.

Aparılan elmi tədqiqatlar əsasında dahi şairin 870 illik yubileyində akademik Mahmud Kərimov Akademiyanın bir qrup rəhbər heyəti ilə Gəncə şəhərində Madrid Klubunun üzvləri ilə birgə möhtəşəm Heydər Əliyev Mərkəzində yubileydə iştirak etmiş, dahi mütəfəkkirin yaradıcılığı ilə bağlı dəyərli elmi çıxışlar etmişlər.

Sovetlər Birliyi dövründə professor Rüstəm Əliyevin rəhbərliyi ilə nəşr edilmiş, lakin sonradan nəşri dayandırılmış “Nizamişünaslıq” jurnalının çapının bərpa edilməsi də akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi sayəsində mümkün olmuşdur. Jurnal bu gün də uğurla nəşr edilir.

Qərb bölgəsi tarixən qədim yaşayış məskəni olmuş və minillər ərzində burada külli miqdarda arxeoloji və etnoqrafik materiallar toplanılmış, əfsuslar olsun ki, tədqiqat işləri fasilələrlə həyata keçirilmiş, bu sahədə bölgədə elmi tədqiqat bazası olmamış, bu da Azərbaycan tarixinin çox qədim köklərini öyrənməyi ləngitmişdir.

Akademik Mahmud Kərimovun dövlətə, millətə diqqət və qayğısının nəticəsi olmuşdur ki, vətən tariximizi öyrənmək məqsədilə Gəncə Regional Elm Mərkəzində Arxeologiya və etnoqrafiya şöbəsi onun rəhbərliyi dövründə yaradılmışdır.

Yaradılan şöbə imkan vermişdir ki, Gəncə şəhərinin qədim ərazisində yerli alimlərlə yanaşı, ABŞ, Yaponiya, İtaliya və Fransadan dəvət olunmuş arxeoloq alimlərlə birgə beynəlxalq araşdırmalar və arxeoloji qazıntı işləri həyata keçirilsin.

Bütün bunların nəticəsi olaraq nəinki görkəmli mütəfəkkirlərin həyat və yaradıcılığının öyrənilməsinə və tarixi irsin tədqiqinə, həmçinin ekoloji durumun yaxşılaşdırılmasına və elmi kadrların hazırlanmasına böyük imkanlar yaradılmışdır.

Gəncə Bölməsinin inkişafında laboratoriyalar və şöbələrin texniki təchizatı ən vacib şərtlərdən olmuşdur və bu illərdə yaradılan laboratoriyaların yeni avadanlıq və texnikalarla təchizatı yüksək səviyyədə həyata keçirilmiş və bu yeni iş yerlərinin yaradılmasına imkan vermişdir.

Yaradılan laboratoriyalar və şöbələrdə aparılan elmi tədqiqatların nəticəsi olaraq sonrakı illərdə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəncam və qərarları əsasında Qərb bölgəsində sosial və iqtisadi problemlərin elmi əsaslarla tədqiq olunması məqsədilə elmi tədqiqat İnstitutları fəaliyyətə başlamışdır.

Bu da bir daha sübut edir ki, akademik Mahmud Kərimovun həyata keçirdiyi qərarlar on illər sonra öz müsbət bəhrəsini verir.

Gəncə Elm Mərkəzinin inkişafında qısaca qeyd edilən məqamlar əsl elm fədaisi və təşkilatçısı, fədakar alim, görkəmli elm xadiminin dəstəyi ilə kiçik bir Elm Mərkəzinin inkişaf edərək müxtəlif İnstitutların yaradılmasına səbəb olmuşdur.

Bizi yaradanların ən böyük savabı elmə, təhsilə, mədəniyyətə xidmət edən şəxslərə nəsib olur. Bütün bunlar akademik Mahmud Kərimovun simasında özünü büruzə verir.

Gəncə Bölməsinin əməkdaşları adından uca Tanrıdan ailəsinə səbr diləyir, ona rəhmət diləyir, “qəbri nurla dolsun” deyirik!

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOV
GÖRKƏMLİ ALİM VƏ ƏDALƏTLİ
ŞƏXSİYYƏT İDİ

**AMEA-nın müşaviri,
akademik Telman ƏLİYEV**

Akademik Mahmud Kərimovun xatirəsi mənim üçün çox əzizdir!

O, çox mürəkkəb və ağır bir vaxtda Akademiyaya prezident seçilmiş və on ildən çox müddətdə Azərbaycanın Milli Elmlər Akademiyasına rəhbərlik etmişdir.

Akademik Fərəməz Maqsudovun vəfatından artıq bir ildən çox vaxt keçmişdi və bölməmizin bir neçə nüfuzlu, görkəmli üzvləri də vəfat etmişdi. İş o yerə çatmışdı ki, bölmədə yeni seçkilər keçirmək mümkün olmadı və yeni üzvlərin seçilməsi üçün Akademiyanın Ümumi iclasının keçirilməsinə ehtiyac duyuldu. Bu dövrdə ümumiyyətlə, pessimist bir vəziyyət var idi və Mahmud Kərimovun Akademiyanı belə bir haldan çıxarıb işgüzar, optimist bir mühit yarada biləcəyinə çox az adam inanırdı. İlk vaxtlar doğrudan da işlər yaxşı getmirdi, Mahmudun utancaqlığı, alicənablığı, aristokratlığı, insanpərvərliyi bir sıra insanlar tərəfindən acizlik, bacarıqsızlıq kimi qəbul edilirdi. Lakin, bu dövr çox çəkmədi. Rəyasət Heyətinin iclasında Mahmud Kərimov Akademiyanın fəaliyyətinin effektivliyini artırmaq və problemlərin həllini təmin etmək üçün aktual qərarlar qəbul edilməsini təşkil etdi. İnstitutlarda canlanma prosesi başladı. Hamı başa düşdü ki, rəhbərlik tərəfindən işin xeyrinə olan bütün məsələlərdə köməklik olacaq. Mahmudun

xeyirxahlığı, yüksək intellektə və biliyə malik olması, təşkilatlara bacardığı qədər kömək etməyə çalışması çox optimist bir mühitin yaranmasına səbəb olmuşdu. Bu, institutlarda bir canlanma prosesi yaratmışdı. O tətbiqi əhəmiyyətli, iqtisadi səmərəli işlərə xüsusi ilə diqqət göstərirdi. Belə ki, bizim institutda Xüsusi Konstruktor Bürosu vasitəsilə neft mədənlərində obyektlərin istismarının daha səmərəli idarə edilməsini təmin edən sistemlərin yaradılmasına, tətbiqinə bir başa köməklik göstərirdi. Özü o zaman Şirvan Oil, Səlyan Oil, Siyəzən Oil obyektlərinə bizimlə gedir, eksperimentlərin nəticəsini özü müşahidə edir, tövsiyələr verirdi. Mahmud Kərimov çox təvazökar və sadə insan idi. O, informatika üzrə tətbiqi xarakterli işlərin perspektivini görürdü və o vaxtki çətinliklərə baxmayaraq, hazırda çox effektiv işlər görən "Sinam"-ın fəaliyyəti üçün şəraitin yaradılmasına köməklik göstərmişdi. Mən şadam ki, o məhz informasiya texnologiyaları üzrə akademik seçilmişdi. O, bizim institutun fəaliyyətində, bizim mövzuların müzakirəsində, inkişafın perspektiv istiqamətləri barədə ən yüksək səviyyəli peşəkar mütəxəssis kimi iştirak etmiş, çoxlu faydalı təkliflər vermiş və fikirlər söyləmişdi. Bizim institut o vaxtlar istismarı dayandırılmış neft quyularından istifadə etməklə, "Seysmoakustik stansiyalar şəbəkəsi" yaratmaqla seysmik xəbərdarlıq layihəsi üzərində işləyirdi. O, bizim Şirvan stansiyasının işi ilə tanış olduqdan sonra bu işə diqqətini artırdı, maliyyə yardımını göstərdi və bu işin aparılmasına şərait yaratdı. Ümumiyyətlə, Mahmud Kərimov çox istedadlı bir alim idi. Mən Rəyasət Heyətinin iclaslarında onun elmin müxtəlif sahələrində çox peşəkar fikirlər söylədiyinin dəfələrlə şahidi olmuşam.

Bizim onunla olan dostluq münasibətimiz xeyli əvvəllər başlamışdır. Onda o, “Radiasiya tədqiqatları” sektorunun rəhbəri idi. Sonra o prezident olanda bu münasibətlər daha da inkişaf etdi. Bizim institutun fəaliyyəti də onun yaxından köməyi ilə yaxşılaşdı. Bir gün o, mənə Akademiya-ya dəvət etdi və mənim ölkəmizin Prezidenti möhtərəm İlham Əliyev cənabları tərəfindən “Şərəf ordeni” ilə mükafatlandırılmağım barədə qərarı oxudu və ordeni mənə təqdim etdi. Bu yüksək mükafatı mənə təqdim etməklə onun mənim işimin qiymətləndirilməsi üçün göstərdiyi diqqət heç vaxt yadımdan çıxmayacaq.

Mahmud Kərimov ümumiyyətlə, hamıya qarşı diqqətli idi. Təəssüflər olsun ki, onun təvazökarlığından, mülayim xasiyyətindən, alicənablığından, xeyriyyəçiliyindən istifadə edən insanları görmüşəm. Buna baxmayaraq, Mahmud müəllim onların səviyyəsinə enməməyə çalışmış, baş verənlərə münasibət bildirməmiş və bu hərəkətlərə reaksiya verməmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti seçildikdən sonra Mahmud Kərimov Akademiyanın prezidenti olaraq istədiyi kimi fəaliyyət göstərməsinə mane olan başqa amillər də var idi. Bütün bu işlər onun səhhətinə tədricən təsir edirdi. Onun çox tez-tez siqarət çəkməsinin əsas səbəbi də mənim fikrimcə bu idi. Nəticədə, o həyatının ən məhsuldar, intellektinin ən parlaq bir vaxtında, ən çətin işləri arxada qoyub uğurlu illər başlayan bir dövrdə, xalq arasında səmimi hörmət yaranan bir dövrdə qəfildən həyatla vidalaşdı.

Onun vaxtsız vəfatı Azərbaycan elmi üçün son dərəcə böyük itki idi. Əgər ölüm mane olmasaydı indi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası tamamilə başqa bir vəziyyətdə

ola bilərdi. Onun istedadı, ideyaları, planları Akademiya-mızı ölkənin ən faydalı bir təşkilatına çevirməyə imkan ve-rəcəkdı.

Zəngin elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti ilə seçilən gör-kəmli alim və xeyirxah insan Mahmud Kərimovun xatirəsi onu tanıyanların qəlbində həmişə yaşayacaqdır.

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOVUN
ƏZİZ XATİRƏSİ HEÇ ZAMAN
UNUDULMAYACAQDIR

**Milli Məclisin Səhiyyə komitəsinin sədri,
akademik Əhliman ƏMİRASLANOV**

Tanınmış elm xadimi, akademik Mahmud Kərimovun Azərbaycanda elmin inkişafında və idarə olunmasındakı gördüyü işlər heç vaxt unudulmayacaqdır. Ölkəmizdə radiasiya fizikası və informatika sahələrinin yeni biliklərlə zənginləşməsində mühüm rol oynayan, dielektriklər fizikası ilə bağlı fundamental tədqiqatlar aparan Mahmud Kərimov radioekologiya və radiasiya materialşünaslığı istiqamətlərində də elmi araşdırmaları ilə məşhur olmuşdur. Alimin bir çox istiqamətlər üzrə müəyyən etdiyi metodlar və gəltdiyi elmi nəticələr həmişə öz aktuallığı, fundamental-nəzəri və tətbiqi əhəmiyyəti ilə seçilmişdir. Onun uzun müddət rəhbərlik etdiyi Radiasiya Tədqiqatları Sektoru AMEA-nın nüfuzlu institutlarından birinə çevrilərək beynəlxalq aləmdə sanballı elmi qurum kimi qəbul olunmuşdur.

Görkəmli alim Mahmud Kərimov nəcib xüsusiyyətləri və mənəvi keyfiyyətləri ilə elm adamlarının qəlbində daim yaşayacaqdır. MDB ölkələri və türkdilli dövlətlərin atom enerjisindən sülh məqsədi ilə istifadəsi üzrə komissiyalarının üzvü olan Mahmud Kərimov Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələndirilməsi Şurasının sədri kimi

dövlət qurumları və ali təhsil müəssisələrində elmi-tədqiqat proseslərinin səmərəli əlaqələndirilməsi prosesinə də mühüm töhfə vermişdir.

Mahmud Kərimovun araşdırmalarının nəticələri ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənarda nəşr edilmiş 200-ə yaxın elmi əsərdə öz əksini tapmışdır. O, elmi nailiyyətlərinə görə çoxsaylı patent və müəlliflik şəhadətnamələri almışdır. Ömrünün 40 ilini Azərbaycan elminin inkişafına həsr edən Mahmud Kərimov AMEA-ya rəhbərliyi dövründə dövlətin elm siyasətinin uğurla tətbiqinə çalışmışdır. Onun bu quruma rəhbərlik etdiyi dövrdə mən Milli Elmlər Akademiyasının Biologiya elmləri üzrə akademik katibi olmuşam və onunla birlikdə elmi işlərin araşdırılması o cümlədən, tətbiqi ilə bağlı ünsiyyətimiz sıx olurdu. Ürəyi hər zaman Vətəni ilə döyünən Mahmud Kərimov elmimizin tarixində böyük iz buraxmışdır. Azərbaycan elminin inkişafında yorulmadan çalışan Mahmud Kərimovun elmi irsi hər zaman gələcək nəsillər üçün mənbə olacaqdır.

Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının idarə heyətinin sədri kimi fəaliyyət göstərən akademik Mahmud Kərimov Azərbaycan elminin inkişafındakı xidmətlərinə görə Prezident İlham Əliyev tərəfindən yüksək ordenə - “Şöhrət” ordeninə layiq görülmüşdür. Azərbaycanda fizika elminin inkişafında, bu sahədə sanballı tədqiqatların aparılmasında böyük xidmətləri olan Mahmud Kərimovun AMEA-ya rəhbərlik etdiyi dövr bu qurumun fəaliyyətinin keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoyması ilə nəticələnmişdir.

Görkəmli alim, bacarıqlı elm təşkilatçısı, akademik Mahmud Kərimovun əziz xatirəsi heç zaman unudulmayacaqdır.

MAHMUD MÜƏLLİMLƏ SON SÖHBƏTİMİN DAVAMI...

**Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin direktoru,
akademik Nailə VƏLİXANLI**

Ulu Tanrımın qismətimdə olan ömür yolumda mənə bəxş etdiyi nemətlərdən biri də qarşıma çıxardığı, həmişə xatirəmdə yaşayan əməlisaleh, xeyirxah insanlardır. Sayca o qədər də çox olmayan belə insanlar arasında bu il 75 yaşı, çox təəssüf ki, onsuz yad edilən Mahmud müəllimin özü-nəməxsus yeri vardır. Ulu Tanrımdan həm də ona görə çox razıyam ki, mənə bu nəcib insanla 6 il – 2007-ci ildən 2013-cü ilin fevralınadək həmkarlıq etmək imkanı verdi. Həmin 2007-ci ildə mən Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti seçiləndə Mahmud müəllim artıq 6 il idi ki, bu nüfuzlu elmi qurumun prezidenti idi. O zamanlar mənim onunla həmkarlığım Elmlər Akademiyasının prezidenti və akademiya-ya təbə Tarix Muzeyinin direktoru səviyyəsində davam edirdi. Mahmud müəllimin həmin vaxtlar az qala bərbad hala düşmüş Tarix Muzeyinin yenidən dirçəlməsi üçün bir prezident kimi etdikləri Azərbaycanın ən böyük və zəngin muzeyinin fəaliyyətinin bərpası yolunda atılan ilk addımlar oldu. Muzeyin yerləşdiyi Tağıyev mülkünün bütövlükdə muzeyə verilməsi, binanın müxtəlif hissələrinin orada məskən salan “kirayənişinlərdən” geri alınması yolunda apardığımız mübarizədə məhz Mahmud müəllim bizə həm arxa, həm dayaq oldu. Muzeyin yeni görkəmlə ziyarətçiləri

qəbul etməsi üçün əlindən gələni edən bu nəcib insan burada həyata keçirilən, bəzən özünün də təşəbbüskarı olduğu bütün tədbirlərdə fəal iştirak etməyi vacib bilirdi.

2007-ci ildən bəri, Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətində birgə fəaliyyətimiz zamanında mən Mahmud müəllimi daha yaxından tanıdım. Bir prezident kimi elmin təşkili və idarə olunmasına ləyaqətlə başçılıq edən Mahmud müəllim Azərbaycan akademik elminin inkişaf etdirilməsində xüsusilə diqqətli idi. Müstəqillik illərində olan bu inkişaf məhz onun adı ilə bağlıdır. Onu da demək vacibdir ki, Mahmud müəllim ümumakademiyanın elm təşkilatçısı olmaqla yanaşı, öz ixtisas sahəsinin də görkəmli bilicisi idi. Məhz onun rəhbərliyi dövründə o vaxtlar başçılıq etdiyi Radiasiya Tədqiqatları Sektoru instituta çevrilmiş, beynəlxalq aləmdə nüfuzlu elmi qurum kimi tanınmışdı.

Mahmud müəllim haqqında danışarkən dünya şöhrətli Azərbaycan alimi Nəsirəddin Tusinin hələ XIII əsrdə əsl elm adamı üçün dedikləri yada düşür. Onun sözlərinə görə alimi yalnız elmi biliyinin çoxluğu ilə deyil, əməllərinin faydası, əxlaqının saflığı, özünün xeyirxahlığı ilə sınamaq vacibdir. Doğrudan da, orta əsr mütəfəkkiri bu sözləri elə bil ki, Mahmud müəllim kimi yalnız elmi biliyi ilə deyil, yüksək insani keyfiyyətləri ilə yaddaşlarda qalan elm fədailəri üçün demişdi.

Onunla ünsiyyət çox rahat idi. Sadəliyi, səmimiliyi, təmkinliyi ilə hətta narahat həmsöhbətini də gərginlikdən çıxarırdı. Yaxından tanışlıq onun insani simasının aliliyi, mənəviyyatının uralığını bir daha təsdiq edirdi. Ümumiyyətlə, yetərincə həssas və diqqətli idi. Onun səmimiyyəti

qarşı tərəfi də özünə uyğunlaşdırır, ona qarşı əminlik, güvənlik yaradırdı. Tutduğumuz vəzifəyə uyğun Mahmud müəllimlə Gəncədə, Şəmkirdə, Şəkiddə, Dərbənddə, Naxçıvanda və başqa yerlərdə keçirilən tədbirlərdə iştirak etmiş, dəfələrlə yolyoldaşı olmuşduq. Yol insanları yaxınlaşdırdığı kimi, onları daha yaxşı tanıdır. Mahmud müəllim hər yerdə özünün dərin biliyi, yüksək mədəniyyəti, əsl ziyalılığı, fərqliliyi ilə seçilirdi.

Son görüşümüz 2013-cü ilin fevralın əvvəlində oldu. Rəyasət Heyətinin növbəti iclasında Mahmud müəllim işdə olsa da, nədənsə gəlməmişdi. Nigaran qalaraq, otağına qalxdım. Yazı masasının arxasında oturub nəsə yazırdı. Üzünün rəngi avazıymışdı. Özünü bir qədər narahat hiss etdiyi üçün iclasa gəlmədiyini dedi. Xeyli söhbət etdik, lakin bəzi məsələləri həftənin birinci gününə saxladıq. Mən nə biləydim ki, bu bizim son söhbətimizdir. Şənbə günü Arif müəllim zəng vurub, həyəcanla ağıma da gətirə bilmədiyim xəbəri mənə çatdırdı, Mahmud müəllimin Türkiyəyə aparıldığını bildirdi. Duadan başqa nə edə bilərdik ki? Lakin, görünür qismət bu imiş... Sonrakı həftəyə saxladığımız, davam etdirə bilmədiyimiz söhbətimiz yarımçıq qaldı.

Mahmud müəllimin ömrü kimi...

AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOV
ÇOX SƏMİMİ İNSAN İDİ ...

**Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun baş direktoru
AMEA-nın müxbir üzvü Misir MƏRDANOV**

Azərbaycan elm tarixinin görkəmli simalarından biri olan akademik Mahmud Kərimovu tələbəlik illərindən tanıyırdım. Biz təhsil aldığımız illərdə Fizika və Mexanika-riyaziyyat fakültələri yenicə ayrılmışdı, ona görə də eyni binada yerləşən, eyni mərtəbədə dərsləri olan fakültələrin tələbələri bir-birini yaxşı tanıyırdılar. O dövrdə təhsilə münasibət bir qədər fərqli idi və əlaçı uşaqlar bir-biri ilə yaxın münasibət saxlayırdılar. Mahmud məndən iki kurs aşağıda oxusa da, istedadlı tələbə kimi yoldaşlarından seçilən bu mədəni oğlanla müəyyən münasibətimiz yaranmışdı. Ona universitetin tanınmış alimləri- Abdulla Muxtarov, Bəhram Əsgərov, İsmət Nəcəfov, Niftalı Qocayev, Sabir Hacıyev, Qüdrət Axundov və başqaları dərs deyirdilər. Professor Niftalı Qocayev deyirdi ki, Mahmud adlı çox istedadlı bir oğlan bizim kafedradan (Optika və molekulyar fizika) buraxılış işi (diplom işi) mövzusu götürüb və çox maraqlı, sanballı bir iş təqdim edib. Tələbə elmi cəmiyyətində, müxtəlif konfranslarda ara-sıra görüşürdük və onun alicənablığı, nəcibliyi gənclik illərindən hiss olunurdu.

Sonra taleyimiz elə gətirdi ki, yaxın sahələrə birlikdə rəhbərlik etməyə başladıq, o Azərbaycan elminin sükkanı arxasında dayanmışdı, mən isə təhsilə baxırdım. Bu gün eyni nazirlikdə birləşən elm və təhsil həmin dövrlərdə ayrı qurumlar tərəfindən idarə edilirdi və mən peşə yaxınlığımızla

əlaqədar xalqımızın böyük alimləri sırasında özünəməxsus yer tutan bu nəcib insanla tez-tez ünsiyyətdə olurdum. Həmin illərdə axşamlar hava qaralandan sonra Bakı bulvarında gəzməyi çox xoşlayırdım, mənim kimi piyada gəzməyi sevən Mahmud Kərimovla bir neçə dəfə bulvarda görüşüb söhbət edə-edə yoldaşlıq etmişdik. Bu gəzintilər zamanı da onun nə qədər zəngin, aristokrat, mənəviyyəti yüksək insan olduğunun şahidi olmuşam. Rus bölməsində təhsil alsa da, Azərbaycan ədəbiyyatından, tarixindən elə maraqlı detalları incələyirdi ki, məəttəl qalırdım. Bu insanın ixtisasının fizika olduğunu bilməsəydim fikirləşərdim ki, yəqin ədəbiyyatçı, yaxud tarixçidir.

On ildən artıq Milli Elmlər Akademiyasına rəhbərlik edən və Azərbaycan ziyalılığını özündə təcəssüm etdirən bu gözəl insan müstəqillik illərində akademik elmin inkişaf etdirilməsində müstəsna xidmətlər göstərə bilmişdir. Tarixinin çətin dövrlərində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına rəhbərlik edərək onun inkişaf etdirilməsi, dövlətimizin elm siyasətinin müəyyənləşdirilməsi və elmimizin yeni bir mərhələyə qədəm qoyması akademik Mahmud Kərimovun xidmətlərindəndir. O, elmin təşkili və idarə olunması prosesinə başçılıq edərək müstəqillik illərində ölkənin əsas intellektual potensialının cəmləşdiyi bu mötəbər qurumun respublikanın sosial-iqtisadi inkişafında rolunun artırılmasında, mədəni-intellektual imkanlarımızın genişləndirilməsində xüsusi rol oynamışdır.

Mahmud Kərimov islahatçı, yenilikçi ruhu, alicənablığı və yüksək insani keyfiyyətləri ilə Azərbaycan elmi ictimaiyyəti arasında yüksək nüfuz və hörmət qazanmışdı. O, AMEA-nın prezidenti kimi fəaliyyət göstərdiyi müddətdə

Azərbaycan elminin idarə olunmasında müasir çağırışları rəhbər tutmuş, ölkə elminin inkişafı və beynəlxalq aləmə integrasiyası istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirmişdir. AMEA-da bir sıra yeni elmi-tədqiqat laboratoriyalarının, Radiasiya Problemləri institutunun yaradılması, ölkəmiz üçün mühüm istiqamətlərdə yeni tədqiqatların aparılması bilavasitə Mahmud Kərimovun adı ilə bağlıdır. Akademik Mahmud Kərimov AMEA-nın gəncləşməsi işinə də xüsusi diqqət yetirmiş, onun tapşırığı ilə istedadlı gənclər seçilərək işə qəbul edilmiş, onlara xüsusi diqqət və qayğı göstərilmiş, nəticədə bu gün həmin şəxslər yüksəkixtisaslı kadrlar kimi Azərbaycan elminin inkişafına öz töhfələrini verirlər.

Təbiəti etibarlı ilə sakit, təmkinli, hadisələrə yanaşması baxımından tədbirli olan Mahmud müəllim, əslində çox yüksək təşkilatçılıq bacarıqlarına malik idi. Lazım olan anlarda qətiyyəti və müdrikliyi ilə ətrafdakıları təəccübləndirməyi bacaran insanlardan idi. Onunla bir neçə dəfə xarici səfərlərdə olub Azərbaycan ziyalılığını ləyaqətlə təmsil etdiyinin şahidi olmuşam. Xarici dillərdə sərbəst danışan, yerində və dəqiq təkliflər verən, pragmatik və xarizmatik bir şəxsiyyət kimi Mahmud Kərimov Avropanın ən tələbkar auditoriyalarında da özünə və xalqımıza dərin rəğbət hisləri oyada bilirdi. Yaxşı xatırlayıram ki, bir dəfə Kırmda Beynəlxalq bir konfransda ikimiz iştirak edirdik. Uzaq yollarda Mahmud müəllimin alicənablığı bir az da artaraq bulvardakı yol yoldaşlığını da üstələyirdi. Son dərəcə təvazökar, aristokrat bir şəxsiyyət olan bu insan böyük bir qurumun rəhbəri, ölkənin elm məbədinin prezidenti, aka-

demik olduğunu heç kəsə, hətta mənə də hiss etdirmək istəmirdi. Məndən cəmi iki yaş kiçik olmasına baxmayaraq, özünü elə aparırdı ki, güya mən ondan 10-15 yaş böyüyəm, o da mənim kiçik qardaşımdır. Oteldə anket dolduranda özünü orta məktəbdə fizika müəllimi kimi təqdim etdi. Ancaq konfransda ermənilər hədyan sözlər deyəndə ayağa qalxıb elə sərt danışdı ki, bu sakit, təmkinli adamın “ağzından od tökülməyə” başladı. Həmin iclasa moderatorluq edən Amerikalı alim Mahmud müəllimə müraciət edərək onu sakitləşdirmək istəyəndə o anındaca rus dilindəki çıxışını saxladı və dərin mühakimələri və arqumentləri ilə səlis ingilis dilində Amerikalı həmkarını yerinə oturtdu.

Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələndirilməsi Şurasının sədri kimi o, dövlət qurumları və ali təhsil müəssisələrində elmi-tədqiqat proseslərinin effektiv koordinasiya edilməsi və əlaqələndirilməsi prosesinə də öz töhfələrini vermiş, onun Akademiyaya prezidentliyi dövründə AMEA-nın Naxçıvan, Gəncə bölmələri, Lənkəran Regional Elmi Mərkəzi daha səmərəli fəaliyyət göstərmişdir.

Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının İdarə Heyətinin sədri kimi müxtəlif ölkələrdə diaspor təşkilatları ilə keçirilən asan olmayan görüşlərdə Mahmud müəllim böyük vətənpərvərlik nümunəsi və fədakarlıq nümayiş etdirmişdir.

Bütün bunlarla yanaşı, akademik Mahmud Kərimov həm də görkəmli tədqiqatçı, radiasiya fizikası və informatika sahələrində dünya miqyasında tanınmış alim idi. Onun araşdırmalarının nəticələri Azərbaycanda və xaricdə nəşr edilmiş və beynəlxalq elmi ictimaiyyət tərəfindən böyük maraqla qarşılanmış 200-ə yaxın elmi əsərdə öz əksini

tapmışdır. Elmi tədqiqatlarının başlıca istiqaməti dielekt-riklər fizikası ilə bağlı olan Mahmud Kərimovun bir çox di-gər istiqamətlər üzrə də müəyyən etdiyi metodlar və gəl-di-yi elmi nəticələr öz aktuallığı, fundamental-nəzəri və tətbi-qi əhəmiyyəti ilə seçilmişdir. Onun elmi yenilikləri çoxsaylı patent və müəlliflik şəhadətnamələri almışdır.

Görkəmli alim, bacarıqlı elm təşkilatçısı, yüksək mədə-niyyətə malik nəcib şəxsiyyət, zəngin mənəviyyatlı xeyir-xah və alicənab insan, hamıya yüksək ehtiram göstərən əsl ziyalı, akademik Mahmud Kərimov daim ürəklərdə yaşa-yacaqdır.

UNUDULMAZ
AKADEMİK MAHMUD KƏRİMOV

**Aşqarlar Kimyası İnstitutunun baş direktoru,
akademik Vaqif FƏRZƏLİYEV**

Ataların həddindən artıq sayda müdrik sözləri var və onların birində deyilir: “Alim olmaq asandır, insan olmaq çətin!”. Bu müdrik sözlər daha çox bizim dövrə aiddir, çünki həqiqətən də bir çoxları üçün alim olmaq çox asan başa gəlir. Ona görə, ulu babalarımız məni bağışlasın, mən istərdim qeyd olunan müdrik sözləri başqa cür səsləndirəm: “əsl alim olmaq, insan olmaq kimi çətinidir”.

Bəli, 75 illik yubileyini özünün haqq dünyasında olduğu zaman keçirdiyimiz akademik Mahmud Kərimov, sözün tam mənasında, əsl alim idi.

Akademik Mahmud Kərimov Azərbaycan milli sənətşünaslıq məktəbinin banilərindən biri olan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü mərhum Kərimov Kərim Cabbar oğlunun, görkəmli alimin ailəsində dünyaya gəlmişdi.

Bizim dövrdə əksər hallarda alim ailəsində dünyaya gələn övlad valideynin yolu ilə gedir. Təbii ki, bu yol onun üçün asan yoldur, ələlxüsus əgər valideyn cəmiyyətdə tanınmış görkəmli alimdirsə. Lakin akademik Mahmud Kərimov həyat yolunu tamamilə başqa istiqamətdə, elmdə ən ağır istiqamətlərdən biri olan fizika sahəsini, daha dəqiq desək radiasiya fizikasını seçdi.

Akademik Mahmud Kərimov radiasiya fizikası və informatika sahələrində apardığı fundamental-nəzəri və tət-

biqi tədqiqatlar nəticəsində tez bir müddətdə fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru və sonra elmlər doktoru elmi dərəcələrə nail oldu, daha sonra isə professor emi adını aldı və 2001-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü və həmin ildə də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti vəzifəsinə seçilmişdir.

SSRİ dağıldıqdan sonra keçmiş SSRİ respublikalarında olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında da bütün sahələrdə, o cümlədən elmdə də tənəzzül hökm sürürdü və bu proses demək olar ki, 2001-ci ilə kimi davam etdi.

Akademik Mahmud Kərimovun Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına prezident seçildiyi ilə təsadüf edən 2001-ci ildən Azərbaycan Respublikası Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə artıq sürətlə inkişafa qədəm qoydu və hər sahədə olduğu kimi, Azərbaycan elmində də canlanma başladı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin və daha sonra onun layiqli davamçısı olan cənab İlham Əliyevin elmə göstərdikləri diqqət və qayğı nəticəsində Azərbaycan elminin yeni inkişaf dövrü başladı. Belə bir dövrdə dövlətin elm siyasətini həyata keçirən ali qurum olan Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidentinin üzərinə elmin təşkili və inkişafını təmin etmək nöqteyi-nəzərdən böyük məsuliyyət düşürdü.

Mən qətiyyətlə təsdiqləyə bilərəm ki, akademik Mahmud Kərimov əzmlə çalışaraq Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının üzərinə düşən bütün məsələlər yüksək səviyyədə həll olunurdu.

Akademik Mahmud Kərimovun elmi-təşkilati fəaliyyəti nəticəsində müasir Azərbaycan elmi beynəlxalq elm inf-

rastrukturlarına sürətlə integrasiya olunmuş və xarici ölkələrlə əlaqələrini xeyli genişləndirmişdir. Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələndirilməsi Şurasının sədri kimi o, dövlət qurumları və ali təhsil müəssisələrində elmi-tədqiqat proseslərinin effektiv koordinasiya edilməsi və əlaqələndirilməsi prosesinə də öz töhfələrini vermişdir.

Mənim elmi fəaliyyətimdə xoşbəxt illər nəsib olmuşdur ki, böyük alim, müdrik rəhbər, yüksək intellektə malik insan akademik Mahmud Kərimovun Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidentliyi dövründə AMEA-nın Kimya Elmləri Bölməsinin akademik-katibi və sonra isə AMEA-nın akademik-katibi vəzifələrində çalışmışdım.

Akademik Mahmud Kərimovun rəhbərliyi dövründə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasını Rəyasət Heyətində işgüzarlıq, böyük məsuliyyət, mehribanlıq hökm sürürdü.

Şərqin böyük mütəfəkkiri Mövlana Cəlaləddin Rumi-nin hikmətli nəsihətlərinin birində deyilir ki, ya olduğun kimi görün, ya da göründüyün kimi ol! Heç bir mübaliğəyə yol vermədən demək olar ki, Mahmud müəllim də olduğu kimi görünməyi bacaran böyük alim, səmimi dost və gözəl insan idi. Uzun müddət onunla çiyin-çiyinə çalışmış, onu yaxından tanıyan biri kimi söyləyə bilərəm ki, Mahmud müəllimin böyük alimliyi həm də onun sadəliyində idi. Müdriklərimiz məhz belə insanlar haqqında buyurublar ki, həqiqi elm adamının sadəliyi həm də onun böyüklüyündədir. Mahmud müəllim çox gözəl bilirdi ki, sadəlik, yaxşılıq və dürüstlük olmayan yerdə böyüklük ola bilməz. Məhz, ona görə əsl alimlər üçün böyüklük deyəndə yaşın çoxluğu deyil, daha çox intellektual və elitar meyarlara malik olması əsas götürülür. O meyarlar ki, məhz onlar insanı şəxsiyyətə çevirir, adına ucalıq, müdriklik gətirir.

Mahmud müəllimin alimliyi, işgüzarlığı və insanlığı bir yerdə harmoniya təşkil edirdi. O, dost, yoldaş, həmkar qayğısına qalmağa həmişə zaman tapırdı. Allahın ona qismət etdiyi imkanları həmkarlarının, dost və yoldaşlarının qayğısına da yönəldə bilirdi.

Bu həyatın yazılmayan bir qanunu, qanunauyğunluğu mövcuddur: bir gün dünyaya gələn insan bir gün də onu tərk edir. Olumla ölüm arasındakı olan bir ömür payında onun gördüyü işlər, əməllər, dediyi sözlər, düşündüyü fikirlər, iştirak etdiyi hadisələr insanların xatirələrində qalır. Həyat təcrübəsindən dəfələrlə görmüşük ki, elə alimlər olub ki, onlar haqqındakı xatirələr adi bir şey kimi ötüb keçir. Elə alimlər də olub ki, onlar haqqında xatirələr insanların qəlblərinə təsir edir və göz yaşlarına səbəb olur. Mahmud müəllim elə insanlardan olub ki, hər zaman xoş xatirələrlə xatırlanır, yada salınır.

Yuxarıda dediklərimi ümumiləşdirsəm belə qənaətə gələ bilərik ki, Mahmud müəllim 64 illik ömürün yaddaşına çox-çox uğurlu günlər yazı bilib. Ən böyük uğuru isə təbii ki, bir tərəfdən yuxarıda sadalanan çoxşaxəli elmi fəaliyyəti ilə dünya elminə verdiyi töhfələrdirsə, digər tərəfdən özünün malik olduğu saflıq, təmizlik, elə, obaya, torpağa bağlılıq və sair kimi mənəvi keyfiyyətləri yaratdığı elmi məktəbin müdavimləri olan saysız-hesabsız yetirmələrinə ötürməsidir. Akademik Mahmud Kərimovun xoşbəxtliyi həm də onda olub ki, geridə qoyduğu illər bundan sonra da onu sevənlərin yaddaşında alimliyin, xeyrixahlığın, sadəliyin, nəcibliyin yaxşı bir nümunəsi kimi saxlayacaqdır.

ZİYALILIĞIN
MAHMUD KƏRİMOV NÜMUNƏSİ

**Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin
Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin
direktor müavini, AMEA-nın müxbir üzvü
Əminəğa SADIQOV**

İnsanın xoşbəxtliyi onun hansı mühitdə, kimlərin əhatəsində yaşamağından və fəaliyyət göstərməyindən çox asılıdır. Bu baxımdan özümü həmişə şanslı hesab etmişəm. Körpəlikdən zəhmət və halallıq prinsipləri olan ailədə böyümək, əvvəl savadlı müəllimlərin dərs dediyi kənd məktəbində, respublikanın ən istedadlı uşaqlarından və seçilən müəllimlərindən ibarət olan Republika fizika-riyaziyyat təmayüllü orta internat məktəbində, daha sonra keçmiş SSRİ-nin nüfuzlu universitetlərinin birində təhsil almaq, respublikamızın aparıcı riyaziyyatçı alimlərinin işlədiyi AMEA-nın Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunda 3 il gənc elmi tədqiqatçı kimi çalışmaq mənə təlim-tərbiyəsi, intellektual və mədəni səviyyəsi, xeyirxahlığı yüksək səviyyədə olan xeyli sayda insanla tanış olmaq imkanı yaratmışdı. Bu azmış kimi 25 yaşından başlayaraq 33 il müddətində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının üzvləri, o cümlədən AMEA Rəyasət Heyətinin üzvləri və AMEA-nın prezidentləri ilə müntəzəm ünsiyyətdə olmaq, onlarla bir kollektivdə işləmək nəsb olmuşdur. Həsən Abdullayev, Eldar Salayev, Fəraməz Maqsudov, Mahmud Kərimov, Akif Əlizadə, Rəmiş Mehdiyev, İsa Həbibbəyli, Ziya Bünyadov, Azad Mirzəcanzadə, Mir-Məmməd Cavadzadə, Şəfaət Mehdiyev,

Midhət Abbasov, Cəlal Əliyev, Arif Paşayev, Cəlal Allahverdiyev, Nəriman Quliyev, Cəmil Quliyev, Toğrul Şahtaxinski, Asəf Nadirov, İsmayıl İbrahimov, Akif Hacıyev, Ədilə Namazova, Bəkir Nəbiyev, Ağamusa Axundov, İqrar Əliyev, Musa Rüstəmov, Əhliman Əmiraslanov, Telman Əliyev, Nailə Vəlixanlı və başqaları kimi görkəmli alimləri şəxsən tanımaq, onlarla əl verib görüşmək şərəfinə nail olmuşam. 29 yaşımda akademik Asəf Nadirovun sədrlik etdiyi AMEA-nın Nizamnamə komissiyasının tərkibində akademiklər Şəfaət Mehdiyev, Maqsud Əliyev, Bahadur Zeynalov, müxbir üzvlər Ələşrəf Məmmədov və Afad Qurbanovla birlikdə çalışmışam da xatirəmdə silinməz izlər buraxmışdır. Belə alicənab insanlarla ünsiyyətdən sonra hər yerdə ətrafımdakılara qarşı yüksək tənqidi baxışlarım formalaşmışdı. Etiraf edirəm ki, belə yaşamaq və işləmək o qədər də asan olmur. Ona görə də müxtəlif vaxtlarda çoxsaylı cəlbədicə təkliflərin olmasına baxmayaraq, AMEA-dan, elmi mühitdən kənarda fəaliyyətimi təsəvvür etməmişəm.

10 minə yaxın əməkdaşı olan, bütün səviyyələrdə kollegial və seçkili idarəetmənin hakim olduğu, yüksək elmi, mənəvi və mədəni rəqabətliyi hökm sürdüyü Milli Elmlər Akademiyası kimi müqəddəs bir elm məbədinə nəinki rəhbərlik etmək, bütün digər səviyyələrdə də məsul vəzifə daşımaq insandan böyük elmi dünyagörüş, səriştə və nümunəvi əxlaq tələb edirdi.

Ona görə də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidentləri həmişə ölkəmizin sayılıb-seçilən alimləri, nüfuzlu insanları olublar.

2000-ci ildə AMEA-nın prezidenti akademik Fəraməz Maqsudovun gözlənilmədən xəstələnməsi və dünyasını dəyişməsi elmi ictimaiyyətin arasında bir çaşqınlıq yaratmışdı. Uzun müddət AMEA üzvlüyünə seçkilərin keçirilməməsi AMEA üzvlərinin tərkibinin xeyli azalmasına, onların orta yaş həddinin isə xeyli artmasına səbəb olmuşdu. Belə bir şəraitdə ölkə rəhbərliyi tərəfindən əvvəl AMEA üzvlərinin, sonra isə AMEA prezidentinin seçkilərinin keçirilməsi kimi müdrik bir qərar qəbul olundu.

Beləliklə, 2001-ci ildə 53 yaşlı akademik Mahmud Kərimov Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti seçildi və 13 il AMEA-ya uğurla rəhbərlik etdi.

Bu 13 ili bütövlüklə Mahmud müəllimin bilavasitə rəhbərliyi altında işləmək, demək olar ki, hər gün onunla ünsiyyətdə olmaq, müxtəlif məsələlərlə bağlı onunla fikir mübadiləsi aparmaq, onun sədrliyi ilə keçirilən tədbirlərdə iştirak etmək, onunla birlikdə xarici səfərlərdə olmaq mənə nəsib olmuşdur. Ona görə də Mahmud müəllimin rəhbərliyi dövründə AMEA-nın inkişaf yolu kino lentı kimi gözərimin önündə və hafizəmdədir.

Bu dövrün ən xarakterik cəhəti ondan ibarət idi ki, xalqımızın Ümummilli Lideri Heydər Əliyev və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Mahmud müəllimə xüsusi hörmət nümayiş etdirirdilər. Digər dövlət orqanlarının rəhbərləri də öz ehtıramlarını həmişə səmimiyyətlə bildirirdilər. Bu münasibət AMEA-nın fəaliyyətinə çox müsbət təsir göstərirdi. Elmin, Akademiyanın problemləri ilə bağlı Mahmud müəllimin vəsatətlərinin demək olar ki, hamısı müsbət həll olunurdu.

AMEA-nın prezidenti kimi Mahmud müəllimin ilk əsas uğuru ölkə başçısı Heydər Əliyevin onu qəbul edərək AMEA-nın gələcək inkişafı barədə onunla geniş fikir mübadiləsi etməsi və bunun ardınca 4 yanvar 2003-cü il tarixində “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının statusu haqqında” Fərman və “AMEA-nın Nizamnaməsinin təsdiq edilməsi haqqında” Sərəncam imzalaması oldu. Bu sənədlərlə Elmlər Akademiyasına ilk dəfə olaraq ölkəmizdə elmin inkişafını təşkil və təmin edən, müstəqil ölkəmizin elmi və elmi-texniki siyasətini həyata keçirən, Azərbaycan Respublikasındakı bütün elmi müəssisə və ali məktəblərin elmi tədqiqat fəaliyyətini əlaqələndirən və istiqamətləndirən, Azərbaycanı xarici ölkələrdə elmi fəaliyyət sahəsində təmsil edən ali dövlət təşkilatı statusu verildi. Beləliklə, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası faktiki olaraq dövlətin elmi-texniki siyasətini həyata keçirən mərkəzi icra hakimiyyəti orqanına çevrildi. Belə yüksək status keçmiş SSRİ respublikalarının elmlər akademiyalarının heç birində yox idi.

Bu status AMEA-ya elmin inkişafı ilə bağlı çoxşaxəli fəaliyyət göstərməyə imkan yaratdı. 11 fevral 2004-cü il tarixində Mahmud müəllimin sədrliyi ilə Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələndirilməsi Şurası yaradıldı. Bu sətirlərin müəllifi RETTƏŞ yarandığı gündən etibarən 17 il müddətində onun məsul katibi vəzifəsini daşıyıb. AMEA Rəyasət Heyətinin və RETTƏŞ-in təşəbbüsü ilə 2009-2015-ci illərdə elmin inkişafı üzrə Milli Strategiya və həmin strategiyanın həyata keçirilməsi üçün Dövlət Proqramı işlənib hazırlandı və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq olundu.

Mahmud müəllimin həm alim kimi, həm AMEA-nın prezidenti kimi fəaliyyəti və xidmətləri barədə malik olduğum məlumatların hamısını bu yazıya ayrılmış çərçivəyə yerləşdirmək mümkün deyil. Ona görə də Mahmud müəllim haqqında yalnız öz şəxsi təəssüratlarımı bölüşməklə kifayətlənmək istəyirəm.

Mahmud müəllimin öz sahəsində görkəmli alim olması, onun idarəetmə prinsipləri, demokratikliyi, son dərəcə təvazökarlığı, Akademiyanın hər bir əməkdaşına qarşı diqqəti və qayğısı qısa müddət ərzində ölkəmizin elm və təhsil ictimaiyyətində ona qarşı böyük rəğbət qazandırdı.

Mahmud müəllim hamının təkliflərinə hörmətlə yanaşırdı, diqqətlə və səbrlə dinləyirdi, həmişə ona edilən müraciətlərin müsbət həll olunmasına çalışırdı. Lakin o, sadə, mülayim təbiətli insan olmasına baxmayaraq, həlledici məsələlərdə çox sakit tərzdə prinsipiallıq nümayiş etdirirdi, ədalətin yanında olurdu. Mahmud müəllim populizmdən, görüntü yaratmaq cəhdlərindən çox uzaq idi.

Xarici səfərlər zamanı alimlərin ona böyük hörmətlə yanaşdığının şahidi olurdum. O, heç kimlə tanışlığa, ünsiyyətə özü can atmırdı. Amma onunla hamı söhbət etmək istəyirdi. Çünki Mahmud müəllim maraqlı şəxsiyyət idi, geniş dünyagörüşünə malik idi. O, həmişə özü ilə dünya klassiklərinin müxtəlif kitablarını gəzdirirdi. Yol boyu hər yerdə — maşında, aeroportda, təyyarədə mütləq edirdi.

Şübhəsiz ki, Mahmud müəllimin də opponentləri olurdu. Amma onların Mahmud müəllimi ifrat sadəlikdə, təvazökarlıqda və ziyalılıqda günahlandırmaqdan başqa arqumentləri olmurdu. Mahmud müəllim isə onlara heç nəyi

sübut etməyə çalışmırdı, heç kimi özünə bənzəməyə məcbur etmirdi. O, yalnız fəaliyyəti, əməlləri ilə düz yolu göstərirdi. Bu yol bəşəri dəyərlər yolu idi.

Akademik Mahmud Kərimov böyük azərbaycanlı, görkəmli alim, ədalətli rəhbər, xeyirxah insan, bir sözlə, ziyalılığın nümunəsi — zirvəsi idi. Bizim borcumuz həmin zirvəyə doğru addımlamaqdır.

Mahmud müəllimin əziz xatirəsi mənim qəlbimdə daim yaşayacaq!

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ
RƏYASƏT HEYƏTİ
Q Ə R A R**

№ 17/17

Bakı şəhəri

11 sentyabr 2023-cü il

**Akademik Mahmud Kərimovun 75 illik
yubileyi haqqında**

2023-cü ilin oktyabr ayında radiasiya fizikası sahəsində tanınmış alim, 2001-2013-cü illərdə AMEA-nın prezidenti olmuş, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, akademik Mahmud Kərimovun anadan olmasının 75 ili tamam olacaqdır.

Mahmud Kərim oğlu Kərimov 18 oktyabr 1948-ci ildə Ermənistan SSRİ-nin İrəvan şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. O, 1971-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) fizika fakültəsini bitirmiş, 1979-cu ildə fizika-riyaziyyat elmləri üzrə namizədlik, 1989-cu ildə isə elmlər doktorluğu dissertasiyaları müdafiə etmişdir. Alim 2000-ci ildə professor adına layiq görülmüş və 2001-ci ildə AMEA-nın həqiqi üzvü seçilmişdir. O, 2001-ci ildən

ömrünün sonunadək – 2013-cü ilə qədər AMEA-nın prezidenti vəzifəsində çalışmışdır.

Ömək fəaliyyətinə Azərbaycan Elmlər Akademiyasında başlayan Mahmud Kərimov 1973-1974-cü illərdə Azərbaycan EA-nın Fizika İnstitutunda çalışmış, Elektron-paramagnet Rezonans metodunun polimerlərin tədqiqində istifadəsi sahəsində elmi tədqiqatlar aparmışdır. O, 1975-1978-ci illərdə Radiasiya Tədqiqatları Sektorunun aspiranturasında təhsil almış, buranı bitirdikdən sonra elmi fəaliyyətini Radiasiya Tədqiqatları Sektoru ilə bağlamış və ömrünün sonunadək bu Sektorda, 2002-ci ildən isə onun bazasında yaradılmış Radiasiya Problemləri İnstitutunda həyata keçirmişdir. Alim 1984-2001-ci illərdə Radiasiya Tədqiqatları Sektorunun direktoru vəzifəsində çalışmışdır.

Akademik Mahmud Kərimov radiasiya fizikası sahəsində tanınmış alim olmaqla yanaşı, elmi-təşkilati fəaliyyət sahəsində də yüksək bacarıq və nailiyyətlər əldə etmişdir. Onun elmi-təşkilati fəaliyyəti nəticəsində müasir Azərbaycan elmi beynəlxalq elmi infrastrukturuna sürətlə inteqrasiya olunmuş, beynəlxalq elmi əməkdaşlıq əlaqələri xeyli genişlənmişdir. O, eyni zamanda Respublika Elmi Tədqiqatların Təşkili və Əlaqələndirilməsi Şurasının sədri kimi dövlət qurumları və ali təhsil müəssisələrində elmi tədqiqat proseslərinin effektiv koordinasiya edilməsi və əlaqələndirilməsi prosesinə də öz töhfələrini vermişdir.

Akademik Mahmud Kərimov ictimai fəallığı ilə seçilərək, respublikamızın həyatında baş verən mühüm sosial-mədəni hadisələrə münasibətdə həmişə yüksək vətəndaş-ziyalı mövqeyi nümayiş etdirmişdir. Onun Dünya Azərbaycanlılarının Əlaqələndirmə Şurasının İdarə Heyətinin sədri kimi fəaliyyəti də təqdirəlayiq olmuşdur.

Respublikamızda fizika elminin inkişafına qiymətli töhfələr vermiş akademik Mahmud Kərimov ardıcıl və sistemli elmi fəaliyyəti ilə radiasiya fizikası sahəsinin yeni biliklərlə zənginləşməsində mühüm rol oynamışdır. Onun elmi tədqiqatlarının başlıca istiqaməti dielektriklər fizikası ilə bağlı olmuşdur. Alimin bir çox istiqamətlər üzrə müəyyən etdiyi metodlar və gəldiyi elmi nəticələr həmişə öz aktuallığı, fundamental-nəzəri və tətbiqi əhəmiyyəti ilə seçilmişdir.

Akademik Mahmud Kərimov nüvə və radiasiya təhlükəsizliyi sahəsində elmi-texniki problemlərin həlli baxımından ölkəmiz üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən radioekologiya və radiasiya materialşünaslığı istiqamətlərində də elmi tədqiqatlar aparmışdır. Məhz onun yüksək peşəkarlığı, elmi-intellektual qabiliyyəti və elmi-təşkilati fəaliyyəti nəticəsində Radiasiya Tədqiqatları Sektoru Akademiyanın nüfuzlu institutlarından birinə çevrilərək beynəlxalq aləmdə sanballı elmi qurum kimi qəbul olunmuşdur.

Akademik Mahmud Kərimov Azərbaycanın Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentliyə (AEBA) üzv qəbul olunması sahəsində də mühüm işlər görmüş, 2002-ci ildən etibarən AEBA ilə əməkdaşlıq çərçivəsində radiasiya tədqiqatları ilə bağlı 10-dan çox mühüm layihədə ölkə alimlərinin fəal iştirakını təmin etmişdir. Alim eyni zamanda dünyanın bir sıra nüfuzlu təşkilatlarında Azərbaycanı yüksək səviyyədə təmsil edərək ətraf mühitin zərərli faktorlarının fizikası və kimyası ilə bağlı mühüm layihələrin gerçəkləşməsində də aktiv rol oynamışdır. O, həmçinin Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələri və türkdilli dövlətlərin atom enerjisindən sülh məqsədi ilə istifadəsi üzrə komissiyaların da üzvü olmuş və bu istiqamətdə də töhfələr vermişdir.

Akademik Mahmud Kərimovun elmi tədqiqatlarının nəticələri ölkəmizdə və onun hüduqlarından kənarda nəşr edilmiş 200-ə yaxın elmi əsərdə öz əksini tapmışdır. O, elmi nailiyyətlərinə görə çoxsaylı patent və müəlliflik şəhadətnamələri almışdır. Alim mütəbər beynəlxalq simpozium, konfrans və forumlardakı çıxışları ilə Azərbaycan elmini layiqincə təmsil etmişdir. Akademik Mahmud Kərimov yüksək ixtisaslı elmi kadrların hazırlığı prosesində həm elmi rəhbər, həm də müvafiq ixtisaslaşmış şuraların sədri və üzvü kimi yaxından iştirak etmişdir.

Akademik Mahmud Kərimov Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti seçildiyi gündən ölkəmizdə elmin təşkili və idarə olunması prosesinə başçılıq edərək müstəsna xidmətlər göstərmişdir. O, müstəqillik illərində ölkənin əsas intellektual potensialının cəmləşdiyi Milli Elmlər Akademiyasının respublikanın sosial-iqtisadi inkişafında rolunun artırılmasında, mədəni-intellektual imkanlarının genişləndirilməsində xüsusi rol oynamışdır. Onun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının strukturu müasir dövrün tələbləri baxımından modernləşməyə başlamış, maddi-texniki bazası və kadr potensialı gücləndirilmişdir.

Akademik Mahmud Kərimovun zəngin elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti layiqincə qiymətləndirilmiş və o, Azərbaycan elminin inkişafındakı xidmətlərinə görə Azərbaycan Respublikasının “Şöhrət” ordeninə, dəfələrlə AMEA-nın Fəxri fərmanlarına layiq görülmüşdür.

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor, akademik Mahmud Kərimovun Azərbaycan elminin inkişafına verdiyi mühüm töhfələri, radiasiya fizikası sahəsində mühüm

nailiyyətlərini və 75 illik yubileyini nəzərə alaraq, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti **QƏRARA ALIR:**

1. Fizika İnstitutu, Radiasiya Problemləri İnstitutu və Naxçıvan Dövlət Universitetinin akademik Mahmud Kərim oğlu Kərimovun 75 illik yubileyinə həsr olunmuş “Fizikanın aktual problemləri”, “Radiasiya təhlükəsizliyi problemləri: regional aspektlər” birgə konfranslarının keçirilməsi məqsədəuyğun hesab edilsin.
2. AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasına (fəlsəfə elmləri doktoru Məmməd Əliyev) və AMEA-nın “Elm” Nəşriyyatına (filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Səbuhi Qəhrəmanov) tapşırılsın ki, akademik, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Mahmud Kərim oğlu Kərimovun bibliografiyası hazırlanıb nəşr edilsin.
3. AMEA Rəyasət Heyəti aparatının İctimaiyyətlə əlaqələr, mətbuat və informasiya şöbəsinə (filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ağahüseyn Şükürov) tapşırılsın ki, akademik, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Mahmud Kərim oğlu Kərimovun elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti kütləvi informasiya vasitələrində işıqlandırılsın.
4. Qərarın icrasına nəzarəti öz üzərimdə saxlayıram.

AMEA-nın prezidenti

akademik İsa Həbibbəyli

F O T O A L B O M

Naşir:

Kompüter tərtibçisi:

Bədii tərtibat:

f.ü.f.d. Səbuhi Qəhrəmanov

Rəvanə İlmanqızı

Şəlalə Məmməd

Formatı 60x84 ¹/₁₆
Həcmi 9,5 ç.v.
Tirajı 300

Ünvan: Bakı şəh., İstiqlaliyyət küç., 28